

У нумары:

3 узаемнай павагай і даверам

Казахстанска-беларускі Форум пісьменнікаў і культуралагаў акрэсліў шляхі ўзнаўлення супрацоўніцтва.

Стар. 3

Пісьменніку — належны статус

Першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін — пра надзённае.

Стар. 4

Хто трапляе ў «палон натхнення»?

Агляд вераснёўскіх нумароў часопісаў «Полымя», «Нёман» і «Малодосць».

Стар. 6

«Скобраўка» Міхаіла Савіцкага

Завяршаецца праца над карцінай — пра чарговую, замоўчаную, жорсткую праўду Вялікай Айчыннай вайны.

Стар. 10

Таямніца браніраванага пакоя

Новыя штрыхі да лёсу крыжа Еўфрасінні Полацкай.

Стар. 13

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры:
1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

«Белазайскі акорд»: новыя імёны

Рэспубліканскі конкурс эстрадных выканаўцаў і маладзёжнай музыкі «Белазайскі акорд-2008» паспеў ужо набыць пастаянных прыхільнікаў і стаць вядомым за межамі нашай краіны. Сёлета ён праходзіў сёмы раз.

Па-сапраўднаму цёплай і хатняй атмасферай агуліў сваіх гасцей Палац культуры БелАЗа ў Жодзіне. У тая восеньскія дні горад адзначаў некалькі знамянальных дат: 60-годдзе славытага прадпрыемства «Беларускі аўтамабільны завод» і Дзень машынабудавання. «Адміністрацыя і прафсаюзны камітэт Беларускага аўтамабільнага завода заўсёды падтрымліваюць цікавыя ідэі, творчыя задумы, якія ўносяць разнастайнасць у арганізацыю працы завода. «Белазайскі акорд» з'яўляецца вынікам такой работы, у той жа час — добрай адпраўной кропкай у кар'еры будучых зорак эстрады, якімі абавязкова стануць і становяцца ўдзельнікі нашага конкурсу», — адзначыў генеральны дырэктар БелАЗа Пётр Пархомчык.

Шчаслівы старт даў конкурс Марыі Грышчок, Віталію Яфіменку, Вользе Краўчуковіч, Маргарыце Халатавай, Алесі Кульшы і Інзе Кісялёвай, якая разам з Яўгенам Лашкоўскім была вядучай сёлетняга конкурсу. Хто, як не яна, удзельніца і ўладальніца Гран-пры «Белазайскага акорда-2008», разумела, наколькі тым п'янаціцай сёлетнім канкурсантам патрэбна была падтрымка залы, апладысменты!

Умовы, пастаўленыя перад

маладымі выканаўцамі, былі аднолькавыя (адну песню выканаць абавязкова на беларускай мове, другую — на вольны выбар канкурсанта), а выступленні — па-мастацку розныя. Гэта адзначылі і паважанія члены журы, у складзе якога працавалі кампазітар Леанід Захлеўны, паэт Уладзімір Карызна, спявачка Аляксандра Кірسانова (салістка дуэта «Аляксандра і Канстанцін»), кампазітар і прадзюсер Сяргей Ждановіч — пастаянныя судзі «Белазайскага акорда», а таксама спявачка Ірына Дарафеева, кампазітар Эдуард Зарыцкі, рэдактар аддзела газеты «Культура» Надзея Бунцэвіч,

дырэктар Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці Раіса Вайцяхоўская і начальнік аддзела культурна-масавай работы Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі Анатоль Суша.

Гран-пры заваяваў Дзяніс Вяршэнка са Светлагорска. Абаяльны малады чалавек з выразным голасам вельмі тонка прадумаў і свой сцэнічны выгляд: у белым строі выступіў у першым аддзяленні, у чорным — у другім. Сёлета да канкурсантаў, якія з'ехаліся з розных куткоў Беларусі, далучыўся выканаўца з Масквы Яраслаў Сумішэўскі. Спраба аказалася ўдалай — першае месца. Публіку ён уразіў не

толькі гошым выканальніцкім узроўнем, а і чудаўным выступленнем з беларускамоўнай песняй «Алеся». На радзіме Яраслаў працаваў як бэк-вакаліст у Сяргея Зверева, і ў адказ на просьбу вядучага спарадзіраваць эпатажнага цырульніка ён тут жа прадэманстравваў сваё майстэрства імітатара.

Артыстызм харызматычнага канкурсанта з Віцебска Глеба Лапіцкага, які сваёй паставай нагадаў Вітаса, быў ацэнены ўсёй залай: яму дасталіся шчодрыя апладысменты і — другое месца. Вікторыя Харанэка (Бабруйск) і Галіна Клабукова (Мінск) падзялілі ганаровае трэцяе.

Усе глядачы мелі магчымасць паўдзельнічаць у конкурсным галасаванні, і паводле яго вынікаў, прыярытэт быў аддадзены нашаму маскоўскаму го-сцю. У намінацыі «За любоў да роднай песні» адзначылі Ніну Клепкіаву з Барысава. У «Арыгінальным выкананні народнай песні» вылучыліся дзяўчаты са студыі «Раніца» (в. Верцялішкі, Гродзеншчына). А Аляксей Шкраба павёз у родны Салігорск прыз «Надзея».

Апрача маладых выканаўцаў, у апошні конкурсны дзень падарункі атрымліваў член журы Уладзімір Карызна з нагоды свайго юбілею — 70 год споўнілася аўтару слоў Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь. З песеннымі віншаваннямі выступілі зоркі беларускай эстрады. Магчыма, побач з іх імёнамі мы ў хуткім часе пачуем і тая, што адкрыў сёлетні «Белазайскі акорд».

Таяцяна КЛІМКОВІЧ

На здымку: уладальнік Гран-пры Дзяніс Вяршэнка

Культуру ствараюць асобы

Тыздзень таму ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася ўрачыстасць, прысвечаная Дню работнікаў культуры. Імпрэза арганічна спалучыла ў сабе дзве падзеі: цырымонію ўзнагароджвання рупліўцаў айчыннай культуры і аўтарскі канцэрт яе выдатнага прадстаўніка — народнага артыста СССР і нашай краіны кампазітара Ігара Лучанка.

часткі жыцця грамадства і найвышэйшага складніка дзяржаўнай ідэалогіі. Звярнуўшы на гэта ўвагу аўдыторыі, першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка падкрэсліў важную ролю культурнага фактара ў дзяржаўным будаўніцтве, пачэснаю і адказною місіяю работнікаў культуры. Прамоўца закрануў надзённыя аспекты нашай гісторыка-культурнай спадчыны, бібліятэчнай справы, працы музеяў. Гаварыў пра клубную работу ў рэгіёнах; пра фестывальны рух і развіццё турыстычных зон краіны; пра перспектывы айчыннага кінематографа; вылучыў тая кірункі аматарскай творчасці, якія ахоплваюць інтарэсы дзяцей і моладзі. Адзначыў плённую працу шэрага райвыканкамаў і з удзячнасцю прыгадаў творчыя акты дзяцяў прафесійнай культуры...

У той дзень дзесяткі прадстаўнікоў сферы культуры і дзяцяў прафесійнага мастацтва атрымалі ўзнагароды ад Савета Міністраў, Міністэрства культуры, Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь, ад ЦК Беларускага прафсаюза работнікаў культуры.

Культура — гэта асобы. Такая думка рэфрэнам лунала ў музычнай атмасферы залы. Канцэрт з твораў Ігара Лучанка прысвячаўся юбілею, які ўлетку ён адзначыў. У праграме, падрыхтаванай пад мастацкім кіраўніцтвам дырыжора Міхаіла Снітко, удзельнічалі Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі, Нацыянальная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы, Дзяржаўны камерны хор Беларусі, піяніст Андрэй Сікорскі, оперныя спявакі Уладзімір Громаў, Рыгор Палішчук, Станіслаў Трыфанаў, салісты эстрады, камерныя ансамблі, музыкі-аматары.

Як ніколі рознабакова раскрылася творчая індывідуальнасць кампазітара: праз пранікнёную «Мелодыю кахання» для аркестра; праз кантату «Курган» на вершы Янкі Купалы; праз вострахарактарную поліфанію «Канцэртнага Allegro»; праз інструментальны парафраз на папулярныя песенныя тэмы. І, вядома, праз самі песні — пра родны кут, пра юную бярозку, пра Мінск і пра вальс вясны сорак пятага...

Лана ІВАНОВА

На здымку: хор мінскай ДМШ № 10 і салістка Паліна Ласкіна.

Фота Ігара Кузняцова

Сам факт існавання ў нашым календары такога свята — сведчанне клопату кіраўніцтва краіны пра захаванне і развіццё нацыянальнай культуры як неад'емнай

Навідавоку

Народныя дыпламаты

Прыемная вестка прыйшла ў Беларусь з Расіі, з Вяцкай зямлі. Паводле рашэння Саюза пісьменнікаў Расіі, кіраўніцтва Кіраўскай вобласці, мэрыямі гарадоў Кірава і Слабадскога беларускаму пісьменніку Уладзіміру Ліпскаму прысуджана літаратурная прэмія імя Аляксандра Грына. Лаўрэатам упершыню стаў не расійскі, а беларускі пісьменнік.

Вядомы рускі пісьменнік, акадэмік, прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі дзіцячых фондаў і Расійскага дзіцячага фонду Альберт Ліханаў сказаў:

— Расійская літаратурная прэмія імя Аляксандра Грына ўпершыню ўручана замежнаму пісьменніку. Няхай гэта паслужыць добрым пачаткам новага збліжэння нашых літаратур, нашай інтэлігенцыі.

Анастасія РАДЗІКЕВІЧ

Карыятады беларускага спорту

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі з нагоды святкавання Алімпійскага года і Гола здароўя адбылася сустрэча з членамі Нацыянальнай каманды па жаночай вольнай барацьбе на чале з галоўным трэнерам — Анатолем Ермаком.

Цягам гадзіны выхаванцы школы алімпійскага рэзерву № 7 з захапленнем слухалі гісторыі аб нялёгкіх перамогах ды сакрэтах трэніровак сваіх старэйшых калегаў. Супрацоўнікі музея падрыхтавалі пазнавальны экскурс у гісторыю алімпійскіх гульняў.

У Беларусі жаночая зборная па вольнай барацьбе з'явілася ў 1998 годзе, а першы розыгрыш медалёў па гэтай дысцыпліне адбыўся на Алімпіядзе 2004 года. На думку галоўнага трэнера Нацыянальнай зборнай Анатоля Ермака, у нашай краіне вялікія шансы на перамогу на Алімпійскіх гульнях 2012 года ў Лондане. Надзеі нашага трэнера пераудсім звязаны з Аленай Філіпавай, якая сёння ў Пекіне заняла 12 месца.

Сваімі ўлюбёнымі аўтарамі будучыя зоркі беларускага спорту назвалі Васіля Быкава, Стэфана Цвейга, Фёдара Дастаеўскага...

«3 варагаў у грэкі»

Цягам двух-трох бліжэйшых гадоў адбудзецца аб'яднанне аграэкасыдзіб у буйныя курорты. Пра гэта заявіў намеснік міністра спорту і турызму Беларусі Чэслаў Шульга на прэс-канферэнцыі ў Мінску.

Мяркуюцца, што такое аб'яднанне будзе здольнае больш поўна задаволіць запатры турыстаў. Асноўная ідэя — жыць у вёсцы з магчымасцю выезду ў іншыя месцы, напрыклад, у суседні раённы цэнтр, дзе будуць арганізаваныя культурна-забаўляльныя праграмы. Такім чынам плануецца заахоціць да наведвання Беларусі еўрапейцаў.

Першым з гэтых праектаў стане стварэнне агратурыстычнага курорта ў Віцебскай вобласці на базе Расонскага раёна і Полацка. Найбуйнейшым праектам Міністэрства спорту і турызму з'яўляецца тур «Уздоўж Заходняй Дзвіны шляхам з варагаў у грэкі».

На базе вёскі Кудрычы, што на Брэстчыне, цягам двух гадоў таксама будзе рэалізаваны праект «Палеская даўніна», які будзе прывязаны да вясновых календарна-абрадавых святаў.

Таксама да 600-годдзя стварэння запаведнай зоны на тэрыторыі Белаўжскай пушчы, якое будзе адзначацца 9 снежня наступнага года, сумесна з палкамі рытуецца адпаведная турыстычная праграма.

Ян АКУЛІН

Фестывалі

Яднае класіка

У Мінску прайшлі канцэрты III Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета.

Скарыны — за значны асабісты ўнёсак маэстра ў развіццё беларуска-расійскіх культурных сувязей, прапаганду класічнага музычнага мастацтва.

Як падарунак лёсу ўспрынялі беларускія студэнты правядзенне майстар-класа Юрыя Башмета ў зале Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. А нашы маладыя скрыпачы, лаўрэаты міжнародных

конкурсаў і спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі Улада Беражана і Арцём Шышкоў атрымалі магчымасць выбраць сабе для выступлення ў канцэрце, прысвечаным 100-годдзю Давіда Ойстраха, інструменты з пяці рырэгэтных «італьянцаў». Гэтыя унікальныя скрыпкі (у тым ліку інструмент, зробле-

ны Антоніо Страдывары ў 1701 г. і ацэнены сёння ў 5 млн. 500 тыс. долараў) прывез у Мінск прэзідэнт Еўрапейскага аддзялення «Таварыства Страдывары» прафесар Эдуард Вульфсан.

Яркі акцэнт сёлетняга свята — беларуская музычная прэм'ера: кампазіцыя Вячаслава Кузняцова «Паганскае дзейства», напісаная спецыяльна да фестывалю.

Галоўная мэта фестывалю — падтрымка знакамітымі асобамі перспектывіўных маладых калег, захаванне духоўнай сувязі пакаленняў, пераёнасць высокіх творчых традыцый — дасягнута.

Лана ІВАНОВА

На здымку: Юрый Башмет. Фота Ігара Кузняцова

Нобелеўскі лаўрэат

9 кастрычніка Нобелеўскую прэмію ў галіне літаратуры атрымаў Жан-Мары Гюстаў ле Клезію (Jean-Marie Gustave Le Clézio). Ён стаў чатырнаццатым французам, які дамогся гэтай прэстыжнай узнагароды. Раней яе атрымлівалі Жан-Поль Сартр, Франсуа Марыяк, Рамэн Ралан і іншыя.

Жан-Мары нарадзіўся 13 красавіка 1940 года ў Ніцы ў сям'і хірурга-брытанца. Сваю працоўную дзейнасць пісьменнік пачаў у Лондане. Пасля перабраўся ў ЗША. Служыў кантрактнікам у Тайландзе, адкуль яго перавялі ў Мексіку. Там пісьменнік стаў спецыялізавацца на культуры і гісторыі народаў Цэнтральнай Амерыкі: пераклаў на французскую мову міфы амерыканскіх індзейцаў, абараніў доктарскую дысертацыю.

Жан-Мары Гюстаў ле Клезію стаў вядомы сваімі раманамі «Працікол», «Трасца», «Гіганты». Ён аўтар амаль 50 кніжак раманаў, аповедаў, эсэ і перакладаў.

Піша па-французску. На беларускую мову яго творы пакуль не перакладаліся.

Павел РАДЫНА

Вечарыны

І зямны, і паднебны

У Літаратурным музеі М. Багдановіча адбылася творчая сустрэча з пісьменнікам Леанідам Левановічам. Павіншаваць вядомага празаіка з 70-годдзем прыйшлі многія ягоныя сябры.

Вядучы, паэт Міхась Пазнякоў, раскрыў прысутным псіхалагічныя рысы Леаніда Левановіча, творчыя і чалавечыя. «Ён — і зямны, і паднебны», — адзначыў рэдактар часопіса «Нёман». Першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін абвясціў пра наданне Леаніду Левановічу звання Ганаровага члена СПБ і ўручыў юбіляру адпаведны дыплом. Паэт

Генадзь Пашкоў узгадаў першую сустрэчу з Леанідам Левановічам. Г. Пашкоў ахарактарызаваў юбіляра як чалавека настойлівага, цвёрдага і самастойнага ды пажадаў яму атрымаць Дзяржаўную прэмію Беларусі. Зямляк юбіляра Віктар Патапенка расказаў пра пчалаўскія клопаты Л. Левановіча, яго чуласць і ў той жа час надзвычайную скрупулёзнасць і нават педантычнасць ва ўсякай справе. Намеснік галоўнага рэдактара «Вясёлкі» Уладзімір Мазго надзвычай вобразна раскрыў сутнасць таленту Л. Левановіча і заахоціў яго да больш шчыльнай працы з дзіцячай тэматыкай. Журналіст з Калінкавіч Віктар Галайда прачытаў прысвечаны юбіляру верш. Лірычнасцю вызначалася і выступленне Анатоля Эзкава. Шмат гаварылася выступоўцамі і пра значнасць рэдактарскай працы Леаніда Левановіча, пра маладосць яго душы і народнасць таленту.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася вечарына Анатоля Грачанікава, прысвечаная 70-годдзю з дня нараджэння паэта.

Ужо 17 гадоў няма яго з намі... Паэт у самым росквіце сіл, таленавіты рэдактар, шчыры і верны сябра, любы муж і бацька трагічна загінуў...

Ушанаваць памяць Анатоля Грачанікава прыйшлі на вечарыну яго сябры, калегі, землякі... Сваімі ўспамінамі падзяліліся Генрых Далідовіч (ён прыгадаў таксама асноўныя этапы жыццёвага і прафесійна-творчага шляху паэта), Мікола Чарняўскі, Казімір Камейша, Анатоль Эзкаў, Міхась Скобла, Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Скарынін і іншыя.

«Дзівоснае ў нас атрымалася знаёмства. У юнацтве я і сам вершы пісаў, а Анатоля ведаў толькі завочна. Так атрымалася, што мы пазнаёмліся, калі разам былі ў камандзіроўцы. Ён быў такі просты, такі дружбовы чалавек... У першы ж дзень знаёмства паклікаў да сябе ў госці, напайў гарбатай. Потым мы бачыліся часцей. Яго прызначылі галоўным рэдактарам часопіса «Бярозка», дзе я працаваў ужо некалькі гадоў. Я не ведаў,

Паэт — назаўсёды

як яго называць: ці то на «ты», ці то на «вы»... Ён жа мой сябра. У яго быў надзвычай дзіўны капялюш, які увесь час ён надзяваў на дачы. І, калі Анатоля не стала, у гэтым капялюшы пачаў бегаць яго ўнук Толік. Я прысвяціў верш Анатолю Грачанікаву, які так і называецца — «Капялюш», — расказвае Мікола Чарняўскі.

«Пазнаёмліся мы зусім юнымі на вечарыне маладых літаратараў. На той час у яго ўжо была кніга паэзіі «Магістраль». Потым ён запрасіў мяне на працу ў часопіс «Малодосць», так мы і пасябравалі... У мяне перад вачамі і сёння стаіць момант развіцця дзяцінага дня... Ніяк не магла выкапаць магілу. На тым месцы быў вялізны камень. Быццам бы зямля не хацела прымаць яго...» — ледзь стрымлівае слёзы Казімір Камейша.

Скажу шчыра: я ўпершыню чуў вершы Анатоля Грачанікава. А калі перачытаў — у душы нешта схаманулася. Сапраўды, ёсць паэты, якія — НАЗАЎСЁДЫ.

Уладзімір ПАДАЛЯК Фота аўтара

Прэзентацыі

Паэзія дакумента

У Літаратурным музеі М. Багдановіча адбылася прэзентацыя міжархіўнага даведніка «Беларускае таварыства па аказанні дапамогі пацярпелым ад вайны. 1916—1918 гг.»

У даведнік уключаны дакументы, сабраныя сумесна архівістамі Беларусі і Санкт-Пецярбурга. Сярод матэрыялаў — пратаколы пасяджэнняў, рахункі, пісьмы і тэлеграмы, заявы і анкетныя бежанцаў. Як значныя вядучы прэзентацыі, паэт Леанід Дранько-Майскаў, кожны зборнік новых дадзеных па беларускай гісторыі — гэта пазія факта, якая часам захапляе і ўражвае больш, чым літаратурны тэкст.

Дырэктар Дэпартаменту па архівах і справаводства Уладзімір Адамушка акрэсліў асноўныя кірункі супольнай дзейнасці архівістаў Беларусі і суседніх краін. Так, мяркуецца падрыхтаваць міжархіўныя зборнікі па гісторыі партызанскага руху на Палессі (сумесна з Украінай) і па пытаннях утварэння і функцыянавання ЛітБел ССР (сумесна з Літвой). Неўзабаве пачаць свет зборнік «Невядомыя старонкі беларускай дзяржаўнасці», падрыхтаваны супольнымі намаганнямі архівістаў Беларусі і Расійскай Федэрацыі. У Адамушка расказаў, што першая прэзентацыя даведніка «Беларускае таварыства па аказанні дапамогі пацярпелым ад вайны. 1916—1918 гг.» адбылася ў Санкт-Пецярбургу. Там, сярод іншага, была дасягнута дамоўленасць працягнуць распрацоўку тэмы Першай сусветнай вайны. Дырэктар Нацыянальнага архіва Вячаслаў Селмянеў адзначыў, што прэзентуемы даведнік — першы крок супрацоўніцтва з архівістамі Пецярбурга. Літаратуразнаўца Міхась Мушыньскі падзяліўся сваім уласным вопытам бежанства ў гады Вялікай Айчыннай вайны. «Для тэкстолагаў дакументальнае сведчанне вельмі каштоўнае, яно дапамагае сабраць багаты канкрэтны матэрыял для каменціравання мастацкіх твораў», — зазначыў ён. Намеснік дырэктара Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы Сяргей Жумар указаў на выключную важнасць міжархіўных даведнікаў. «Яны аб'ядноўваюць разрозненыя, раскіданыя дакументальныя помнікі ў адно. Мы ішчэ нават не ўсведаем усю значнасць такіх выданняў», — падкрэсліў архівіст.

Прафесар Адам Мальдзіс выступіў па набалялай праблеме ўшанавання ліквідаваных Старажоўскіх могілак. Падвёў вынік прэзентацыі вядомы ўсім Віталь Скалабан, без якога, урэшце, не было б чаго і прэзентаваць. «Трэба нам часцей сустракацца», — зазначыў ён. — Балазе, паводле слоў Г. Кісялёва, беларускія матэрыялы ў Санкт-Пецярбургу можна чэрпаць напоўніц!»

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Форумы

Па ініцыятыве Пасольства Рэспублікі Казахстан у Рэспубліцы Беларусь і пры ўдзеле Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Саюза пісьменнікаў Беларусі ды прадстаўнікаў творчай інтэлігенцыі дзвюх краін у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшоў казахстанска-беларускі Форум пісьменнікаў і культуролагаў "Культурная спадчына ў дыялогу традыцый". Мэта дадзенага форуму — адраджэнне традыцый культурнага супрацоўніцтва і ініцыяванне новага вектара гуманітарнага дыялога паміж рэспублікамі.

Уступным словам мерапрыемства адкрыў саветнік пасла Рэспублікі Казахстан у Беларусі Фархат Абдухалыкаў, які ў прыватнасці зазначыў: "Адносіны паміж нашымі краінамі развіваюцца ў атмасферы ўзаемнай павагі і даверу. Пасля доўгага перапынку супрацоўніцтва ў культурна-гуманітарнай сферы. Так, выдаўцы Казахстана ў гэтым годзе ўпершыню бралі ўдзел у выстаўцы "Кнігі Беларусі", а ў наступным годзе, згодна з прынятым рашэннем, Казахстан будзе ганаровым госцем выстаўкі. Прыгледуць выдаўцы, пісьменнікі, творчыя калектывы..."

Але патэнцыял супрацоўніцтва ў галіне культуры выкарыстоўваецца не на ўсю моц. Трэба падвоіць, а то і ўтройць агульны магчымасці. Бо культура мае магутную жыццёвую сілу, яна збліжае, злучае народы і краіны не менш трывалымі сувязямі, чым эканоміка. Больш за тое, культура стварае бліскую базу і сама з'яўляецца, так бы мовіць, матэрыяльным фактарам развіцця міждзяржаўных адносін. Менавіта таму ўзнікла ідэя правядзення форуму, мэта якога — вызначыць кропкі судакранання паміж прадстаўнікамі інтэлектуальных эліт дзвюх дзяржаў, расказаць пра сучасны стан нацыянальных культур і знайсці рашэнні актуальных праблем у гэтай сферы. Спадзяюся, з дапамогай такіх мерапрыемстваў мы зможам адраджыць страчаныя сувязі і далучыць маладое пакаленне да традыцый дружбы, узаемаразумення, якія скаліліся паміж нашымі народамі. Мы станем бліжэй і будзем яшчэ лепш разумець адно аднаго". Фархат Абдухалыкаў расказаў пра мерапрыемствы, якія ладзяцца ў Беларусі з удзелам пасольства, і падарыў у фонд Нацыянальнай бібліятэкі кнігі казахстанскіх аўтараў.

Раман Матульскі, дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, зачытаў прывітанне ўдзельнікам форуму ад міністра культуры нашай краіны Уладзіміра Матвейчука, у якім адзначалася, што культурныя і літаратурныя сувязі паміж нашымі краінамі існуюць з трыццаці гадоў мінулага стагоддзя. На казахскую мову перакладзены класікі беларускай літаратуры Колас, Купала, Мележ, Быкаў, Шамякін, Куляшоў і многія іншыя, а на беларускую мову друкаваліся творы казахстанскіх пісьменнікаў.

З узаемнай павагай і даверам

Рэгулярна праводзяцца дні культуры, якія садзейнічаюць збліжэнню нашых народаў. Праводзяцца выстаўкі, прэзентацыі кніг. Казахстан і Беларусь заўсёды з клопамі і павагай ставяцца да сваіх культурных традыцый як да духоўнай спадчыны нашых народаў... У прывітанні міністр культуры выказаў упэўненасць, што дадзенае сустрэча надалі новы імпульс культурнаму супрацоўніцтву паміж нашымі краінамі і будзе садзейнічаць далейшаму развіццю і пашырэнню спектра казахска-беларускіх адносін у сферы культуры, узабагаціць сусветнай культуры, садзейнічаць вырашэнню актуальных задач захавання нацыянальных культур і нацыянальных традыцый ва ўмовах глабалізацыі".

Першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін падкрэсліў, што для пісьменнікаў гэта вельмі важны момант для аднаўлення культурных, літаратурных сувязей, страчаных традыцый, для наладжвання больш цесных стасункаў між дзвюма пісьменніцкімі арганізацыямі. Віктар Аляксандравіч азнаёміў прысутных з падпісанымі дамовамі і пагадненнямі аб супрацоўніцтве ў розных галінах паміж нашымі дзяржавамі і, у сваю чаргу, падарыў ад СПБ саветніку пасла Казахстана кнігу "Памяць Беларусі".

Пасля прывітальных слоў галоўны вучоны сакратар Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Казахстан Эдылхан Ісмаілаў азнаёміў беларускі бок з прадстаўнікамі казахстанскай дэлегацыі, з дзяржпра-

грамамі, прыкладам, "Культурная спадчына", ініцыяваную прэзідэнтам Казахстана.

У рамках форуму закралася шмат актуальных пытанняў, якія адлюстравалі гісторыю, стан і перспектывы фарміравання і развіцця агульнай духоўнай прасторы ў кантэксце сучасных выклікаў часу.

Раман Матульскі выступіў з дакладам "Бібліятэкі Беларусі XI — XVIII стагоддзю: на перакржаванні цывілізацыі і культуры", у якім узгадаў кнігазборы Полацкага Сафійскага сабора, Віленскага ўніверсітэта, Радзівілаў... Рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, прафесар кафедры філасофіі Барыс Святлоў расказаў пра фарміраванне культурнай прасторы тожнагеннага грамадства.

Пра "Пераклад арыгінальных тэкстаў на рускую літаратурную мову як інструмент камунікацыйных сувязей" расказаў пісьменнік, перакладчык, член Саюза пісьменнікаў Казахстана, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Простор" Арынбай Жанайдараў. Пра рэктар БДУКіМ Марына Мажэйка агучыла тэму "Усход — Заход: агульначалавечы каштоўнасці ў кантэксце ўзаемадзеяння культурных традыцый".

Таксама слова бралі культуролаг, прафесар Казахстанскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя аль-Фарабі Альміра Наурызбаева; галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. Ауэзава Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Казахстан Святлана Ананьева; прафесар БДУКіМ Хасан Гафараў; старшыня савета

па рускай літаратуры Казахстана, загадчык аддзела крытыкі часопіса "Простор" Любоў Шашкова; дацэнт БДУКіМ Валерый Белакурскі; пісьменнік Леанід Левановіч...

Дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Уладзіслаў Мачульскі зазначыў, што зараз у выдавецтве ідзе падрыхтоўка беларуска-расійскай бібліятэкі ў 50 тамах, якая пабачыць свет у 2009 — 2010 гадах. Уладзіслаў Антонавіч агучыў прапанову стварыць беларуска-казахскую бібліятэку.

Падчас выступленняў, дыскусій і абмеркаванняў галоўныя рэдактары часопісаў "Нёман" (Міхась Пазнякоў), "Польмя" (Мікола Мятліцкі), "Маладосць" (Раіса Баравікова) выказалі намер выдаць абменныя нумары з казахстанскім часопісам "Простор". Акрамя таго, Міхась Пазнякоў паведаміў, што адзін з нумароў "Нёмана" будзе прысвечаны сучаснаму жыццю, літаратуры і публіцыстыцы Казахстана, бо ў рэдакцыі ўжо ёсць вопыт такога супрацоўніцтва з Расіяй, Украінай, Азербайджанам.

Удзельнікі форуму пагадзіліся пра неабходнасць садзейнічаць руху дзвюх культур насустрач адна адной, выказалі пажаданне прадаўжаць і развіваць найбольш значныя і канструктыўныя ідэі, якія прагучалі на мерапрыемстве, у будучых сумесных праектах. Пры гэтым было адзначана, што ёсць яшчэ нямала пытанняў, якія патрабуюць далейшага абмеркавання і вырашэння. Асобую ўвагу прысутныя надалі арганізацыі і правядзенню ў рамках дзвюх дзяржаў Дзён культуры Казахстана ў Беларусі і, адпаведна, Беларусі ў Казахстане.

Пры канцы мерапрыемства быў прыняты праект рэзалюцыі форуму, які ўключаў прапановы выступоўцаў стварыць сайт ці партал для падтрымкі культурных і навуковых сувязей з выкарыстаннем мультымедыяных тэхналогій, выдаваць сумесны часопіс з рабочай назвай "Рунь целины", наладжваць больш цеснае супрацоўніцтва ў сферы культуры, мастацтва, кнігавядання і бібліятэчнай справы. А прадстаўнікі ВДУ выказалі ідэю пра неабходнасць асобных праектаў супрацоўніцтва ў галіне навукі і адукацыі, падчас рэалізацыі якіх ва ўніверсітэтах мяркуюцца ладзіць навуковыя канферэнцыі, мастацкія выстаўкі, спецыяльныя курсы.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: падчас мерапрыемства; у кулуарах.

Фота Кастуся Дробава

Нашы весткі

Фотасінтэз

Фатаграфія зрабілася бадай што самым даступным і папулярным відам мастацтва. У Еўропе найлюблейшая спецыяльнасць у ВНУ з'яўляецца "фатограф". Вядучыя музеі свету альбо здавён, альбо з апошняга часу, падпарадкоўваючыся модзе, калекцыянуюць фотаздымкі. І ў Мінску выставы фота ўжо не дзіва. У нас ёсць адпаведныя прафесійныя навучальныя ўстановы, ладзіцца вялікая колькасць разнастайных выставак айчынных і замежных майстроў.

Выстава "Фотамастацтва" працуе ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва да 26 кастрычніка і прадстаўляе творы дзевяці нямецкіх майстроў, зробленыя ў 1970 — 1990 гг. Экспазіцыя не знаёміць аглядна з фатаграфіяй Германіі абранага перыяду, а дазваляе больш пільна пазнаёміцца з творчасцю Дзітэра Апелты, Бернгарда Ёганэса і Ганны Блюмэ, Томаса Флорштца, Юргена Клаўке, Астрыд Кляйн, Зігмара Польке, Клаўса Рынке і Катарыны Звердынг. Яны скарыстоўваюць фатаграфію як сродак перадачы самай рознай інфармацыі пра сябе, пра наваколле, пра ўнутранае святло і цемру чалавека.

Выкананьня ў розных тэхніках і жанрах, манахромныя і каларыяныя, буйныя і неверагодна маленькія фатаграфіі-экспанаты мяжуюць з жывапісам, графікай і перформансам, сцвярджаючы паўнаўтарскае фота побач з іншымі відамі выяўленчага мастацтва.

Воля ЧАЙКОЎСКАЯ

«Спас» — у падарунак

На сустрэчу з паэтэсай Тамарай Красновай-Гусачэнкай, што адбылася ў Віцебску ў бібліятэцы імя Янкі Купалы, сабраліся пастаянныя чытачы — супрацоўнікі ўстановы "Тэргатарыяльны цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва" Чыгуначнага раёна Віцебска.

Гэта была чаканая сустрэча. Т.Краснова-Гусачэнка адказвала на пытанні, давала слухныя парады, раскавала аб дзейнасці пісьменніцкай арганізацыі, якой яна кіруе (сёлета выдадзена 10 кніг, праведзена 230 масавых сустрэч у працоўных калектывах, ваенскіх часцях, школах, бібліятэках). Акрамя гэтага, на сустрэчы была прадстаўлена маладая паэтэса Алена Крыкланец.

Напрыканцы сустрэчы Т.Краснова-Гусачэнка падаравала бібліятэцы сваю новую кнігу — двухтомнік паэзіі "Спас", які толькі што выйшаў у Віцебску.

Валянціна АЛЕЙНКАВА

У гонар класіка

У сталічнай бібліятэцы № 1 прайшла вечарына, прысвечаная 180-годдзю з дня нараджэння класіка рускай літаратуры Льва Мікалаевіча Талстога, імя якога і носіць бібліятэка.

Прысутныя — члены культурна-асветніцкага аб'яднання "Русь" у Беларусі — з вялікай цікавасцю слухалі выступленне доктара філалагічных навук, прафесара Вячаслава Рагойшы на тэму "Талстой і Беларусь". Былі прачытаны ўрыўкі з чатырох пісьмаў Льва Талстога, два з іх — у Мінскую губерню, у мястэчка Ракаў — прафесару Кракаўскага ўніверсітэта Мар'яну Сіяхоўскаму. Адметнай падзеяй вечарыны стала таксама і тое, што Генадзь Уласаў — старшыня аб'яднання "Русь" у Беларусі — падараваў мінскай бібліятэцы імя Л. Талстога прыжыццёвае выданне класіка рускай літаратуры.

Галія ФАТЫХАВА

За падзеяй

Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны святкаваў свой 65-гадовы юбілей адкрыццём выставы "Ду скрозь залы, як скрозь гады..." У фазе працавала інфармацыйная карта "Вызваленне Беларусі: 23 верасня 1943 г. — 29 ліпеня 1944 г.". Тут жа знаходзіліся самыя першыя экспанаты: тагачасная зброя, партызанскія лістоўкі, першая кніга пажаданняў і прапановы, якая з'явілася ў музеі, назапашаныя матэрыялы аб стваральніках музея...

Электронны цуд

У гэты ж дзень, 30 верасня, у актавай зале адбылася прэзентацыя камп'ютэрнай гульні "Аперацыя «Баграціён»". Своеасабліваю "стратэгію рэальнага часу" зрабіла беларуская кампанія "Гейм Стрым". Два гады спатрэбілася распрацоўшчыкам, каб стварыць максімальна дакладную версію падзей 1944 года. Упершыню перад геймерамі ўсяго свету паўстане унікальны праект, прысвечаны толькі Беларусі!

Віртуальная гульня ўлічвае ўвесь спектр магчымых ваенных дзеянняў: захоп і ўтрыманне плацдармаў, сустрэчныя танкавыя бітвы, абходныя маневры, процідзеянне авіяцыйным налётам.

Вы нават зможаце стаць "рэжысёрам" уласнага фільма пра вайну, аддаўшы неабходныя загады. Націск на кльпашок — і вы ўбачыце самыя відовішчныя моманты бітвы ў рэальным часе,

прычым ракурс і вуглы агляду камеры вылучыць самастойна.

Ветэраны Вялікай Айчыннай вайны далі станоўчую ацэнку "Аперацыі «Баграціён»". А дырэктар музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Сяргей Азаронак адзначыў, што такая гульня з выкарыстаннем сучасных тэхналогій можа лічыцца "новай формай выхавання патрыятычных пачуццяў у моладзі".

У краінах СНД гульня з'явіцца ў сярэдзіне лістапада, а яе распрацоўшчыкі паабяцалі ўжо стварыць шэраг іншых праектаў, прысвечаных падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

Дар'я КАЛІНІНА

Пісьменніку — належны статус

Сённяшні госць «ЛіМа» — першы сакратар грамадскай арганізацыі «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Віктар ПРАЎДЗІН. З ім і пойдзе гутарка пра надзённыя праблемы пісьменніцкай суполкі, кнігавыданне, набыткі, перспектывы і кірункі дзейнасці арганізацыі.

— Віктар Аляксандравіч, вы ўжо больш чым паўгода працуеце на пасадзе першага сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі. Ці доўга ўваходзілі ў стан спраў, асвойваліся пасля пераходу з папярэдняга пасады галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура»?

— Паўгода на пасадзе першага сакратара і наогул на такіх грамадскіх пасадах як гэта — прыстойны адмежак часу. Зразумела, што нашы пісьменнікі ўжо могуць спытаць у мяне: што ты паспеў зрабіць ці ўсё яшчэ асвойваешся. Адрозна скажу, што гэта справа для мяне не новая: у свой час я ўжо выбіраўся першым намеснікам старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў. Так што справа звыклая.

Усё звязана з літаратурай, як і ранейшая пасада галоўнага рэдактара «Мастацкай літаратуры». Добра тое, што ведаеш людзей, ведаеш пісьменнікаў: і пакаленне старэйшае, і сярэдняе, і маладых літаратараў. Бо выдаючы кнігі, чытаючы рукапісы, з усімі знаёмішся, размаўляеш. А калі ведаеш чалавека, то і працаваць нашмат прасцей.

Адным словам, у стан спраў я ўвайшоў хутка. Зразумела, што тут ёсць свае нюансы і адрозненні. Прышлося ствараць новыя секцыі, праводзіць літаратурны конкурс на лепшую кнігу года, які ў параўнанні з леташнім пашырыўся да дзесяці намінацый. У адрозненне ад мінулых гадоў, калі літаратары ў асноўным збіралі і прымакі пэўныя заявы, кшталту: памахаем мы сцягамі і нам усё дадуць. Патрэбна канкрэтная карпатлівая праца. Арганізацыя ж для чаго створана? Каб неяк абараніць пісьменнікаў, даць ім магчымасць друкавацца, знайсці месца, дзе можна збірацца, нешта планаваць, адзначаць людзей з рознай нагоды. Гэта вельмі і вельмі важна. Таму што не толькі юбілей ва ўсіх нас бываюць, але надараюцца і цяжкія хвіліны, калі трэба дапамагчы і пісьменнікам, і іх сямейнікам.

Магчыма, не ва ўсіх кірунках усё робіцца на належным узроўні, але справа ідзе менавіта да таго, каб ні адзін пісьменнік у нас не адчуваў сябе незапрабаваным. Напэўна, вось гэта для нас, творцаў, на сённяшні дзень — самая актуальная праблема: калі ты незапрабаваны чытачом, калі цябе нікуды не запрашаюць. Ты пішаш у стол і спадзяешся, што праз сто гадоў цябе адкрыюць калісьці, — нашто адкрываць, калі ты жывеш сёння...

Мы цяпер з настальгіяй узгадваем саветскія часы, калі ў пісьменніцкім саюзе ўсё было адладжана, даведзена да ладу нават у дробязях. А цяпер літаратура з нуля на ўсіх узроўнях прыходзіцца даводзіць людзям, што пісьменнік, так бы мовіць, не апошні чалавек у дзяржаве. Пісьменнік праваднік ідэалогіі краіны, гэта людзі, якія пішучы не толькі гісторыю, але і сённяшні дзень, і будучыню. З боку кіраўнікоў усіх узроўняў мы адчуваем клопат і ўвагу да сябе. За прыкладам хадзіць далёка не трэба: мы з табой гаворым зноў у ДOME літаратура на Фрунзе, 5...

— Раскажыце пра кірункі працы СПБ.

— Гэта найперш літаратурная дзейнасць усіх нашых пісьменнікаў як у розных кутках нашай краіны, так і за яе межамі, сувязі, аднаўленне стасункаў з рознымі пісьменніцкімі арганізацыямі. Нядаўна правялі пудоўную пленную сустрэчу з прадстаўнікамі Кыргызстана, а таксама Казахстана. Справа ў тым, што гаварыць агульнымі фразамі пра ўсё і ні пра што можна колькі заўгодна, а калі няма канкрэтнай працы няма і вынікаў. Наладжваюцца адносіны з Таджыкістанам: ваша рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова, наколькі я ведаю, будзе друкаваць анталогію таджыцкіх пісьменнікаў, а Аляксей Карлокевіч вазіў да іх творы нашых пісьменнікаў. Вось яскравы прыклад узаемнай дамоўленасці і працы. Таксама наладжваем стасункі з Армэніяй.

— Абласныя аддзяленні творчага саюза працуюць належным чынам, працягваюць ініцыятыву або ім час ад часу патрэбны падмога і карэкцыроўка з, так бы мовіць, «цэнтра»? Дзейнасць якіх абласных аддзяленняў вы б адзначылі?

— Вельмі важнае пытанне — падняць на належны ўзровень працу нашых абласных аддзяленняў СПБ, у склад якіх уваходзяць выдатнейшыя паэты, празаікі, публіцысты. Тут можна адзначыць дзейнасць Уладзіміра Гаўрыловіча, які праводзіць шмат разнастайных мерапрыемстваў не толькі абласнога, але і міжнароднага маштабу з удзелам творцаў Расіі, Украіны, Польшчы а таксама працаздольнасць і адданасць справе Анатоля Крэйдзіча, Тамары Красновай-Гусачэнікі, Людмілы Кебіч, Міхася Пазнякова, Рыгора Сакалоўскага... Але, на жаль, на іх сустрэчы і вечарыны мы не заўсёды можам адправіць сталічных літаратараў: з-за адсутнасці патрэбных сродкаў.

Увогуле, абласныя аддзяленні СПБ працуюць на належным узроўні. Да таго ж губернатары, іх намеснікі па ідэалогіі, начальнікі ўпраўленняў культуры, адукацыі пачалі шчыра супрацоўнічаць з нашымі прадстаўнікамі. І гэта дае свой плён. Паўтаруся, пісьменнік павінен мець належны статус у дзяржаве, быць запрабаваным.

Так, за адзін толькі год ва ўсёй Беларусі выдадзена 187 кніг членаў СПБ. Тут асобна трэба падзя-

каваць абласным кіраўнікам, якія дапамагалі ў выдавецкай справе сваім мясцовым літаратарам.

Ініцыятывы, менавіта ў старшыню абласных аддзяленняў СПБ, дзякаваць Богу, хапае. А падмога патрэбна. У прыватнасці, зроблены пэўныя захады старшыні ГА СПБ Мікалая Чаргінец на канонт падпіскі на выданні РВУ «Літаратура і Мастацтва», і распаўсюджвання кніг. І зрухі ёсць. У гэтым кірунку Міністэрствам культуры Беларусі добра наладжана і з пэўнымі становамі вынікамі праводзіцца работа ў публічных бібліятэках рэспублікі. З Міністэрствам адукацыі крыху горш: становішча з падпіскай і нават з набыццём сацыяльна значнай літаратуры ў школьных бібліятэках пакідае жадаць лепшага.

— Пры бібліятэках у абласных і раённых цэнтрах існуе шмат літаратурных аб'яднанняў. Вы нейкім чынам супрацоўнічаеце з імі?

— Супрацоўнічаем практычна з усімі, і гэта галоўны клопат старшыню абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў. На сённяшні дзень пры СПБ створана і працуе літаратурна-творчае аб'яднанне «Дрэва жыцця», якое ўзначальвае Алена Паўлава. Нават правялі ўжо конкурс на лепшы твор 2007 года і на Дні беларускага пісьменства ў Барысаве ганаравалі прызамі і дыпламамі траіх нашых дзетак. Знайшлі і спонсара, якому трэба падзякаваць: грашовыя прэміі пераможцам — Алене Бурак, Вользе Старавойтавай і Лізаветы Ліпай — уручаў намеснік дырэктара СП «Фармазд» прафесар Вадзім Сянчук. Добрая сувязі і з дэпутаткім корпусам: узнагароды таксама ўручаў дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па Барысаўскай акрузе Віктар Гумінскі...

— На разнастайных мерапрыемствах старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец кажа пра наладжванне кантактаў з пісьменніцкімі суполкамі іншых дзяржаў. Можце прывесці прыклады такога супрацоўніцтва, і ў чым яно заключаецца...

— Ёсць дамовы з Балгарыяй, Сірыяй, Мадавай і Расіяй. Прапрацоўваюцца кантакты з Кітаем, Венесуэлай, з прыбалтыйскімі пісьменніцкімі суполкамі.

Тут хочацца адзначыць дапамогу нашага пасла ў Літве Уладзіміра Дражына. Цесныя кантакты, пра якія я ўжо казаў, з Таджыкістанам, Казахстанам, Кыргызстанам, Армэніяй.

Добрую працу з сербамі і славакамі праводзіць загадчык секцыі перакладу Іван Чарота. Яго кніга-пераклад «Мовы ўсяго жывога» адзначана на II Рэспубліканскім конкурсе на «Лепшы твор 2007 г.» у галіне перакладу першай прэміяй.

— Для папулярнасці твораў айчынных пісьменнікаў раней існавала Бюро прапаганды. А што зараз робіцца ў гэтым кірунку?

— У нас ёсць дырэктар Бюро прапаганды, супрацоўнікі цэнтральнага апарата СПБ, якія працуюць у гэтым кірунку. У Мінскім гарадскім і абласных аддзяленнях СПБ таксама створаны пэўныя структуры для работы ў гэтым рэчышчы. Лепш за ўсё зробленую працу засведчаць лічбы: за два апошнія гады пісьменнікамі нашай арганізацыі праведзена каля 18 тысяч сустрэч, вечарын, адбылося больш як 2 тысячы выступленняў у сродках масавай інфармацыі.

— Выдаюцца кнігі серыі «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі». Колькі назваў пабачыла ўжо свет і выхад якіх кніг чакаеца ў бліжэйшы час?

— Ведаеш, ва ўсім свеце ніводная грамадская пісьменніцкая арганізацыя не мае сваёй «Бібліятэкі...». Мы першыя распачалі такую справу.

На сённяшні дзень свет пабачыла ўжо 14 кніг, да канца года іх колькасць павінна павялічыцца да 20. Словы ўдзячнасці за дапамогу ў гэтай справе трэба сказаць кіраўніцтву выдавецтва «Харвест», якое з дзяржаўным клопатам адносіцца да пісьменнікаў і нашай пісьменніцкай арганізацыі. Вялікую працу ў гэтым накірунку праводзяць Мікалай Чаргінец і Георгій Марчук.

— Хто ўваходзіць у рэдкалегію і па якім прыняцце адбываецца выбар аўтараў і іх твораў?

— Рэдкалегія ў нас невялікая: галоўны рэдактар выдавецтва «Харвест», М. Чаргінец, Г. Марчук, А. Марціновіч ды я. Думаю, тут шмат людзей і не трэба. Каб галоўнае — працаваць і рыхтаваць кнігі, а не мянціць языком.

Выдаём як класікаў айчынай літаратуры, так і старэйшых празаікаў, паэтаў і публіцыстаў, і маладых. Выбіраем тых творцаў, хто адзначаны дзяржаўнымі або літаратурнымі прэміямі, і ўсё самае значнае і лепшае, што стварыў пісьменнік.

Лічу, выхад кнігі для пісьменніка — гэта галоўнае ў яго літаратурным жыцці.

— Вы самі вядомы як папулярны і плённы аўтар дэтэктыўнага жанру. Можна, зараз працуеце над новай кнігай і ў хуткім часе парадуеце прыхільнікаў сваёй творчасці...

— У 2003 годзе ў часопісе «Польмя» надрукаваны мой новы раман «Нелюбімыя гінучы». Цяпер я ў творчым працэсе, працую над дзвюма іншымі часткамі. Вельмі ж шмат часу адымае мая праца. Але тое, што ёсць — ноч, выхадныя — гэта адвядзіцца для асабістай творчасці. Калі працую над творам, мне як мінімум трэба пяць гадзін штодня. Толькі пры такіх умовах атрымліваю задавальненне і... ёсць вынік.

Увогуле, калі не адновім СПБ і тое, што было згублена апошнім часам, то, мякка кажучы, буду кепска сябе пачуваць. Бо раблю ўсё, што ў маіх сілах. Хай потым людзі самі паглядзяць: добра рабіў альбо дрэнна. Можна, ёсць і памылкі ў працы, але ж вядома, што не памыляецца той, хто нічога не робіць. Галоўнае — арганізацыя ёсць, яна працуе на карысць пісьменнікаў і роднай Беларусі.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Новы фільм пра Беларусь

У старажытным Навагрудку плануецца зняць фрагменты кінастужкі пад назвай «Гордая зямля пад белымі крыламі». Тут пабывала ўжо здымачная група венгерскага тэлебачання. Адзначалася, што ў тэлефільме будуць паказаны сацыяльна-культурныя і духоўныя здабыткі Беларусі і яе знакамітыя людзі. Асобнае месца ў ім адвядзіцца вядомаму ва ўсім свеце паэту — нашаму земляку Адаму Міцкевічу. Першыя здымкі прайшлі ўжо ў мясцовым доме-музеі, які носіць яго імя.

«Адам Міцкевіч вядомы ў Еўропе і як паэт, і як грамадска-палітычны дзеяч, змагар за свабоду прыгнетаных народаў. Пасля канчатковага здымачнага працэсу гэты фільм будзе прапанаваны нашаму Беларускаму тэлебачанню. Ужо ёсць і дамовы», — зазначыў рэжысёр фільма Вільям Томані. Акрамя гэтага стужку плануецца прапанаваць шматлікім тэлестудыям іншых еўрапейскіх краін.

Прыемна, што замежны госць прывёз у падарунак музею рэдкі экспанат, які ўрачыста ўручыў дырэктару ўстановы Міколу Гайбу, — пераклад паэмы А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш» на венгерскую мову (выдадзены ў 1977 годзе).

Яўген ЛАПЦЕЎ

Творчыя... без межаў

«Творчасць без межаў» — так называецца фотамарафон, арганізаваны ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

Першы фотамарафон у Беларусі называўся «Сутокі». Прапанаваў яго ў 2002 годзе Альберт Цехановіч, які ўзначальваў тады народны фотаклуб «Мінск». Выставачны праект прадуладжваў змену экспазіцыі кожны тыдзень, дзеля таго, каб паказаць як мага больш работ членаў гэтага фотаклуба.

«Творчасць без межаў» — гэта праект новы. Ініцыятыва яго правядзення належыць Яўгену Казюлю, старшыні праўлення народнага фотаклуба «Мінск». Удзельнікамі сталі вядомыя аўтары — Віталь Раковіч, Сяргей Кавалёў, Надзея Дзегцярова, Уладзімір Біноў, Віктар Сутло, Анатоль Дрыбас. Ідэя фотамарафона прадуладжвае імправізацыйнасць: на працягу шасці тыдняў, кожны аўторак, адкрываецца новая экспазіцыя работ жонка на з аўтараў гэтага праекта. Яны прадстаўляюць лепшыя фотаработы, якія не аб'ядноўваюцца ні тэматычна, ні тэхнічна. Няма ніякіх творчых абмежаванняў. Пасля заканчэння марафона свае лепшыя здымкі фотамайстры падаруюць у фонд Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі.

Уладзімір ПАДАЛЯК

«Сам-насам з горадам»

Так называецца выстава юных мастакоў народнай студыі Дзіцячай мастацкай школы Маладзечна пад кіраўніцтвам дызайнера Галіны Сушко. Экспазіцыя працуе ў мясцовым Палацы культуры і прысвечана 620-годдзю горада.

«Сталая» ўдзельніца студыі Кацярына Івашкевіч (18 год) прадставіла тры работы. Надзея Страх «убачыла», якім прыгожым бывае «Від з бібліятэчнага акна». Ірына Чупрунова чорнай гелевай ручкай стварыла пудоўную кампазіцыю «Сам-насам з горадам», якая і дала назву ўсёй выставе.

Валерыя ГОРМАШ

Удакладненне

З-за недагляду аўтара інтэрв'ю «Вытокі сённяшняга — у мінулым» В. Барысевича, надрукаванага ў №41 «ЛіМа», падпіс да фотаздымка зроблены неакадэчны. У сапраўднасці, у цэнтры — Марыя Худая. Рэдакцыя прыносіць прабачэнне Леанідзе Віхровой.

— Раман Сцяпанавіч, што вы зрабілі за гэты дзень?

— Сёння прымалі дэлегацыю з Разанскай вобласці, сорок пяць чалавек прыехалі да нас у рамках семінара, вывучалі вопыт.

— Ёсць чым дзяліцца?

— Дзяліцца ёсць чым, скажу гэта без сціпласці. Нашы калегі прызнаюць, што Нацыянальная бібліятэка Беларусі — не проста лепшая на постсавецкай прасторы, а адна з лепшых бібліятэк Еўропы. Такага комплекснага рашэння яшчэ няма ў шматлікіх бібліятэках свету. Таму да нас прыязджаюць з самых розных краін. Шмат расійскіх дэлегацый, ва Украіне нават жартуюць: кожны бібліятэкар павінен наведаць нашу Нацыянальную бібліятэку!

— Напэўна таму, што Украіна — ваша радзіма? Раскажыце пра сябе, як склаўся асабісты лёс? Нягледзячы на паходжанне, добра валодаеце беларускай мовай — досыць рэдкая з'ява сярод кіраўнікоў.

— Беларускай мовай валодаю, дзякуючы сваёй першай настаўніцы мовы — жонцы пісьменніка Алеся Адамовіча. Так здарылася, паступіў у інстытут, а яна выклала мову і літаратуру. Я палюбіў беларускую мову, пачаў успрымаць яе як родную. Зразумеў, што гэта цікавая мова і ёю трэба карыстацца. Калі толькі прыехаў у Беларусь абітурыентам, трапілася кніга Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха" — пачаў чытаць па-расійску. Заўважаю, чагосьці не хапае. Узяў арыгінал — і зусім іншае ўспрыманне. Пасля заканчэння тэхнікума паступіў у Мінскі інстытут культуры.

— Тэма вашай дысертацыі "Вызначэнне сутнасці бібліятэкі як сацыяльнага інстытута. Прынцыпы дзейнасці родаў, тыпаў бібліятэк у перыяд трансфармацыі сучаснага грамадства". Наколькі дысертацыйнай тэма дапамагае ў сённяшняй працы на пасадзе дырэктара?

— Гэта рэдкі выпадак, калі тэарэтычнае даследаванне рэалізуецца практычна. Не заўсёды дысертацыі трансфармуюцца ў матэрыяльнае ўвасабленне. Асабліва доктарскія, таму што гэта, як правіла, — глыбокая тэорыя. Пакуль яна дойдзе да практыкі — праходзіць пэўны час. Мне пашчасціла. Толькі скончыў працу над доктарскай дысертацыяй, у якой спрабаваў вызначыць: што такое бібліятэка? чаму яна ўзнікла? навошта патрэбна? якой павінна быць і ці ёсць у яе будучыня?

— Вы апырэджаеце наступныя пытанні. Некаторыя даследчыкі б'юць у званы і заяўляюць, што друкаваная кніга ўвогуле знікне. Будзе толькі электронны варыянт, ці на іншых носбітах. Як лічыце вы?

— Па-першае, хачу сказаць, што не патрэбна супрацьпастаўляць традыцыйныя і электронныя дакументы. Гэта зусім марная праца. Проста ёсць традыцыйнае развіццё тэхналогій. А калі адказваць радыкалам, то скажу так: кніга і бібліятэка існуе не адно стагоддзе. Тысячагоддзі! Электронныя тэхналогіі ў масавым развіцці маюць усяго дзесяць гадоў з хвосцікам. Таму няма прадмета для дыскусіі. Тое, што выпрабавана тысячагоддзямі, будзе існаваць доўга. Не трэба блытаць сутнасць з імгненным. Сутнасць бібліятэкі не ў тым, які выгляд мае зафіксаваная інфармацыя. Сутнасць у тым, каб захаваць веды чалавека. Не мае значэння ў якой фор-

Са старажытных часоў чалавек захоўваў і перадаваў сваім наступнікам веды. Спачатку з вуснаў у вусны, затым, пасля стварэння алфавіта, з'явіліся кнігі і, як вынік — бібліятэкі. Не адразу кніга набыла сучасны выгляд. Папірусы, гліняныя дошчачкі, залатыя пласцінкі, скураныя скруткі — усё гэта кнігі. Засвоілі вытворчасць паперы, Гутэнберг вынайшаў друкарскі станок — і кніга стала падобнай да сучаснай.

Будынак Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ўзводзіўся на нашых вачах, хаця сама бібліятэка нядаўна адзначыла 85 гадоў з дня заснавання. 15 верасня прайшоў Міжнародны дзень бібліятэк. З Раманам МАТУЛЬСКІМ — дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — сустрэўся наш карэспандэнт.

Дзелля захавання спадчыны

ме. У той форме, у якой на гэтым этапе развіцця цывілізацыі гэта найбольш магчыма, даступна і эфектыўна. Першыя бібліятэкі былі не з друкаваных кніг.

— Папірусы, гліняныя таблічкі...

— Калі з прафесійнага пункта гледжання трактаваць Біблію, дык гэта сапраўдная бібліятэка. Разгортваем: Кніга першая, Кніга другая і г.д. А кожная з частак мела асобны скрутак. Зараз усё змяшчаецца пад адной вокладкай. Быў час рукапіснай кнігі. Прышла друкаваная — зусім іншая тэхналогія і іншы падыход. І мы ўсе памятаем, напрыклад, вінілавыя дыскі. Зараз — музейная рэдкасць. Зусім нядаўна расказваў студэнтам пра дзіўнае дасягненне цывілізацыі, — аптычныя дыскі да 40 см дыяметра. Была такая тэхналогія, але яна не прыжылася.

— Тое ж, як перфакарты на першых камп'ютэрах?

— Так, безумоўна. Ёсць цяпер спосабы запісу інфармацыі на біялагічнай аснове, сінтэзу штучных і біялагічных матэрыялаў. Цывілізацыя развіваецца вельмі хутка. Можна прагназаваць адзінае, што сучасныя віды электроннай інфармацыі вельмі хутка адыдуць у мінулае, з'явіцца новыя. Але гэта зусім не значыць, што прападзе бібліятэка.

— Бібліятэка будучага. Якой уяўляецца яе, скажам, праз гадоў пяцьдзiesiąт?

— Сёння ў нейкай газеце ўбачыў загалоўка "У 2050 годзе чалавецтва не будзе мець патрэбы ў энергіі і будзе сінтэзаваць свае органы". Таму сказаць як будзе развівацца ўвогуле цывілізацыя, а яна развіваецца хутка, дастаткова складана. Я магу меркаваць пра тую тэндэнцыю, якія цяпер ёсць. Будзе цікавая бібліятэка ў Паўднёвай Карэі, дзе будзе віртуальны лес кніг, і прынцыпы доступу да інфармацыі зусім іншыя. Не маніторы, не камп'ютэры, а нейкая мультывіртуальная рэчаіснасць, якая кампілюе ўсе віды інфармацыі. Магу сказаць адно, у бібліятэцы будучага абавязкова застануцца рукапісы, кнігі Францыска Скарыны і яго сучаснікаў. У ёй будуць таксама першыя газеты. Спадзяюся,

будуць кнігі, якія выходзяць і тыя газеты, што цяпер выдаюцца. І, безумоўна, у бібліятэцы будучага застануцца сучасныя носбіты інфармацыі, якія ахопліваюць амаль усе сферы жыцця. Яны будуць інтэграваныя, змогуць дазваляць імгненны пошук па самых розных параметрах: відэа, гук, літара, форма... Інтэгруюцца ў адзіны выгляд. Але якія б новыя сродкі не вынайшлі, заўсёды будзе патрэбны, найперш, інстытут, які збірае і захоўвае інфармацыю і, самае галоўнае, — спецыяліст, які зможа знайсці патрэбнае. Інфармацыі шмат. І цяпер праблема ў пошуку патрэбнага, і як знайсці хутка? Сутнасць прафесіі бібліятэкара ў тым, каб зберагчы ўсё тое, што сёння падаецца зусім непатрэбным і можа сысці за макулатуру. Але мы не ведаем, як яно будзе выглядаць праз сто, праз дзвеце гадоў? Можна, спатрэбяцца якраз тыя рэчы, якія мы не заўважаем.

— Ці папаяўняюцца фонды бібліятэк сучаснымі выданнямі? Я маю на ўвазе зборнікі паэзіі і прозы, што выходзяць прыватным шляхам. І яшчэ: раней кожны нумар раённай газеты дасылаўся ў Ленінскую бібліятэку.

— Ёсць такое паняцце як абавязковы друкаваны экзэмпляр, ён дасылаецца. Ёсць заканадаўчая база, якая гэта рэгламентуе. У першую чаргу — гэта абавязак рэдактара, выдаўца: усё выдадзенае недзяржаўнымі выдавецтвамі — даслаць у Нацыянальную бібліятэку, таму што гэта наша спадчына. Я хацеў бы сказаць дзякуй усім аўтарам, яны сочаць за сваімі выданнямі, дасылаюць, таму што большасць разумее: Нацыянальная бібліятэка — гэта інстытут, які можа захаваць іх імя на стагоддзі. Многія самі прыносяць свае выданні. Але тым не менш, у нас ёсць службы, якія сочаць за тым, каб усё, што выдаецца, трапляла ў нашы фонды. Усё, што выходзіць з друкаванага станка, маецца ў нашай бібліятэцы.

— Якім чынам у наш час трапляюць рарытэты кнігі, ці старадрукі ў фонды бібліятэкі?

— Гэта амаль інтымная справа кніжных калекцыя-

нераў. Зразумева, мы сочым за жыццём букіністычнага рынку. Калекцыянеры нас ведаюць, нясуць. Набываем рознымі спосабамі. Гэта няпросты пошук. Старадрук не купіш на рынку.

— Раман Сцяпанавіч, напрыклад, мне патрэбна знайсці кніжку пачатку ХХ стагоддзя. Колькі спатрэбіцца часу?

— Па канкрэтнай кніжцы адказаць цяжка. Магу сказаць так, калі будзеце карыстацца каталогам нашай бібліятэкі, то імгненна. Таму што дастаткова набраць аўтара і ўсё, што ёсць у каталогу, адлюструецца ў спісе. Але ёсць і складаны пошук, чыгач не заўсёды ведае, што ён хоча.

— Калі чалавек жыве ў правінцы, ён можа зарэгістравацца праз Інтэрнет?

— Для карыстання рэсурсамі бібліятэкі, якія выстаўлены ў Інтэрнеце, неабавязкова рэгістравацца. Але калі вы хочаце карыстацца неасрэдна рэсурсамі бібліятэкі, то неабходна прыехаць і займець чытацкі білет. Для віртуальных чытачоў, у нас ёсць служба электроннай рэгістрацыі. Можна заказаць фрагменты кнігі, артыкул нейкага аўтара, і яны будуць дасланы па электроннай пошце. Ёсць і электронна-даведчаная служба, з якой можна звязацца, задаць пытанне і нашы супрацоўнікі адкажуць. Ёсць віртуальная служба цэнтра ўпраўлення прававой інфармацыі. У бібліятэцы праз сетку поўныя тэксты прадстаўлены быць не могуць, таму што ахоўваюцца аўтарскімі правамі. Напрыклад, у нас ёсць дамоўленасць з "ЛіМам", калі "ЛіМ" перадае нам электронную копію і яна ў нас ёсць у электронным выглядзе ў чыгальнай зале. Але "ЛіМ" дазваляе нам карыстацца ёю толькі ў чыгальнай зале. Бо калі праз Нацыянальную бібліятэку будуць чытаць "ЛіМ", газету ніхто не будзе выпісваць.

— Існуе сістэма электронных плацяжоў: вебмані, еголд. Калі б тая ж электронная кніга, напрыклад, "Слуцкае Евангелле" была выстаўлена для продажу: пералічыў на пэўны рахунак грошы і — атрымаў бы дыск.

— Мы плануем такое развіццё. Але гэта ўжо прабле-

ма станаўлення электронных плацяжоў у Беларусі. Калі казаць на сённяшні дзень, то мы набываем доступ да магчымых сусветных баз даных. І зразумела, што гэтыя рэсурсы патрабуюць шмат грошай. І калі мы атрымліваем доступ, то падпісваем пэўнае пагадненне, так як і з "ЛіМам", агароваецца, што доступ да рэсурса будзе ажыццяўляцца на пэўных умовах. А мы бяром на сябе пэўныя абавязкі. Гэта нармальны цывілізаваны спосаб працы на сучасным інфармацыйным рынку. Усе прывыклі: інфармацыя — гэта тавар. Калі інфармацыя тавар, то адпаведна — за тавар трэба плаціць.

— Якія платныя паслугі існуюць у бібліятэцы?

— Іх шмат. У першую чаргу, паслугі звязаныя з кіраваннем дакументаў, са сканіраваннем. Усе ведаюць, што ў нашай бібліятэцы адна гадзіна працы ў Інтэрнеце бясплатная. Мы правалі невялікае даследаванне. Для студэнтаў, навукоўцаў (гэта асноўны кантынгент), каб набраць неабходны аб'ём інфармацыі для працы — гадзіны хапае. А калі болей гадзіны, то патрэбна ўжо заплаціць. У нас ёсць інтэрнет-цэнтр з неабходным камп'ютэрным абсталяваннем, можна карыстацца і электроннай поштай. Мы забяспечваем доступ да навуковых інтэрнет-рэсурсаў. І кошты ў нас ніжэй, чым у іншых установах.

— Тысяча трыста супрацоўнікаў бібліятэкі. Калектыў вялікі. Чаго вы прытрымліваецеся ў кіраўніцтве?

— Тэорый кіраўніцтва шмат і самых розных. Але асноўныя прынцыпы, не толькі кіраўніцтва, а ўвогуле жыцця чалавека, зноў жа такія — біблейскія, хрысціянскія ісціны, што выпрабаваны тысячагоддзямі. Тое, што выпрабавана такім часам, вартае таго, каб гэтым жыццём і кіравацца ў сваіх паводзінах. Чалавек павінен быць прафесіяналам у сваёй галіне, але ў першую чаргу ён павінен быць прыстойным чалавекам. Ад гэтага ідзе ўсё астатняе.

— Якую ролю ў вашым лёсе іграе сям'я, жонка? Кажуць, жонка — надзейны тыл, калі тылы забяспечаны, тады мужчына можа штурмаваць кар'ерныя бастыёны ці займацца, да прыкладу, навуковай дзейнасцю.

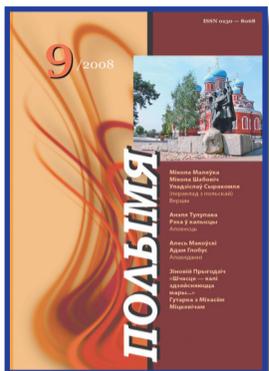
— І гэта — абсалютна правільна. Мужчыну спакойна працуецца, калі моцны тыл. Навукоўцы часта горш за дзяцей. Таму што нічога вакол не існуе для вучонага, акрамя яго навуковай праблемы. Да таго, як прыйшоў на пасаду дырэктара, быў навукоўцам, выкладчыкам універсітэта. Сям'я — гэта ўсё. Навошта жыць, навошта працаваць, калі няма сям'і, няма дзяцей, няма каму пакінуць свае духоўныя здабыткі. Мая жонка — адзіны чалавек у Беларусі, які прачытаў усе мае працы, і не адзін раз, таму, што яна заўсёды была першым рэдактарам і крытыкам.

— Што хацелася б вам пажадаць чыгачам "ЛіМа"?

— "ЛіМ" заўсёды быў цікавай газетай, якую хочацца чытаць, якую будуць чытаць. Хацелася б, каб на старонках "Літаратуры і мастацтва" з'яўляліся цікавыя людзі, цікавыя асобы, каб была магчымасць выказацца тым, каго мы цяпер не дужа заўважаем. Таму што творчае асяроддзе — яно вельмі складанае. Знайсці самародак вельмі цяжка. Але для таго і існуе "ЛіМ", каб адкрываць таленты.

Гутарыў
Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Хто трапляе ў «палон натхнення»?

Калі хочацца сваволіць... ПОЛЫМЯ № 9

Кожнаму абазнанаму ў літаратуразнаўчай тэорыі чалавеку вядома пра функцыі рытму і рыфмы ў паэтычным тэксьце: гэта адмысловае чараўніцтва, ключ да падсвядомага. Праўда, дзейнічае яно па-рознаму. Напрыклад, вершы палымянскай дэбютанткі Алены Усцілоўскай чытаюцца як замовы, амаль адразу з'яўляецца жаданне іх не тое што прамаўляць, а менавіта так па-замоўнаму нашэптываць:

Не чуеш — не трэба:
Я — сонца,
Я — неба.

Не бачыш — не плачу...
Стамілася, значыць?

Не чую — не трэба:
Ты — мора,
Ты — глеба.

Напэўна, у выкананні самой паэткі гэта гучыць яшчэ больш пераканальна. Аднак жа, як толькі першыя хвіліны чараўнічага эфекту праходзяць, і вяртаецца да працытанага, каб асэнсаваць, аказваецца, што асэнсоўваць па сутнасці і няма чаго. Набор выпадковых слоў, пераплецены нейкімі магчымымі сувязямі — але чамусьці ўражае і запамінаецца. А вось вершы Міколы Маляўкі, насычаныя сюжэтамі, жыццёвымі назіраннямі, не пакідаюць у памяці ніякага следу — тут магія рытму супраць аўтара: ён настолькі аднастайны і аднатонны, што вока прабягае па радку, перш чым паспявае яго прачытаць, і спыняецца хіба на такіх камічных момантах:

У ваннай пахне
пральным парашком,
І салавей на кухні не спявае.

Альбо:
Выходжу летнім вечарам
на двор
Паслухаць жаб: цяпер,
пасля залевы,
Мацней гучаць
іх гарлавыя спевы.

...
І слухаюць іх людзі,
птушкі, дрэвы,
Уся зямля, ад Нёмана да зор.

Вельмі хочацца спадзявацца — М. Маляўка пісаў гэта з іроніяй. Зрэшты, яшчэ і М.Багдановіч прызнаваў, што "пекна спяваюць і жабы".

Не назавеш разнастайнай і нізку вершаў Міколы Шабовіча "Не забывай: каханне вечнае...", хаця паэт шчыра прызнаецца ў адданасці адной тэме:

Хтось прыродны пясняр,
нехта славіць Айчыну,
Я ж абраў сабе шлях —
ён далёка не райскі:
Мой расчулены верш
апявае жанчыну,
Будзь то гдзень сакавіці
ці чэрвеньска-майскі.

Выказанае такім чынам літаратурнае крэда выклікае шмат пытанняў. Чаму ж апяванне жанчыны — "шлях далёка не райскі"? І

Бывае, што ўсяго жыцця І на радок не хопіць. Юрый Сапажкоў

жанчынам прыемна, і ў літаратуры ажыўленне. А па-другое, надрукаваныя вершы зусім і не жанчынам прысвечаны. У іх куды болей тугі па маладосці, якую не вернеш, сваіх уласных перажыванняў ад жыццёвых змен, ад змен менавіта ў сваім успрыманні свету:

Яшчэ так хочацца сваволіць
У карагодзе маладым,
Хаця гады, як быццам дым,
Плывуць удаль, плывуць паволі.

Аднак жа хто казаў, што можна верыць прызнанням паэта?

Паэтычны голас Юрыя Сапажкова (нізка вершаў "Сэрца прагне волі..." ў перакладзе М. Мятліцкага) нагадвае манеру прамаўлення дасціпнага лектара, які, каб студэнты не засыналі на лекцыях, то пацішае голас, то наадварот, робіць яго вельмі гучным. Параўнанне такое ўзнікае таму, што вершы сапраўды няроўныя — і паводле сваёй танальнасці, і паводле арыгінальнасці, і глыбіні. Да прыкладу, настолькі вялікі кантраст паміж радкамі — такімі бескампраміснымі ў сваёй шчырасці:

Ты не рамантык болей,
ты мудрэц,
А мудрацам не марыцца
ў ахвоту.

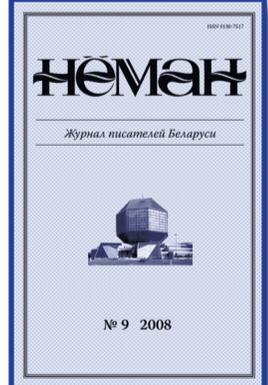
ці такімі гарэзліва-двухсэнсоўнымі:

"Цсс", —
і хвіля скутае маўчанкі.
Пошапак узрушаны чуцьён.
Паказала жэстам —
з-за фіранкі
Вуха кветкі
вытыркнуў вазон.

І такімі занадта паэтычна не-прывабнымі:

Дарога на дачныя соткі.
Зірнеш — кіламетраў на пяць
У кароткіх спадніцах малодкі
У чаканні папукі стаяць.

Увогуле падчас чытання нізкі не пакідала адчуванне, што вершам Ю. Сапажкова нека "няўтульна" ў перакладным абліччы. Вылучаюцца ж яны на фоне астатніх адметным паэтычным бачаннем: Ю. Сапажкоў — даволі дзіўна для паэта — піша не пра сябе, яго вершы нібы замалёўкі наваколля, з выпадкова падгледжанага і падслуханага.

Прадказальнасць неадпаведнасці НЁМАН № 9

Гармонія асобных частак мастацкага тэксту — рэч, даўно ўжо забытая, пісьменнікі перастаюць пра яе думаць, чытачы перастаюць яе чакаць. А таму далёка не заўсёды ў сучаснай літаратуры можна меркаваць пра цікавасць, арыгінальнасць твора па яго назве. Паводле апісанага вышэй закону, назва ўжо амаль не служыць візітоўкай твора, а

таму і не варта надаваць ёй вялікага значэння і адшукваць у ёй глыбіню аўтарскай задумкі — мінуліся тыя часы.

Усё гэта датычыць і апавядання Валерыя Строкіна "Любі людзей, даже если...": прадказальна-маралістычная, павучальная сентэнцыя наўрад ці можа прывабіць, нарадзіць жаданне прачытаць твор, — бадай, самы лепшы ў вераснёўскім нумары "Нёмана".

Гісторыя, што стала зместам апавядання, не новая (дый ці след наконт гэтага ў пачатку XXI даваць каментарый?). Галоўны герой дзесяцігадовы хлопчык Дзяніс выпадкова пасябраваў са сваім суседам — пісьменнікам Вадзімам, які не толькі дазваляў малому браць кнігі са сваёй хатняй бібліятэкі, але і заахвочваў пісаць свой уласны твор. Дзяніс напісаў наіўную казку пра чароўныя кветкі, пісьменнік яго пахваліў. Гэтага стала дастаткова для таго, каб хлопчык адчуў сваё прызначэнне, сваё жыццёвае пакліканне. Праўда, такой вышнёвы няма ў апавяданні, аднак няцяжка здагадацца, што для галоўнага героя менавіта гэта стала самым важным у знаёмстве з пісьменнікам. Тым не менш: адна справа — момант жыццёвы і зусім іншая — мастацкі.

Пісьменнік быў невылечна хворы, і праз некаторы час ён памёр. Зразумела, нават самыя геніяльныя творцы могуць хварэць і паміраць. Толькі маленькі Дзяніс, для якога пісьменнік быў ідэальным вобразам са свету ідэальных катэгорый, не мог прыняць гэтай жыццёвай праўды: "На мінуто гроб опустілі на дрэвянную скам'ю. Я увідел ліцо Вадіма — восковое, заострившееся — не его лицо. И волосы. Он был черноволосый и курявый — а тут серые волосы — не его. Это не Вадим. Не Вадим!"

— Это тот писатель, про которого ты говорил? — прошептал Сашка.
— Нем! — закричал я, продираясь сквозь выросшую толпу проважавших.

Справа не ў дзіцячым эгаізме, хаця ёсць у "сердитых слезах" галоўнага героя нешта і ад гэтага. Маленькаму хлопчыку давялося перажыць ці не першую жыццёвую трагедыю, адчуць разбуральную сілу ўмяшання свету аб'ектыўных законаў у свет асабістых мрояў.

Вельмі часта пісьменнікі, "прымушаючы" дзіцей перажываць дарослыя пачуцці, "прымушаюць" іх і разважаць па-даросламу — папросту бытаюць ролі героя і аўтара. В. Строкіну, вядучы аповед ад першай асобы, удалося да апошняга радка заставацца ў абліччы дзесяцігадовага хлопчыка.

Калі б аўтар не абмежаваўся толькі гісторыяй знаёмства, магчыма, працягнуў бы яе ў дарослае жыццё хлопчыка, распавёў, як той стаў пісьменнікам і г. д., тады б апавяданне не пакінула б такога глыбокага ўражання. Гэта было б лагічна, але банальна. В. Строкін змог пераадолець прыцягненне лагічнага сюжэта.

А вось апавяданне Андрэя Грашчанкі "Бельчонок" — гэта своеасаблівы сігнал, чырвоная лямпачка для тых, хто не бачыўшы вайны, збіраецца працаваць у галіне ваеннай прозы. Нямецкі салдат Нойберт раптам, нечакана для сябе самога пашкадаваў маленькага хлопчыка Рыгорку, які адзіны змог ацалець пасля карнай акцыі ў вёсцы. Па-

шкадаваў — таму што ўбачыў у руках дзіцяці амаль такую ж плюшавую цацку, плюшавае вавёрчання, якую падараваў некалі свайму сыну (вядома ж, сына клікалі Фрыцам). Цікавая сюжэтная мадэль стала штучнай і павярхоўнай — у першую чаргу таму, што аўтар не здолеў для гэтай мадэлі знайсці адпаведны мастацкі матэрыял.

Правакацыя на шчырасць МАЛАДОСЦЬ № 9

Апавяданне Сяргея Рублеўскага "Стаіць уваччу" чамусьці падаецца правакацыйнай — і тэмай, і стылем.

Дзеянне адбываецца ў пачатку 1990-х гадоў. Галоўны герой скульптар Яўген Пузыніч амаль усё сваё творчае жыццё прысвяціў гіпсавым бюстам Леніна. Зразумела, у новым часе, калі саветскія правадыры сірацілі аўтарытэт, і скульптар страціў не толькі крыніцу натхнення, але і асноўную крыніцу прыбытку (прыгадваюцца некаторыя з апошніх твораў Шамякіна): "Львіную долю ўсіх заробкаў скульптараў яшчэ гады тры таму давалі і раз за заказы на выявы правадыра. Іншым разам Пузынічу здавалася, што без Леніна не было б увогуле аніякага развіцця скульптуры". Вядома, што С.Рублеўскі іранізуе. Аднак, чытаючы далей апавяданне, пачынаеш пераконвацца: аўтар ставіцца да свайго героя цалкам сур'эзна, нават спачувае яму, а часам і нібыта апраўдвае... І ўсё ж нязменна пры гэтым разпораз іранізуе. Вось тут і ўзнікае адчуванне правакацыі.

Галоўны герой разважае пра герояў новага часу і іх ідэалы, прыгадвае гісторыі са свайго мінулага, пазычае грошы ў маці з пенсіі, а ўрэшце атрымлівае замову на "анельчыкаў з гіпсу, невялічкіх, бялюткіх, узнёслых" ... І за гэтымі радкамі — іранічная (наўрад ці саркастычная) усмешка аўтара: вось так, усё жыццё рабіў выявы Леніна, а тут — анельчыкі. І Пузыніч пагаджаецца, — жыць жа нека трэба. Толькі творчак чалавеку патрэбна больш глыбокае пераўвасабленне, патрэбна нейкая ўнутраная, духоўная змена, каб — ад Леніна да анельчыкаў, а таму "ён зняў з цвіка пад абразамі свой нацельны крыжык на светлай нітачцы, які маці берагла ўсе прамінульы дзесяцігоддзі. А назойтраваніцаў папрасіўся пастаяць з ёй у куце ў час малітвы. Ціхенька пастаяць — і ўсяго толькі". А вось тут ужо няма усмешкі — з'едліва настраёваецца нека нечакана і раптоўна абрываецца...

С. Рублеўскі, бясспрэчна, правакуе, толькі каго і на што? Спадзяецца атрымаць адказ у заканчэнні твора — усё-ткі нейкімі чытацкімі генамі, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне, чакаеш класічнай развязкі і маралі (хаця насамрэч, атрымаўшы яе, часта бываеш гэтым расчараваны). Але і ў заканчэнні — усё тая ж

стрыманая іронія: "І тут у май-стэрню неспадзявана заляцеў ... голуб. ... узляцеў на самы вялізны бюст правадыра, які стаяў у куце, і зрабіў на ягонай лысіне сваю звычайную, простую справу. Але Яўген Пузыніч не ўспрыняў гэта як знак, ухвалу звышай змушанага аграчэння ад Ленініяны. Ён узяў анучку, прыставіў лясвічку і старанна выцер правадыра".

Можа быць, тая дваістасць, пра якую вылася гаворка вышэй (з аднаго боку — сур'эзнасць, з другога — іронія), тлумачыцца проста. Пісьменнік як творца мастацкага свету, усур'ез успрымае і героя, і рэчаіснасць, якіх стварае (што, дарэчы, сёння не так ужо і часта сустрачэш у літаратуры, і чаго ўсё ж нестася), таму галоўнага героя ён шчыра любіць і шкадуе. А іронія — гэта ракурс аўтарскага асэнсавання праблемы. Але і гэтак тлумачэнне не такое адназначнае: нераўнамернасць эмацыянальных адценняў С. Рублеўскі выкарыстоўвае, каб заблытаць чытача, пазбавіць яго не тое што ўплыву аўтарскай ацэнкі падзей, але і ўвогуле хаця б якога ўяўлення пра гэтую самую ацэнку. Гэта і ёсць правакацыя — на шчырасць перад самім сабой. Час, абставіны, герой, ідэалы? Бясчасце, бязладдзе, адсутнасць героя і ідэалаў?

Цікавымі падаліся і творы маладосцеўскага дэбютанта Кірылы Анохіна. Праўда, цікавымі па-свойму. Нягледзячы на тое, што яны прадстаўлены як вершы, менавіта вершамі яны не ўспрымаюцца:

каб паспець сустрэцца
з табой
трэба прачнуцца
а лепшай гадзіне
хаця
і гэта запозна

Арыгінальная гульня са слоўнай канструкцыяй, толькі ў аўтарскай разбіўцы на радкі не бачыцца ніякага ані практычнага, ані паэтычнага сэнсу.

Ну, і, вядома ж, цікаўнае чытацкае вока не прапусціць верша Віктара Лупасіна (ён жа зусім нядаўна быў Віктарам Івановым) "О так! Я графаман". Ахвотных падпісацца пад ім, мяркую, не знойдзецца ўвогуле, затое ў галовах крытыкаў ён абудзіць цэлую віхуру літаратурных імён:

О так! Я графаман
І гэтым ганураю.
Я напішу раман
На сорам Беларусі.
Я напішу другі,
А потым нават трэці —
Завыоць ад тургі
Дарослыя і гзеці.

Застаецца толькі спадзявацца, што шаноўны Іван Дамінікавіч не нарта б пакрыўдзіўся на маладога паэта за такія алузіі. Вядома, калі б меў магчымасць пазнаёміцца з некаторымі творамі сучаснай літаратуры.

І ўсё-ткі пасля шумлівых, нават і таленавітых слоўных эксперыментаў адчуваеш нейкую невытлумачальную асалоду ад чытання вершаў Анатоля Грачаникава і Сяргея Грахоўскага, нізкі якіх змешчаны ў вераснёўскім нумары "Маладосці". І невядома, ад чаго іх разважае гучанне падаецца такім прывабным: ці то ад празмернай мітуслівасці сучасных дзён, ці то ад няўстойлівай стракатасці сучасных вершаў...

***

Нарта пафасныя і трагічныя ноткі ў асэнсаванні паэтычнага паклікання ўжо даўно не ўспрымаюцца сур'эзна — не тыя адносінны паміж часам і паззіяй, рэчаіснасцю і паэтам. А таму больш адпаведнымі эпосе ўсеагульнага іранічнага пераасэнсавання падаюцца такія радкі Анатоля Зэкава:

Я трапіў у палон натхнення,
ганю яго, як страшны сон,
пакуль не прыйдзе разуменне,
што ён салодкі — той палон.

А ўсё ж хочацца, каб было і так: іронія ў мастацкім слове, але без іроніі ў слове "літаратура".

Споведзь літмузейца

Сёлета ў выдавецтве "Кнігазбор" выйшла кніга "Запрашэнне ў музей: Успаміны, вершы, публіцыстыка". Аўтар Іван Курбека — пісьменнік, вядомы беларускі музейшчык, які 50 гадоў працаваў у музеях Янкі Купалы і Якуба Коласа. Пісьменнік асабіста знаёмы з многімі сваякамі і блізкімі беларускіх песняроў, выбітнымі беларускімі пісьменнікамі, журналістамі, навукоўцамі, дзеячамі культуры і мастацтва. Старанна сабраныя ім успаміны будуць, я думаю, цікавымі і карыснымі студэнтам-філолагам, аматарам-музейцамі.

Кніга складаецца з раздзелаў "Споведзь літмузейца" і "Вобразы мілія", куды ўключаны артыкулы пра жонку Янкі Купалы Уладзіслава Францаўну Луцэвіч і жонку Якуба Коласа Марыю Дзмітрыеўну Міцкевіч. Тут жа змешчаны гутаркі з сынамі Якуба Коласа — Данілам і Міхасём Міцкевічамі, цікавыя ўспаміны пра сярэдняга сына Юрку, што ў свой час былі запісаны ад яго сяброў, якіх ужо няма сярод нас, успаміны пра дзядзьку Юзіка, малодшага брата Якуба Коласа, — славутага персанажа "Новай зямлі".

Звычайна Іосіф Міхайлавіч так пачынаў гутарку:

— Я з'яўляюся малодшым братам Якуба Коласа. У сваёй пазме ён згадаў і пра мне:

*А гэты Юзік-шаляніца,
Малы яшчэ, зусім гурніца,
Так паг нагамі*

*і таўчэцца
Або, як хвост той,
валачэцца*

*І ад работы адрывае
І толькі сэрца ад'ядае.*

З 1967 года, калі на хутары Смольня, паблізу ад Мікалаеўшчыны, адкрыўся філіял Літаратурнага музея Якуба Коласа, дзядзька Юзік стаў штатным экскурсаводам. Чытаў па памяці ўсю "Новую зямлю", творы Янкі Купалы, Кандрата Крапівы, Тараса Шаўчэнкі, Аляксандра Пушкіна, Антона Чэхава, Адама Міцкевіча...

— Як вы не стамляецеся так доўга чытаць? — аднойчы спыталіся ў яго.

— А гэта ж не сячкарню круціць, не цэпам мянціць і не з касою завіхацца!.. — ба-дзёра адказаў ён.

5 мая 1980 года "Юзіка-Шаляніца" не стала. Слова "шаляніца" ён заўсёды пісаў з вялікай літары. Застаўся ён у фотаздымках, фоназапісах, кінакадрах, у людской памяці.

Ціха, мірна, неўпрыкметку жылі пры Літаратурным музеі Якуба Коласа ў Мінску двое паважаных людзей — Алена Міхайлаўна і Міхаіл Іванавіч Лойкі — сястра народнага паэта з мужам. Жыла ў Мікалаеўшчыне і старэйшая з Коласавых сяспёр — Міхаліна. Маладзейшая за брата на 5 гадоў, яна добра запамінала яго дзяцінства і юнацтва. У фондах Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа захоўваюцца асобныя ўспаміны, запісаныя яе сынам — Уладзімірам Іванавічам Міцкевічам, які ў свой час быў загадчыкам філіяла Коласаўскага музея. Пражыла Міхаліна Міхайлаўна 90 гадоў.

Жыла ў Мікалаеўшчыне і апошняя сястра Якуба Коласа — Марыя Міхайлаўна Бруй. Яна ўспамінала:

— Помню, ездзілі з мамай да Коласа ў турму. Першы раз не пусцілі. Паехалі зноў. Людзей там! І мацяркi, і жонкі папрыезджалі. Усе

плачуць. А наша мама — ні слязіны. "От за гэта, — кажа Колас, — і люблю цябе, матуля. Вельмі ж цяжка глядзець на людскія слязы".

Гэта яна, 12-гадовая Маня, бегала са Смольня ў Мікалаеўшчыну клікаць Костуся, калі да яго прыехаў Янка Купала. Маці не ведала, як лепей дагadzзіць шаноўнаму госцю, якую пасцель яму паслаць на вышках. Але збянтэжанасць гаспадыні зняў Янка Купала: — Нічога, каласок пад галаву — пераспім. Людзі мы прывычныя...

І роўна два месяцы не дацягнула Марыя Міхайлаўна да свайго 95-годдзя: 5 кастрычніка 1995 года пайшла на вечны спачын.

У кнізе змешчаны вытрымкі з успамінаў пра Якуба Коласа вядомых беларускіх пісьменнікаў Міхася Лынькова, Петруся Броўкі, Івана Шамякіна, Янкі Брыля, Андрэя Макаёнка, Міколы Хведаровіча, Антона Бялевіча, Эдуарда Валасевіча, Алены Васілевіч, Максіма Лужаніна, Пятра Рунца, Алеся Есакова, журналісткі Аляксандры Ус, народных артыстаў БССР Вольгі Галіны, Паўла Малчанавы, Цімоха Сяргейчыка, Рыгора Шырмы і іншых. У гэтых успамінах вымалёўваюцца праз смугу часу жывыя рысы дзядзькі Якуба — простага, мудрага, вясёлага і даціпнага, чулага і спагадлівага чалавека.

Ажыўляюць змест кнігі рыфмаваныя прысвячэнні з ноткамі гумару з нагоды юбілейных дат, пачынаючы з 1958 года і сканчваючы 2001-м.

Напрыклад, рыфмаваныя радкі "Я не жанаты" — "пераліцоўка" славутага верша Янкі Купалы "Я не паэта". І Курбека пабойваўся, што гэта не спадабаецца дырэктару музея Янкі Купалы Уладзіславе Францаўне. Але яна такое "свавольства" ўспрыняла прыязна і часам нават прасіла пачытаць перад экскурсантамі.

Рыфмаваныя радкі да юбілеяў І. Курбека прысвяціў Міхасю Жыркевічу, Міхасю Пратасевічу, Міколу Базарэвічу, Аляксею Слесарэнку, Міколу Жыгоцкаму, Міколу Корзуну, Данілу Міцкевічу, Юрыю Броўку — сыну Петруся Броўкі, пляменніцы Янкі Купалы Ядвізе Раманоўскай і яе дачцэ Жане Дапкюнас, Георгу Ткацэвічу — былому дырэктару музея Якуба Коласа, Ніне Галіноўскай, Ганне Зайцавай, Сяргею Маслоўскаму, Міхасю Шавыркiну, Анатолю Грэкаву, Язэпу Гарэцкаму — майстру мастацкага чытанья, Анатолю Багатырову, акадэміку НАН Беларусі Радзіму Гарэцкаму, Марыі Далідовіч, Міхасю Пазнякову, Валянціне Куляшовай, Міхасю Міцкевічу, Алегу Лойку, Васілю Жураўлёву, Марыі Міцкевіч, Нілу Гілевічу, Марыі Захарэвіч і іншым.

Вось некаторыя ўзоры: Памяці мастака Лявона Баразны ў дзень 70-й гадавіны з дня нараджэння

*У век наш бурны і пануры
Лявон не пагдаваўся*

На ніве рогнае культуры

Праклаў ён дбайна баразну.

4.02.1999 г.

Міхасю Мушынскаму ў дзень 70-годдзя
У навуцы ён дока.
І капае глыбока.
Хай жа доўга Міхал
Мае творчы напал!

24.01.2001 г.

Генадзію Кісялёву ў дзень 70-годдзя

*Дык будзеца ж вока нядрэмным,
Характар удумным і гзёркім,*

За што і цініў негарэмна Ваш талент

Вядзьмак-Лысагорскі.
19.05.2001 г.

Міколу Маляўку ў дзень 60-годдзя

*Што таленты ўсе з Божай ласкі,
Мы гэта чуюм часцяком.*

*Так і пазт наш Мікалаўскі.
За геніяльным земляком Ідзе, каб як не збіцца*

*з кроку,
Бо ўжо і сам навігавоку.*

*Старацца, браце, трэба ўсяк,
Калі ты Коласаў зямляк!*
13.12.2001 г.

У "Споведзі літмузейца" (1984) ёсць такія радкі:

*Мае пачуцці не размяклі,
І я зрабіў штоесь на Вямякін,
Са мной вітаецца Шамякін,
І Танк працягвае руку.*

Гэтая аўтаода была змешчана ў штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва". Пайшоў І. Курбека ў БелСЭ па нейкім музейным заданні да галоўнага рэдактара Івана Пятровіча Шамякіна, а той якраз чытае "ЛіМ", яго верш.

— Цёзка, ты ж можаш добра пісаць!...

І Курбека, не задумваючыся, адказаў:

— А хто ж, Іван Пятровіч, ведаў бы пра нейкага Шамякіна, калі б не Курбека?!

Кніга напісана І. Курбекам з лёгкім гумарам і жартам, чытаецца захапляльна, з цікавасцю. Гэта, бадай, першая кніга такога кшталту пра музей класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

«І купалася душа ў радасці...»

"В этой книге нет ничего сочиненного, нет подделок под жизнь. Все так и было", — звабліва гучыць з першай старонкі кніжкі Марыны Наталіч "Фрагменты жизни развеселой", якая пабачыла свет у выдавецтве "Беларускі кнігазбор".

Прадмова, якая вызначаецца аўтаркай як мудрагелістая, "заумная", можа, і збянтэжыць аматараў лёгкага чытвання, але мяне заінтрыгавала. Хаця мудрагелістая мне яна не падалася, а наадварот — яснай і даходлівай, надзвычай вобразнай, дзе ўсё "раскладзена па палічках": памяць нараджаецца раней за нас, а інакш як бы мы маглі пра сваё ранейшае існаванне? згадаць? Аўтарка "словно цыцленок, протиснувшись в пролом небесной скорлупы" і згадала пра сябе ўсё: кім была ў далёкіх стагоддзях, у іншых жыццях. "Сядзьце спокійно, дайте тишине заполнить себя до краев... Гляньте в окно невидящими глазами..." — нагадвае практычны дапаможнік па медытацыі. Урэшце, знайшла кніжку для душы, падумала я, схільная да ўсялякіх містычных настрояў.

"Рассказы, и не только. Пёстрое" — вызначаецца пад вокладкай.

Пачынаеш чытаць — і адразу ж, імгненна аўтарка заваёўвае давер. Быццам дарослы бярэ за руку дзіця і вядзе ў свой незвычайны, казачны, таямнічы (але адначасова цалкам рэальны) свет. І не згадаеш, што сюжэты ў мастацкіх творах зусім не абавязаны адывацца ў сапраўднасці (тут істотна іншае: тыповасць вобразаў, актуальнасць праблем і г. д.). Маленькай далоньцы цёпла і ўтульна, абя-

цанне дзівосаў прыспешвае наперад. А з "тыповасцю" вобразаў, як мне падалося, усё ў парадку, яны з жыцця: і старэнкая зусім бабуля, што жыла ў дачок па чарзе, і цыганка, што лянiва брала "зробленыя" грошы, і маці, што ў галоднае ваеннае лета хацела ўтапіць дачку, каб тая не мучылася.

"Фарбы" ў апісанні людзей і прыроды надзвычай яркія, вобразнасць такая, што чытаеш і бачыш перад сабой чалавека альбо пейзаж. "Оля подняла голову. И замерла. На нее с широких мохнатых лап медленно рушилось облако сияющего в лунном свете серебра. Она ахнула и невольно протянула вперед руки. Сверкающие снежинки трепетали и опускались ей на руки как прирученные"; "Дорога была пустынная и тихая. Она, каменная, не бежала, а словно плыла среди золота и сини небес"; "Липа, обрызганная цветами, словно медом"; "Прозрачные осенние деревья".

Фразы можна смакаваць, як добрае віно. "Неудержимый свет слепил глаза. Света было так много, что его с избытком хватало на всех, и душа купалась в радости, словно птица в переполненном синевой небе".

Аўтарка распавядае пра розных людзей, нібы пра сваіх родных і бліз-

кіх, паўсюль любоў да іх і замілаванне, але часам і мяккая, незласлівая іронія. Скрозь сустракаюцца трапныя назіранні за жыццём. "Лейтенант был действительно молод и потому любопытен..."; "Его старательный русский был сродни бумаге — он гладко и туго шелестел под стать кальке".

Ёсць у кнізе і філасофія, яна быццам прыжывана між радкоў, не выпінаецца і не прэтэндуе на ісціну ў апошнім інстанцы, але праз гэта робіцца больш важкай, "весомай". "Одиночество — это, может быть, не тогда даже, когда поговорить не с кем, а когда не с кем помолчать в полном согласии"; "Женщина в своей свободе — никогда свободной быть не может. Она в любой момент жизни — до последнего — хочет сохранить, спасти, построить, а не разрушить"; "История — не только колымага, под колеса которой лучше не попадать. Но она же и пестрый калейдоскоп — времен, событий, людей".

Два перадапошнія раздзелы кнігі "Царское дитя — душа" і "Свет преломленный" — гэта роздумы над жыццём, "міні-рэцэнзіі" на некаторыя творы сусветнай, рускай і беларускай літаратуры (Л. Фейхтвангер. "Удава Капет", Л. Арагон, "Анры Маціс", М. Прышвін, "Мирская чаша": дзённікі 1930—1932 гг., А. Адамовіч,

"Апошняя пастараль") і проста разважанні на вечныя тэмы месца і прызначэння чалавека ў прыродзе і ўвогуле ў сусвеце, добра і зла, ісціны і набліжэння да яе і інш. Марына Наталіч параўноўвае некаторыя гістарычныя моманты, праводзіць паралелі з цяперашнім часам і знаходзіць агульнае. Месцамі сустракаюцца дзённікавыя запісы, што рабіліся, як мне падаецца, толькі для сябе. Нягледзячы на тое, што ўсё вельмі цікава, а часам нечакана, што сама падпісалася б ледзь не пад кожным словам, — так усё разумееш і з усім пагаджаешся, усё ж гэтая частка кнігі робіць цяжкаватае ўражанне. Тут дарэчы згадаць адно з апавяданняў, "Красота, красота, во всем свете разлита..." Размова ідзе пра тое, як у маленькім працоўным пасёлку ў арэнбургскіх стэпах двое фізікаў, муж і жонка, вырашылі адукаваць просты народ і задумалі чытаць лекцыі пра прыгажосць. Прынеслі з дому прайгравальнік. "Темная куча простодушных слушателей" праслухала лекцыю пра творчасць Бетховена і "Месяцовую санату". Але другую з запланаваных у той дзень лекцыяў запрошаныя не вытрывалі. Людзі "торопились унести домой красоту в самом неразбавленном виде". Так і з кнігай: хацелася б захаваць светлае ўражанне ад апавяданняў у чыстым выглядзе. Таму, мне падаецца, не варта было б змяшчаць пад адной вокладкай жанрава і стылістычна розныя творы, хаця яны ўсе з жыцця і ніколі не выпадае сумнявацца ў іх шчырасці.

Тацяна БАРАДУЛЯ

Віктар
ЯРАЦ

***

Пасля дарогі — праз бары,
пасля сцяжыны між сумётай
сасновы дом спакой дарыў —
і сон падкраўся лёгка ўпотаі.

Ты спала. На губах тваіх
маўчалі цёпрых песень гукі
і цэлы свет на іх прыціх,
зняможаны ад завірухі.

Іконы ў светлых ручніках
тваё дыханне вартавалі.
Прызнанні тайнай на губах
прыгадвалі якія далі?

Лагодзіў вейкі мяккі сон.
Але пра што сказаць хацелі
за вокнамі азяблы клён
і снег у зорным летуценні?

***

Дзе сёння таюць-растаюць імгненні
на тых губах, якія цалаваў?
Начны перон...
Сняжынак летуценні
агеньчыкамі высвеціў састай.

Ці будзе ў свеце хмурыста ці зорна?
І хутка паймчыць цягнік за кім?
...Там, недзе ў далачынях,
мёрзне мора
і той баркас,
што нас гайдаў у ім...

***

Пад скальпелем гарачым бліскавіцы
жывой вадой ці вылечыцца свет,
дзе ўмеюць сцэжкі векавыя віцца,
якія помняць даўніх продкаў след?
Сачу, нібы апошні магіканін,
як замірае ручая выток,
пілі з якога тут у спёку камень,
алешнік з гнёздамі і чарада аблок.
І словы замаўкаюць, нібы птахі,
якіх п'янілі дол і вышыня.
Стагоддзяў цень

з якой сыходзіць плахі?
Што чуецца ў глыбінях караням?
Пад скальпелем гарачым бліскавіцы
лячыся ў сухавей, асмяглы свет.
Жывіце, ацалелыя крыніцы,
гучы, ручай,
цвіці, ажыны цвет.

***

Астылыя гнёзды
вартуюць сініцы.
Ваду масажыруе вецер.
У познім,
злінялым за лета блакіце,
хмурыны — парваных сеці.

А голас далёкі
і смех твой вясновы
ні ў рэчцы, ні ў небе не тоне.
І ўсё, што было,
сёння рэха з дубровы
пайторыць пад зоркай бяссоня.

Усё, што гукала
ў завяхх пялёсткаў,
у завязі саду старога,
падкажа пад кручай
з ільдзінкамі плёскаць,
падкажа ў сняжынках дарога.

Усё, што праз веце
імкнула да сэрца —
праз цёхкат надрэчны абложны,
лавілья нябёсы ў блакітныя сеці —
там выдых не толькі мурожны.

Астылыя гнёзды вартуюць сініцы.
Ваду масажыруе вецер.
Як рыба, стагоддзі
ў азяблым блакіце
варушаць нябесныя сеці.

***

Хвалі хваляць адна адну
і бягуць, і бягуць талакою,
давяраючы нешта дну
пад аблокамі неспакою.

Запытай іх ці моўчкі, ці ўслых
пра шляхі, дзе гады абняліся,
толькі выдых пачуеш і ўдых,
як малітву глыбіням і высям.

***

Дзедаў дом пахіліўся, асеў —
дажывае свой век адзінока.
Толькі промень-дружбак нясе
свой прывет да маўклівых вокан.
Пакасіўся драўляны зруб
з гонкіх сосен зарэчных даспелых —
іх аднойчы зваліў лесаруб,
ад старання і ў сцюжу спацелы.
Пазірае з дакорам ці не,
нібы дзед на бязладнага ўнука,
перад сконам зямным на мяне
дом, што слухай і словы, і рукі?
Адзічэлы да ганку вішняк
талакою вось-вось прыбярэца.
Пойдзе дом пад бульдозер?
Так.
А пад вільчыкам, небу ў такт,
у гняздзе б'еца ластайкі сэрца.

***

Дзяўчынка ловіць ліст кляновы —
а ён ад сонца залаты,
а ў ім вясны і лета словы
застылі ў жылках нематы.

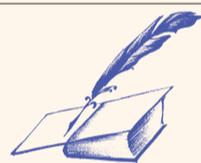
Ляціць маўчаннем і пытаннем
яшчэ бясмарнай вышыні
кляновы ліст — ікона тайны:
ёй цеплынёю свецяць дні.

За старымі знішчаць новых.

За пакутаю — пакута.
Там, дзе кубак —
там атрута.
Неспазнае вядома,
дзе актыўнасць,
там і стома.

Лепшы сродак стане горшым,
Там, дзе продаж,
там і грошы.
Без крыві віна не будзе,
Там, дзе здрада —
там і людзі.

Лепей бачна у цямрэчы,
Там, дзе вера, там і свечы.
Крок наперад па карнізе.
Як на версе, так і ўнізе.

Мар'яна
ВЯСЕНІНА

Выбар

На мае плечы падае каменне,
І я іду з малітваю адной:
Пазбыцца выбару паміж святлом
і цемрай,
Зрабіць свой выбар паміж
воляй і турмой.
І сустракаю я на скрыжаваннях
Мільёны новых
і няходжаных шляхоў,
Але пайшоўшы,
я трапляю у выгнанне,
Але спыніцца немажліва, бо вакол
Кружляе зноўку
Птушка Безвыходнасць
І кіпцюрамі упіваецца у плоць,
І раптам я губляю веру
і прытомнасць,
Ну а бязвер'е —
гэта нашая аброць...
У сутарэннях,
змрочных падзямеллях
Шукаю выйсце,
мо хаця б прамень святла.
Знаходжу толькі тых,
хто на жыцця арэлях
Калісьці быў высока —
зараз нізка стаў...
...Я боль астатніх
адчуваю сэрцам,
Я ўсё іду з малітваю адной:
Пазбыцца выбару паміж жыццём
і смерцю,
Займець свой выбар паміж праўдай
і хлуснёй.

Урбаніс-любоў

Мажліва, хтосьці любіць
родны дом,
Дзе з коміну бруцця лёгкі дым...
А я люблю бязлюднае метро
І подых вентыляцыі ў ім.

Мажліва, хтосьці пражне цішыні
Ды спеваў птушак —
музыкі лясоў...
Кагосьці моцна цягне да зямлі,
Мяне ж — на дах высокіх забудоў.

Люблю штодзённы,
меладычны звон
І твары незнаёмых мне людзей.
І нават пляц пустых,
халодных дзён
Люблю я ўсіх палёў
зямных мацней!

***

Як на версе, так і ўнізе,
Штосьці знікла —
хутка прыйдзе.
Як у думках, так на словах.

Фота Кастуся Дробава

Мікола
ЛЬЮЧЫК

***

У галінах дрэў
адпачывае вецер,
А ў кропельцы расы
жыве вясёлка
Стамлёны дзень
змяняе ціхі вечар,
Цікаўна з неба
пазірае зорка...

Зямля цалуе
небакраем неба,
Дажджамі хмары
поле абдымаюць,
Для ручаін ў шляхах
няма патрэбы,
Бо з морам стрэца прагнуць
і жадаюць.

А ў душы
народзіцца жаданне,
Знянацку,
як вясновы гулкі гром.
Два сэрцы б'юцца разам
у каханні

І гэта шчасце!
П'ю яго нагбом.

***

Меркаваў,
што вершы пра Бога
Павінны быць доўгімі,
Так я лічыў і пісаў...
Напэўна — памылкова.
Цяпер пайтараю я зноў:
— Бог ёсць любоў!
І гэтага дастаткова...

Роздум

Я чуў ад людзей разумных,
І думка ў душы палае,
Што смерць забірае лепшых
Туды, дзе жывых не бывае.
Як цяжка развітвацца з імі
На ўзлёце,
у росквіце, ў сіле.
Учора —
ў жыццёвай плыні,
А сёння —
ў цемры магільнай.

Калі скончым шлях жыццёвы,
Нам ведаць няма патрэбы.
Навошта смерць косіць
лепшых?
Мо лепшыя Богу патрэбны?

Восеньскі матыў

Кастрычнік вогнішчам палае,
Дажджом асеннім
плача неба.
І клін птушыны адлятае,
І раніцай на глебе срэбра,
А з павуціння нітак белых
Абрусаў восень панаткала,
Узор з рабіны
гронак спелых
Рукой нябачнай раскідала.
І лёгкі сум на сэрца ляжа,
І думкі душу завярэдзяць.
Вось так жыццё
праходзіць наша —
Нам не спыніць,
не аярэдзіць.
Пануе вецер над палямі,
А хмары ціснуча
да долу.
Так пралятаюць
дні за днямі,
І не вярнуць нам іх ніколі...

Партизанская Медэя

Алена БРАВА

Маналог

вой, Масква нам скінула дэсант — сорок чалавек. З аднаго нашага атрада атрымаліся чатыры брыгады і падполле.

Я збірала звесткі, выхадзіла на сувязь. Ніколі нічога не запісвала: зірну раз — быццам сфатаграфавала. Мiane шмат разоў абшуквалі... Я прасілася на Сухі Востраў: цяжка сярод ворагаў! Але камандзір не дазваляў: замены мне не было. Сувязныя гінулі. Пісар нямецкай воласці ў Плісе дастаў мне бланкі пашпартоў і аўсвайсаў, узоры пячаткі ды подпісу бургамістра... Я хоць росту невялікага ды таненькая, затое валасы густыя, вочы карыя, вялізныя... Той пісар ажніцца са мной хацеў, але я адмовіла: у мяне, маўляў, ёсць жаніх, Іванам клічуць. Ды і які шлюб: навокал ворагі! Ён за мной потым у атрад пайшоў — так кахаў, а праз месяц загінуў... Дзякуючы той пячатцы ды подпісу бургамістра мы з партызанамі сфабрыкавалі ліст быццам бы ад яго, у лісце просьба адпусціць двух арыштаваных падпольшчыкаў. З тым лістом я адправілася да нямецкага каменданта турмы. Стаяла перад ім, усміхалася... а пра сябе думаю: "Калі зараз схопіць, крыкну: "Няхай жыве савецкая ўлада і таварыш Сталін!" Але камендант, на шчасце, не здагадаўся, што ліст ад бургамістра фальшывы. Загадаў адпусціць арыштаваных...

А потым Беларусь вызвалілі... Я ўладкавалася ў швейную майстэрню — абшываць партызан: яны выйшлі з лесу ў абноскі... А праз год мой Іван адшукаў мяне. Толькі быў ён ужо не старшы лейтэнант, а капітан, лётчык-знішчальнік. "Усю вайну, — казаў, — марыў аб тым, як да цябе вярнуся. Мне тая мара дапамагла застацца ў жывых". Што ж, пабраліся шлюбам. Вяселле не гулялі: навокал ворагі, так і лезуць — уласаўцы, былыя паліцаі... Горад галадаў, трэба было выбіваць з сялян харчы. Вось я і пайшла да раённага ўпаўнаважанага Міністэрства нарыхтовак: "Вазьміце мяне агентам па дзяржаўных пастаўках!" Той змераў мяне позіркам — стаіць дзяўчына дваццаці двух гадоў, росту паў-

тара метра, вагі сорок кілаграмаў... А праз паўгода іншым агентам мяне ў прыклад ставіў. Я свой сельсавет расчысціла ад нямецкіх паслугачоў, узялася за іншы. Мужыкам па аднаму сельсавету давалі, а ў мяне было ажно тры. Раніцай устаю, шматок сала ў сумку, наган за пояс, саджуся на веласіпед — і дапазна па раёну матляюся. Забяспечвала горад малаком, мясам, бульбай, памідорамі, цыбуляй... За год мая нарыхтоўчая кантора выйшла ў перадавыя!

Сяляне прымалі спачатку дрэнна... у вёсках засталіся адны бабы бязмужнія, самі плут замест каня цягалі... іх трэба было пераканаць здаваць ураджай дзяржаве. Угаворвала: "Жанчыні, даражэнькія, садзіце бульбу, гадуіце птушку... Я ўсё сама вывезу, вам у горад нават ехаць не давядзецца!" Слухаліся мяне неахвотна, але здавалі ўраджай. А колькі разоў былыя паліцаі, што ў лесе хаваліся, забіць мяне хацелі! Аднойчы я ў сельсавете гутарку праводзіла — тэлефонны провад абрэзалі, акружылі будынак... добра, міліцыя падаспела, ды наган у мяне быў. А страляць я ўмела.

Праз два гады пасля смерці таварыша Сталіна ўсё наша міністэрства скарацілі (няйнакш, ворагі "дапамаглі"), і стала я развоціць па раёне пошту: лісты, пенсіі. Небяспечная праца: неяк на мосце перанялі мяне бандыты. Ды не на тую натрапілі: не дапусціла ўскочыць у кузаў і пошту маю абакрасці. Бабахнула з нагана — тыя ўроссы... Потым перайшла ў адзел пазаведамаснай аховы шклозавода. І тут ворагам спуску не давала: ніводнага раскрадальніка сацыялістычнай уласнасці не выпускалі за "вяртушку". У жанчын з бюстгальтэраў стопкі выцягвала — ведала, дзе шукаць! За дбайнасць узнагародзілі мяне медалём "За доблесную працу". Мне сам начальнік міліцыі, была справа, пагражаў: "Ты, Нюра, лезеш не ў сваё... небяспечна ходзіш..." Нікога не баялася — мая ўлада! Дапамагла раскрасці зладчынную групу, "дзевятка" называлася, у ёй і той начальнік міліцыі быў замяшаны... А як на пенсію выйшла, улад-

кавалася лінейным кантралярам у аўтакалону: усіх "зайцоў" ім пералавіла, у мой аўтобус заходзіць без білета не рызыкавалі...

А цяпер васьмь адна... хварэю... ногі не ходзяць. Дымна ў хаце... нікога не баялася, а смерці баюся... Ляжу, перабіраю свае скарбы бяспечныя, што назапасіла за жыццё: паштоўкі да Дня Перамогі, медалі, узнагароды, значок ГПА першай ступені, пасведчанне стралка пазаведамаснай аховы, граматы партыі і ўрада... А сёлета паштоўка прыйшла надарваная... навокал ворагі... развалілі вялікую дзяржаву, партыю скінулі... хутка і мне да таварыша Сталіна збірацца трэба... але боязна...

Ці былі ў мяне дзеці? Як жа, былі... Двое — хлопчык ды дзяўчынка... Іван надта іх любіў. Дзесьці год жылі мы добра, а потым муж стаў гуляць ад мяне, і добра бы з якой сьведомай, а то — з дзяўчынай, што на рагу вуліц кроп ды пятрушку прадавала. Жанчына яму, бач ты, спатрэбілася, ласкавая ды ціхмяная, а не "наган на абцасах". "З табой у мяне ніколі не было жонкі, у дзяцей — маці..." Задумаў ён дзяцей забраць і жыць з новай маладой жонкай у доме, што сам пабудоваў, — ды не тут тое было! Злыдзень, здраднік... Пакуле ён у той распусніцы час бавіў, я сабрала дзяцей і — на маскоўскі поезд. У Маскве ў мяне сястра стрыечная ў дзіцячым доме выхавальніцай працавала, там і пакінула дзяцей, думала — часова... Не, не наведвала... Хіба ў дзіцячых дамах дзеці дрэнна пры савецкай уладзе жылося? Родная дзяржава, мабыць, не пакрыўдзіць, гэта ж не акупанты. Ды і не да таго было: навокал ворагі... Муж, а як жа, шукаў, пагражаў застрэліць, калі дзяцей не вярну, — знайшоў, каго пужаць! Дзяўчынка каля года ўсяго і пажыла там, патанула ў вадасховішчы на сельгаспрацах. А хлопчыка скараціла забрала. Іван, калі даведаўся, моцна тужыў, запыў быў... А потым... супакоіўся: тая распусніца яму новых панараджала цэлую кучу. Павырасталі, павывучваліся... цяпер у Івана процьма ўнукаў... А я васьмь адна...

Не было ў мяне іншага бога, акрамя савецкай... акрамя маёй улады...

ня" апынуўся старшы лейтэнант — малады, прыгожы; я з яго адзення кроплі іпрыта зняла, а тут дзяўчаты мае падаспелі з насілкамі — пасля газавай атакі належыць несці пацярпелага на абмывачны пункт. А ён мне шэпча ціхенька на вуха: "Адпраўце мяне на медпункт... калі ласка..." Народ быў сціплы, не распусны, не тое што цяпер, а на абмывачным распраналі дагала. Пашкадавала яго, на медпункт скіравала... І васьмь калі Мінск ужо бамбілі (пра маю сандружыну ніхто і не ўспомніў), вырашыла я ў родную вёску вяртацца: партызанскі атрад арганізаваць. У маскоўскім цягніку сутыкнулася з гэтым самым старшым лейтэнантам: ён даганяў сваю часць. Узрадавалася абодва. "Я цябе, — кажа, — даўно шукаю. Едзем са мной у Маскву, тут хутка будуць немцы". — "Не, — адказваю яму, — едзем лепш са мной у вёску. Мне патрэбны кадравы афіцэр. Арганізуем партызанскі атрад". Іван (так яго звалі) дзіўна на мяне паглядаў — быццам бы не даў веры, што я гэта ўсур'ёз. "Я зараз мушу ехаць у часць, але ты мяне чакай, я цябе абавязкова знайду. Вельмі ты мне спадабалася".

Афіцэра я шукала, бо разумела: мне адной атрад не адужаць. Толькі ў сакавіку сорок другога сустрэла таго, хто быў мне патрэбны, таксама старшага лейтэнанта. Днём той хаваўся ад немцаў у нізкім сасонніку, а ночку спаў у стозе сена. З ім мы вывелі людзей з навакольных вёсак на Сухі Востраў — глухое месца сярод непраходных балот. Атрад — маё дзіця... Я яго ў сабе дзевяць месяцаў выношвала... Пазней да нас далучыўся савецкі камандзір — збег з палону, угнаўшы ў фрыцаў машыну... Ён ведаў, як звязца з Маск-

Хварэю... ногі не ходзяць... печку перакласці няма каму — дымна ў хаце... баюся, ночку ўгару... нікога не баялася, а смерці баюся... Раз на год, на Дзень Перамогі, піянеры з суседня школы мне паштоўку прысылаюць. Я тыя паштовачкі ўсе да адной захоўваю разам з медалямі, узнагародамі, значком ГПА першай ступені, пасведчаннем стралка пазаведамаснай аховы, граматамі партыі і ўрада. Усё думала: каму тыя скарбы перадам, як паміраць буду? Днямі прыйшлі дзеці са школы. Двое — хлопчык ды дзяўчынка... Ім загадалі ўспаміны мае запісаць. Аб вайне, аб мінулым... для музея... Што ж, узгадаць мне шмат чаго ёсць...

Я, Чырок Ганна Савельеўна, нарадзілася ў вёсцы Буда Смалявіцкага раёна. Маці сваёй не ведала, гадалася па людзях, а як у мачахі пачалі нараджацца дзеці, бацька забраў мяне да іх нянькай. Сем класаў скончыла ды збегла ў Мінск. Вучылася ў ФЗВ швейнікаў. Наш выпуск павінны былі на фабрыку імя Крупскай скіраваць шыць бялізну, а давлялося на фабрыцы "Кастрычнік" — шынялі... Германія напала ўжо на Чэхаславакію... У мяне шосты разрад — паставілі на самую складаную аперацыю: уточка рукавоў. Я маленькая, таненькая, а шынель цяжэнны. Шыла — плакала... Наплачуся, а потым кажу сабе: "У цябе, Нюр, няма іншага бога, акрамя савецкай улады... яна табе і маці, і бацька..." І адразу мне лягчэй ад гэтых слоў рабілася, слёзы высохалі, хацелася штосьці здзейсніць гераічнае — каб стаць гэтай улады вартай...

Выбралі мяне сакратаром камсамольскай арганізацыі нашага цэха. А ў цэху багата швачак з павыстрыганымі грыўкамі, то бо чубкамі: блатныя дзяўчаты. Дома не начуюць, кураць — выпіваюць з блатнымі ды прыблатнёнымі. Пайшла ў райкам камсамола: "Дайце, — кажу, — білеты ў тэатры, кіно, будудзяўчат ад крымінальнікаў адлучаць..." І так прыхаваціла дзевак да "культурных устаноў", што яны пра тыя начныя кампаніі забыліся. Бацькі іхнія мяне на вуліцы падкараваюць: абдымаюць, цалуюць. А за кутом — блатныя чакаюць... Я маленькая, таненькая, а не баялася нікога. За мяне — мая ўлада!

Сорок першы год, вайна... Я камандзір санітарнага аддзялення. Перадусім на вучэннях па грамадзянскай абароне быў выпадак. У якасці "аб'екта паражэн-

Абразок

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Восеньскі вальс

Восень. Цёплая, сонечная, залатая... Шмат хто з людзей, якіх ніякім чынам нельга аднесці да рамантыкаў, бачаць у гэтай найцудоўнейшай пары года завяданне, нават смерць. Гэта не так! Восень — асаблівы перыяд, напоўнены пералівамі фарбаў, што так прыемна радуець вока і запаўняюць душу асаблівым святлом.

У сонечныя дні неба пафарбавана ў ярка-блакітны колер, яно нібы працята залатымі сонечнымі промянямі, якія ліоцца проста з вышын. Сонца пясціць лістоту, траву і незлічоную колькасць прыростых восеньскіх кветак, што рассыпаліся паўсюдна, нібыта каляровыя шкельцы з чароўнага калейдаскопа Спандарыні Восені.

Быццам рыхтуючыся да балю, дрэвы апрануліся

ў свае самыя шыкоўныя ўбранні, расшытыя золатам усемагчымых адценняў. Лёгкі ветрык ціхутка кратае салатава-зялёныя, жоўта-аранжавыя, залаціста-рудыя, пурпурна-карычневыя лапікі лісцянога адзення.

Вецер пралятае па прыростай алеі і раптам на хвіліну замірае, ашаломлены незвычайна цудоўным відовішчам. Каля ракі, любуючыся сваім адлюстраваннем, стаіць Прыгажуня. Яе тонкі стан, абвіты залатым сукенкай, зіхаціць і пераліваецца на сонцы. Сэрца Ветра схамянулася — ён закахаўся. Бесклапотны гарэза да глыбіні душы ўражаны трапяткой прыгажосцю Бязрозкі. Хвалюючыся, ён ціха падплывае да беластвольнай красуні і нясмела запрасіў на танец.

Яна збянтэжана кінула яму — відаць, пагадзілася. Гучней заспявалі птушкі, загаманіла рака, зашпацела высокая трава. Гэтыя гукі зліліся ў чароўную мелодыю вальса. Вецер абхапіў стройную Бязрозку і велічна закружыў. Музыка гучала ўсё гучней і хутчэй, танец доўжыўся бясконца і раптам усё сціхла. Залатыя лапікі сукенкі, сарванцыя, падымаючы вакол Красуні залатыя віхуры апалай лістоты.

Сонца ласкава ўсміхаецца, саграваючы Бязрозку цёлымі промянямі і абяцае Ветру паклапаціцца пра яго каханую. На развітанне Вецер цалуе сваю Прыгажуню і падымаецца высока-высока ў неба, каб падзякаваць Сонцу, а затым, паабядаўшы вярнуцца, ляціць па сваіх справах далей, захаваўшы ў сэрцы мілы воблік стройнай Бязрозкі. Ён абавязкова вярнецца да яе, бо Каханне скарае нават самыя ветраныя сэрцы.

Арт-пацеркі

«Скобраўка» Міхаіла Савіцкага

На фасадзе дома № 13 па вуліцы Кульман у Мінску, дзе жыла народная артыстка СССР і Беларусі Святлана Данілюк, устаноўлена мемарыяльная дошка. Яна будзе нагадваць пра выдатную спявачку, якая ў 1966 — 86 гадах была прымадоннай беларускай опернай сцэны, а затым — вядучым майстрам сцэны Беларускай дзяржаўнай філармоніі. З імем С. Данілюк звязана яскравае ўвасабленне оперных вобразаў Кармэн, Любашы, Амнерыс, Азучэны, Эбалі, Алесі, партый у творах кантатна-аратарыяльнага жанру, майстэрскае выкананне рамансаў і песень.

Да 22 кастрычніка ў трох галерэях Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — Міжнародная выстаўка «Слова і вобраз», якая дае магчымасць прасачыць і асэнсаваць працэс узаемапрацінення візуальнага і вербальнага мастацтваў. У галерэі «Ракурс» размясцілася стыльная вытанчаная серыя «Альфабэта» (малюнак на паперы, туш, прынт) М. Капілавай — своеасабліва постмадэрнісцкая «анімацыя» кірыліцы. Дасціпна стылізаваныя сярэднявечныя персанажы — іранічныя, фрывольныя, стомленыя, самотныя, пам'яўзлівыя, хітраватыя, раззлаваныя, пажадлівыя, рамантычныя, загадкавыя — жывуць у пластычнай повязі з геаметрыяй сваіх літар. На раздарожжы выставачных лабірынтаў глядача сустрае «Звон» (шмот) Т. Васюк, нібы рытуальны валун з выяваю Крыжа Еўфрасіні, са старажытнымі полацкімі пісьмёнамі. Рой рознакаляро-

вых акрылавых літар і значкоў утварае профіль «Ганна-Марыя» А. Плясанава, а ў графічным аркушы У. Правідохіна з серыі «Кветкі» строгія лініі сухога букета атуленыя мудрымі радкамі У. Хіна: «Ва ўсіх свае вобразы ўзнікаюць, свае кветкі, бо душа не ва ўсіх аднолькавая...». Гэтая неаднолькавасць выяўляецца ў палотнах жывапісцаў — «Славянскія першадрукары» В. Барабанцава, дыптых «Азбука для дарослых» Ф. Ястраба, «Лісты Ван Гога» Д. Сурыновіча (гл. фота), «Тут кніжак болей не чытаюць» (крама-кнігарня ў Чарнобыльскай зоне) В. Ціханавы; у фотаздымках А. Жарнасека, В. Калеснікавай, В. Качана... Непаўторныя і работы нашых замежных гасцей: «Логас у вобразе» нямецкага мастака Ульфа Назарэнкі, абстрактныя палотны эстонца Яна Элькена, афорты Галіны Бадзяковай з Украіны, жывапіс Веры Джукіч (Сербія), спалучаны з тэкстам «Няскоранай песні» Добрыцы Эрыч. Сяо Чэнь (Кітай) прапануе некалькі філасофскіх малюнкаў алоўкам ды праром на паперы. Прыкладам — «Глядзі не толькі ў неба»: чарада дрэў, магутныя ствалы якіх аперазаныя іерогліфамі, што пры павярхоўным позірку нагадвае «графіку» звычайных бяроз.

Адкрыць малазнаёму нам Венесуэлу дапаможа тая ж выстаўка «Слова і вобраз». Постэры фатографу гэтай краіны знаёмяць з больш як 30-ю яе індзейскімі плямёнамі. Каларытныя партрэты, выявы карт, апісанні этнічных асаблівасцей — можна ўявіць, якія агромністы пласт моўных і культурных традыцый прадстаўляе амаль 300-тысячная індзейскае насельніцтва штатаў Венесуэлы.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота аўтара

Народнаму мастаку СССР і Беларусі Міхаілу Савіцкаму лёс адмераў шмат выпрабаванняў: фронт, 250 дзён гераічнай абароны Севастопалю, палон, пека фашысцкіх канцлагераў... У карцінах вядомага цыкла «Лічбы на сэрцы» мастак

раскрыў свету жудасную сутнасць фашызму. А цяпер адкрывае яшчэ адну жорсткую праўду Вялікай Айчыннай вайны. Праўду, якую не ўсе ведаюць, пра якую чамусьці доўгі час маўчалі... Новая работа майстра — «Скобраўка».

— Міхаіл Андрэевіч, калі ласка, раскажыце пра тэму вашай новай работы.

— У цыкле «Лічбы на сэрцы» я стараўся паказаць праз канцлагеры сутнасць расізму. Але адзін канцлагер, дзе бралі кроў у дзяцей, нідзе афіцыйна не значыўся, нібыта не існаваў. Калі я быў старшынёй фонду «Узаемаразуменне і прымірэнне», пачалі паступаць пісьмы... Я быў неверагодна ўражаны, што ў Мінскай вобласці, каля Мар'інай Горкі, у Скобраўцы, фашысты зрабілі лагер, праз які прайшло больш як тры тысячы дзяцей. Гіганцкі лагер, дзе забіралі ў дзетак кроў. Гэта быў проста жах... Немцы ішлі па хатах, адбіралі дзетак і звозілі ў канцлагер. І так было ў кожнай вёсцы, якая знаходзілася непадалёк ад Скобраўкі. Вёскі крычалі. У радыусе 20 кіламетраў стаяў жахлівы крык... Злачынства ў Скобраўцы не ідзе ў параўнанне з іншымі. Дзяцей, якія не вытрымлівалі, пасля трох забораў крыві паміралі, — проста закопвалі... Як мне абысці гэта? Узнікла думка, што абавязкова трэба гучна сказаць пра найвялікшае злачынства ў Скобраўцы. Памяць пра яго павінна прагучаць гэтак жа моцна, як розгалас пра злачынствы ў Лідзіце, у Герніцы.

— Колькі вы працуеце над карцінай?

— Другі год. Памерам яна 3,5 на 1,8 м. Даволі вялікае палатно. Канечне, на гэтую тэму трэба было б зрабіць некалькі работ. Але на некалькі работ у мяне не хопіць сіл — сэрца ўжо не тое, «не цягне»...

Я ўяўляю гэтую работу класічнай кампазіцыяй, якая апошнім часам амаль знікла з мастацтва. Чамусьці ўсе мастакі кінулі такую працу і пачалі рабіць дыпціх, трыпціх — некалькі работ на адну тэму. Але ж тут не атрымліваецца ні дыпціх, ні трыпціх, бо на карціне паказана вызваленне канцлагера. У адзін дзень і вызвалілі, і раскопвалі дзетак... Там армія і звычайныя людзі, грамадзяне, былі адным народам, непадзельныя, яны ўсе былі СВАЕ. Людзі, якія даведваліся пра вызваленне лагера, паведамлялі па наваколлі, усе беглі туды, у Скобраўку, бо хацелі хутчэй паглядзець, ці жывыя іх дзеці...

Вызваленне — гэта адна сюжэтная лінія. Бацькі адкопваюць дзетак-нябожчыкаў — другая. А дзетак, якія яшчэ

жывыя, але надта знясіленыя, не могуць устаць, выносяць, аказваюць дапамогу — гэта ўжо трэцяя... Была неабходнасць звярнуцца да класічнай кампазіцыі, якая ўзнікае разам з хрысціянствам. Нараджэнне — і тут жа распяцце — і тут жа зняцце з крыжа. І ўсё ў адной карціне... Гэта відовішчная кампазіцыя. Як у драматургіі паслядоўна ідуць акты, вось так і я ўзяўся за «актавую» кампазіцыю. «Вызваленне». «Зняцце з крыжа» — выносяць хлопчыка. Я раблю, што яго нясуць, як Хрыста, у самым цэнтры палатна... «Аплакванне» — як людзі крычалі-галасілі... І які эпілог — з усёй шматфігурнай карціны толькі адна жанчына глядзіць на нас, сённяшняю аўдыторыю. З палатна больш ніхто не глядзіць. Гэта погляд-дакор: да чаго вы дажыліся...

Я задумаў зрабіць белы народ на каларовым палатне. Пакуль тут толькі намёткі. Але ў цэлым людзі будуць белымі. Гэта нібы іх крык ад таго жаху, з якім сутыкнуліся. Я доўга думаў, якім чынам перадаць на палатне людскі крык...

— Міхаіл Андрэевіч, палатно шматфігурнае, а колькі ў «Скобраўцы» будзе твараў?

— Напэўна, больш як пяцьдзсят. Гэта партрэтная кампазіцыя. Вопратка ці пейзаж тут маюць меншае значэнне. Усё робіцца праз партрэт, і гэта досыць складана.

— Цікава, а дзе вы твары «бераце»?

— Назіраю. Бывае, ідзеш у майстэрню — і так чыйсьці твар запомніцца...

— А той дзядуля, што ў правым кутку палатна, да вас падобны!

— Так. Бо гэта ж — я! У мяне ў майстэрні былі мастакі, яны і гавораць: а чаму ты не зробіш і свой партрэт, як іншыя жывапісцы? Падказалі: зрабі і ты свой партрэт. Дык я адразу ж перад ім і «намазаў» гэтую фігуру.

— «Скобраўка» — работа грунтоўная, надзвычай складаная...

— Мой працоўны дзень, бывала, даходзіў да 24 гадзін. Крыху падрамлю на кушэтцы, вось тут, у майстэрні, — і за работу. Як вынік, з сэрцам зрабілася зусім дрэнна. У пачатку лета ў бальніцу трапіў... Але мне абавязкова трэба гэтую работу завяршыць. Не «загнуцца»...

Хаця планаў і задум па-ранейшаму шмат. Адрозна пасля «Скобраўкі» маю намер, калі паспею, напісаць вельмі зноскую работу — «XXI век. Трыумф хлусні».

— У вас ёсць работа «XX век. Забойства праўды»... Вы песіміст, Міхаіл Андрэевіч?

— Чаму?

— А, можа, XXI стагоддзе знішчыць хлусню? Можа, чалавек ужо дайшоў да гранічнай мяжы, і ўстане, выпрастаецца?

— Людзі працягваюць забіваць людзей... Я заўсёды быў супраць фашызму. Не шкадаваў на барацьбу з ім жыцця. Нічога не шкадаваў...

Міхаіл Савіцкі па-ранейшаму, штодня, прыходзіць у майстэрню.

Уладзімір ПАДАЛЯК

На здымках: народны мастак СССР Міхаіл Савіцкі і аўтар інтэрв'ю; працоўныя прылады майстра.

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасадаў (да 5-ці гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую прапіску) з далейшым заключэннем кантракту ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:

— кафедра аркестравага дырыжыравання:

дацэнт — 1 ст.

— кафедра фартэпіяна:

дацэнт — 1 ст.

старшы выкладчык — 1 ст.

— кафедра спеваў:

прафесар — 0,5 ст.

дацэнт — 1 ст.

старшы выкладчык — 0,5 ст.

старшы выкладчык — 0,5 ст.

— кафедра харавога дырыжыравання:

дацэнт — 1 ст.

старшы выкладчык — 1 ст.

— кафедра канцэртмайстарскага майстэрства:

дацэнт — 0,75 ст.

— кафедра граўляных гукавых інструментаў:

дацэнт — 1 ст.

— кафедра музычнай педагогікі, гісторыі і тэорыі выканальніцкага мастацтва:

выкладчык — 0,5 ст.

— кафедра струнных народных і шчыпкава-ўдарных інструментаў:

старшы выкладчык — 1 ст.

— кафедра скрыпкі:

прафесар — 1 ст.

— кафедра філасофіі:

дацэнт — 1 ст.

— кафедра моў:

старшы выкладчык — 1 ст.

выкладчык — 1 ст.

— кафедра опернай падрыхтоўкі:

старшы выкладчык — 1 ст.

— кафедра тэорыі музыкі:

дацэнт — 1 ст.

Працяг тэмы

19 верасня 2008 г. "ЛіМ" змясціў артыкул Наталлі Сцепанцовай "Ад еўрапейскіх «тусовак» да любаснай правінцы", які выклікаў розгалас чыгачоў, занепакоеных сённяшняй пераацэнкай каштоўнасцяў і прыярытэтаў у сферы музычнага выхавання, музычнай прапаганды. Развагі ды высновы аўтара той публікацыі падтрымлівае ў сваіх меркаваннях Анатоль ПАРЭЦКІ — вядомы музыказнаўца, лектар, асветнік. Ён ужо больш як сорок гадоў працуе ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі і амаль усё сваё жыццё прысвяціў справе далучэння шырокай публікі да высокага музычнага мастацтва.

Нельга пакідаць дзяцей ва ўладзе цемры!

Ён не проста працуе, ён аддае працы ўсяго сябе. І таму яму баліць душа за сітуацыю, якая склалася сёння ў эстэтычным выхаванні маладога пакалення. "Пра густы трэба спрачацца", — сцвярджае Анатоль Парэцкі, чый самы першы філарманічны абанемент "Усёй сям'ёй — на канцэрт" дапамагаў слухачам не проста зазірнуць, а ўступіць у таямнічы свет музычнай класікі. Потым быў створаны цыкл "Дзіцячыя і юнацкія гады ўлюбёных кампазітараў", з'явіліся і іншыя. Апошняя па часе стварэння праграма А. Парэцкага — "Салавей, які спявае для цябе". Гаворка ў ёй пра салаўя жывога і механічнага — жывую і механістычную (ці электронную) музыку. Паводле гэтага вобразнага расповеда, толькі жывая птушка, забывшыся на крыўды, заўсёды прыляціць, калі чалавеку дрэнна, і заспявае. Так і сапраўдны музыкант-мастак назаўжды адданы свайму шляху...

"Гэта не той выпадак, калі пра густы не спрачаюцца. Спрачаюцца — і яшчэ як! Бо калі неадукаваны чалавек навязвае свой неразвіты густ маладому пакаленню, у якога густ наогул яшчэ не сфарміраваны, то, на мой погляд, гэта вельмі нагадвае злачынства!" — сцвярджае Анатоль Парэцкі.

хадзіць па школах, перш чым сустрэнецца чалавек, які зразумее і захаце ўзяць тое, што яму прапануюць. Бо перад тым, як я выйду на сцэну і пачну казаць публіцы пра тое, якая цудоўная музыка, пра гэта павінен распавесці наш адміністратар. І распавесці менавіта арганізатару пазашкольнай работы, каб той проста пагадзіўся сабраць дзяцей, і не "за так" — ён атрымае грошы. І тым не менш, ён будзе доўгі час упарціцца: "Не, нашы дзеці не хочуць... А пакажыце, што там, у вашым цыкле..." І адміністратар прадстаўляе ўвесь цыкл, а там розныя тэмы: ад "Тваёй першай канцэртнай залы" да праграм, кшталту "Блок і музыка"... Тут і пачынаецца: "Гэта на беларускай мове? Не, нам такое не пойдзе..." Ці: "Танцавальныя рытмы ў музыцы"? Ну, што вы! Дзіянства Моцарта? Нашы дзеці такога і не ведаюць! А вось казку — давайце!" Такім чынам, выбар робіцца, зыходзячы не з таго, што сапраўды каштоўна, а з таго, што абячае забаўку. Адміністрацыйны пагаджаецца. А мы страчваем слухача, які ўпершыню на такім школьным канцэрте мог бы пачуць "Жаўрука" Глінкі або "Восеньскую песню" Чайкоўскага. Адна настаўніца наогул аднойчы адказала нам: "Навошта мы будзем гэтае ў вас браць? Нам потым будзе сорамна за паводзіны нашых дзяцей!". Гэта значыць, не "давайце разам выхоўваць нашых дзяцей", а "давайце абмінём нашы праблемы".

— Зразумела, гэта цяжка, — разважае А. Парэцкі. — Але ж я бачу выйсце: звярнуцца да Міністэрства культуры Беларусі. Калі мы атрымаем паперу ад міністэрства з аб'ектыўнай ацэнкай таго, што робім, нам будзе лягчэй не толькі пераканаць такога арганізатара канцэртаў, але нават і выправіць яго памылкі. І мы адчуем сябе не карабейнікамі, якія прапануюць купіць іх тавар, а людзьмі, якія нясуць сапраўднае мастацтва. Гэта не той выпадак, калі пра густы не спрачаюцца. Спрачаюцца — і яшчэ як! Бо калі неадукаваны чалавек навязвае свой неразвіты густ маладому пакаленню, у якога густ наогул яшчэ не сфарміраваны, то, на мой погляд, гэта вельмі нагадвае злачынства!

Але пакуль што філарманічны адміністратары не ўзброіліся такой паперай. А без паперы — станавіцца ў чаргу, сагарты артысты! Дагаліся і праблемы з юнацкімі аўдыторыяй. Пасля пэўных культурных пертурбацый знікла магчымасць працаваць у ВДУ, музычных і культасветвучылішчах, прафесійна-тэхнічных навучальных устаноўках. Раней такія канцэрты і нават цыклы мелі ў асяроддзі будучых рабочых вялікі поспех, на іх правядзенне вылучаліся грошы, і, хаця збіралі публіку адміністрацыйным шляхам ("Паліто не выдаваць! Філармонія прыехала!"), майстры ўмелі выклікаць цікавасць і захапленне ў любой аўдыторыі. Сёння ж, ва умовах росквіту псеўдамастацтва, якое заваявала тэлеэкраны, старонкі перыёдыкі гый нават кнігі, асабліва трывожыць сітуацыя з музычным выхаваннем у старэйшых класах школы. Цудоўныя праграмы "Пушкін і музыка", "Ясені і музыка", "Ахматава і музыка" нікому непатрэбныя. Настаўнікі літаратуры не хочуць іх браць. А калі і пагаджаюцца, то збіраюць аўдыторыю з малодшых школьнікаў. Ды і наогул: што можа даць разавы канцэрт? Тым болей, калі для непатрэбнага слухача гэта аграду — Блок?

— Мы распрацавалі цыкл, прызначаны для паступовага азнаямлення школьнікаў з класікай. Але яго ў нас не бяруць. Мы працуем ў дзіцячых садках, зрэчас — у малодшых класах школы. Зразумела, ёсць яшчэ і школы музычныя, але іх вучні ходзяць пераважна ў Вялікую залу філармоніі. І менавіта для іх прызначаны канцэртны абанемент "Дзіцячыя і юнацкія гады ўлюбёных кампазітараў". Дарэчы, 18 кастрычніка мы і распачнём яго. А як жа астатнія цыклы, іншыя юныя слухачы? Няўжо мы пакінем нашых дзяцей ва ўладзе цемры?

Алена МІНЧУКОВА

Дзівосы традыцый

Плеценыя карункі, вязаныя насоўкі і каўняры, карціны, зробленыя з абрэзкаў розных тканін, вырабы з бісеру, тэкстыльныя лялькі... Ды яшчэ многае-многае іншае прывабіла ўвагу не толькі дарослых, але і маленькіх наведнікаў выставы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча.

"Прастора жыцця" (такая назва выставы) уражвае разнастайнасцю і глыбінёй. Амаль кожная работа вылучаецца тонкай тэхнікай. Тут і бісерапляценне, і батык у халодным і гарачым стылі, і ручная графіка, і пукатая вышыўка, макрамэ, абрэзкаявае мазаіка, вязанне. І ўсё гэта — толькі сотая доля вырабаў вучэбнага прадпрыемства "Беларусачка", курсы якога ладзяцца на базе сталічнага Палаца ветэранаў.

Работы, прадстаўленыя ў экспазіцыі, варты пільнай увагі. Незвычайнай прыгажосці карункі — адмысловы стыль беларускіх майстроў, выкладчыкаў прадпрыемства. Тэхніка вышыўкі чорным па белым — таксама знаходка майстроў прадпрыемства. А вось — найпрыстэйшыя швы, традыцыйная беларуская гладзь — і партрэт не адрозніш ад напісанага мастаком. Адагалоскам былога — узоры вікінгаў на саматканым ільняным палатне.

біць нават мастацкі твор, а карціны, выкананыя такім чынам, унікальныя. У Германіі гэта называюць "пэчвэнт", па-англійску — "квілт", а ў нас — "абрэзкаявае мазаіка".

Прадстаўлены рэчы з адмысловай гісторыяй. Напрыклад, найтанчэйшай работы каўняры, якімі калісьці ўпрыгожвалі свае ўборы шляхетныя асобы. Іх плялі толькі дзеці 4 — 7 гадоў, якіх спецыяльна рыхтавалі для такой карпатлівай працы. Прычым пасля 7 год дзіця было ўжо няздатнае выконваць узоры міліметровай велічыні — пальцы не так працавалі. Свой лёс мае старадаўняя насоўка: адна жанчына, якая не мела спадчыннікаў, пры канцы свайго жыцця адала дарагую сэрцу рэч Валянціне Важновай (кіраўніку вучэбнага прадпрыемства), якая шмат гадоў займаецца пляценнем і вышываннем. Дарэчы, Валянціна Станіславаўна ўпэўненая, што ніводны шматок тканіны не павінен выкідацца на сметнік, бо з яго можна зра-

Шырока прадстаўлены ў "Прасторы жыцця" работы з бісеру: ад упрыгажэнняў да цацак. Бісерапляценне — цудоўная магчымасць для самавыяўлення: аднолькавыя рэчы зусім адрозніваюцца па афармленні.

Асаблівай увагай на выставе карыстаюцца тэкстыльныя лялькі. Мяккія, цёплыя, вырабленыя з дапамогай машыны і ўручную, яны ўвабралі ўсю дабрыню рук майстра. Такія лялькі былі ў кожнай беларускай хаце, дзе гадаліся дзеткі. Гульнявыя прызначаліся для ўсіх узростаў; лялькі-засыпанкі калі пачаць з малым, каб тое не баялася спаць адно; а калі нанач расказвалі ляльцы ўсе горасці, то яна адцягвала негатывную энергію і служыла абярэгам.

Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва было адным з асноўных заняткаў нашых продкаў. Старыя традыцыі не зніклі, яны захоўваюцца ў душах, жывуць у руках выкладчыкаў і студэнтаў прадпрыемства "Беларусачка".

Таццяна КЛІМКОВІЧ
Фота аўтара

...А пагоркі маўчаць

На ўскрайку вёскі Міхневічы, што ў Смаргонскім раёне, побач з вясковымі могілкамі знаходзіцца прыгожы храм, пазначаны навукоўцамі як архітэктурны помнік рэтраспектыўнага рускага стылю — Свята-Пакроўская царква. Будынак прадольна-восевай кампазіцыі, з трох'яруснай

шатровай званіцай, на якой, па сведчаннях мясцовых жыхароў, захаваліся старажытныя званы. Больш як 140 гадоў іхнія перазовы склікаюць праваслаўных людзей на набажэнства. Але былі і часы, калі званы маўчалі, аднак людзі душой адчувалі пакліканне Божае і не пакідалі сваёй святыні.

Свята-Пакроўская царква

Калісьці на тэрыторыі гэтага прыходу былі дзве царквы. Па сведчаннях царкоўнага гісторыка І. Спрогіса (1895 г.), у полі паміж сядзібай паню Агінскіх і чыгуначнай станцыяй Залессе знаходзілася драўляная Свята-Георгіеўская царква, якую мясцовыя жыхары называлі "старой", у адрозненне ад "новай" — Свята-Пакроўскай, пабудаванай у 1866 годзе з бутавлага каменю. "Старая" царква мела арыгінальную форму: увесь будынак з усімі яго арганічнымі дадаткамі — прытворам, алтаром і пяроздзіям, пакрыты быў адным агульным, досыць высокім, амаль востраканечным гонтавым дахам, які, апускаючыся лёгкімі загібамі, надаваў храму прыгожы выгляд марскога карабля.

Галоўнай каштоўнасцю Свята-Георгіеўскай царквы была яе старажытная цудтворная ікона — абраз (копія) Прасвятой Багародзіцы Чанстахоўскай. У паданнях гаворыцца, што ўпершыню святую ікону знайшлі на вялікай сасне. Над гэтым дрэвам упарта кружыў сокол, які і прыцягнуў увагу мясцовых жыхароў. Набожныя людзі рашылі пабудаваць на тым месцы храм, а ікону назвалі "Сокальскай". Адною з адметнасцяў драўлянага збудавання заключалася ў тым, што царква была ўзведзена без адзінаго цвіка. Храм існаваў да пачатку шасцідзiesiąтых гадоў дваццатага стагоддзя, перажыўшы шматлікія войны і ліхалеці. З пакалення ў пакаленне перадаецца падан-

не, што падчас вайны 1812 года французы хацелі ператварыць храм у канюшню, але загнанія ў яе коні паслеплі. Ушаноўваючы святыню, нават пасля асвячэння новай Свята-Пакроўскай царквы, "старую" не зачынялі: на другі дзень Вялікадня хадзілі прыхаджанне вакол яе хрэсным ходам. Менавіта на Вялікідзень яе і спалілі ваяўнічыя атэісты. Мясцовыя жыхаркі і сведкі тых трагічных дзён Марыя Савоська і Надзея Козел распавядаюць, што летам таго ж года патанулі двое дзяцей падпалышчыка. Такою была яго рэспалыта за ўчыненне богазневажанне.

Рабілі замаха блюзнеры і на Міхневіцкі храм. Але мясцовыя жыхары адстаялі яго. Прыхаджанка Марыя Рак дзявала і начавала ў царкве, пакуль пагроза не мінавала. Гэтая ж жанчына па ўласнай ініцыятыве ездзіла і шукала свяшчэннікаў для службы ў царкве. Яна сама трыццаць гадоў правяла ў манастыры і толькі пасля смерці бацькоў перабралася ў родную хату на хутар каля Залесся. Дарэчы, разам са сваёй маці, Вольгай Іванаўнай Гісіч, якая доўгі час была рэгентам царкоўнага хору, (на працягу многіх гадоў павядала Вера Арсеньеўна Гісіч з вёскі Залессе. Дома ў Гісічаў збіраліся на рэпетыцыю залескія і міхневіцкія харысты. Іншы раз кватаравалі ў іх свяшчэннікі, якія служылі ў Свята-Пакроўскай царкве. Найбольш запамніўся Веры Арсеньеўне ай-

цец Стэфан Рудзько. Добрым словам успамінаюць старажылы і святароў Васіля, Міхаіла, Сцяпана, Уладзіміра. Каля дзесяці гадоў служыў настояцелем Свята-Пакроўскай царквы айцец Антоній Войтка, які ля старажытных сценаў храма знайшоў свой апошні спачын. У некалькіх кроках ад яго магілы, па звестках смаргонскага краязнаўца Уладзіміра Лігуты, пахаваны герой Першай сусветнай вайны, рускі палкоўнік.

У памяці старажылаў трывала захоўваюцца моманты святаў, вячанняў, хрысцін — усяго таго, што так дорага сэрцу праваслаўнага чалавека, пра што, напэўна, памятаюць і камяністыя царкоўныя сцены. А пра саму Свята-Пакроўскую царкву захаваліся архіўныя матэрыялы, якія, паводле свяшчэннаслужыцеля Паўла Куцко, сведчаць пра наступнае: "Царква пабудавана была за кошт казны ў 1866 годзе і асвечана 8 ліпеня 1871 года. Прастол у ёй асвечаны быў у гонар Пакрова Прасвятой Багародзіцы. Маюцца два медныя званы — 192 і 48 кілаграмаў. Пры царкве існавалі на той час школы граматы: у вёсцы Алянец, дзе вучыў сялянскі дзетак Канстанцін Ковап і ў вёсцы Ардзяя, дзе настаўнічаў Антон Аскірка. У першай школе вучыліся 12 хлопчыкаў і 2 дзяўчынкі, а ў другой — 9 хлопчыкаў і 2 дзяўчынкі. У Залессі, на зямлі свяшчэнніка, з 1871 года існавала нават міністэрскае Запрудзіцкае народнае вучылішча. У 1886 годзе там вучыліся 75 хлопчыкаў і 25 дзяўчынак. Царкоўным старстам у 1895 годзе быў сяляннін Іван Савоська".

Дарэчы, зямля побач з царквой захоўвае шмат таямніц, якія яшчэ даўдзецца разгадаваць нашчадкам. Цяперашні настояцель, протаіерэй Анатоль Рэзановіч выказвае меркаванне, што, магчыма, побач з царквой знаходзіцца магіла рускага палкоўніка, ёсць там і пахаванні салдат рускай арміі, якія загінулі пасля газавых атак падчас Першай сусветнай вайны. Шматлікія пагоркі каля царкоўных сценаў якраз і наводзяць на думку, што гэта не што іншае, а менавіта гістарычныя пахаванні мінулага стагоддзя.

Ала СТРАШЫНСКАЯ

На долю храма ў вёсцы Сола Смаргонскага раёна выпала шмат выпрабаванняў. Войны, пажары, няўмольны час не шкадавалі пабудову, аднак, насуперак усім перашкодам, кожны раз пасля знішчэнняў ды разбурэнняў святыня адбудоўвалася, узнаўляючы ў сваіх сценах духоўнае жыццё мясцовых вернікаў.

Быццам птушка Фенікс

Уявіць выгляд першапачатковага сольскага каталіцкага храма цяжка — бракуе адпаведных дакументальных крыніц. Але ў інвентары Сол, складзеным у ліпені 1544 года, захоўваецца першая звестка аб тым, што ён быў размешчаны ў цэнтры мястэчка пры рынку, на тым самым месцы, дзе раней знаходзілася царква. Другі касцёл на гэтым жа месцы быў узведзены каля 1612 года дзякуючы фундацыі полацкага ваяводы Яна Кішкі і ягонай жонкі Крысціны з Друцкіх-Сакалінскіх. У інфармацыі ад 1620 года ўзгадваецца размешчаная побач парафіяльная школа і пададзены асобны запіс аб утрыманні двух кантараў, прызначаных для навучання спевам. Паводле вопісу 1654 года касцёл быў драўляным, з фасаднай вежай, яго цвінтар быў абнесены драўлянай агароджай, а пры ўваходзе з боку рынку знаходзілася брама-званіца, дзе віселі тры званы. Побач з касцёлам былі размешчаны драўляны будынак плябані і шпіталь.

У 1656 годзе сольскі касцёл згарэў у час вайны Расіі з Рэччу Паспалітай, аднак пазней на яго месцы была ўзноўлена сціплая драўляная пабудова з адным алтаром, а ў званіцы захоўваліся на той момант ужо толькі два званы. Наступны касцёл на ранейшым месцы быў адбудаваны ў 1699 годзе. З архіўных крыніц вядома, што быў ён драўляным двухвежавым храмам на каменна-цагляным падмурку. Амаль праз стагоддзе, у 1794 годзе, падчас касцюшкаўскага паўстання храм, плябанія, усё касцельнае начыння і метрычныя кнігі згарэлі разам з мястэчкам Сола. У тым жа годзе быў атрыманы дазвол на ўзнаўленне сціплай драўлянай пабудовы, але і гэты помнік дойлідства загінуў у палымі напалеонаўскай вайны 1812 года.

У сярэдзіне XIX стагоддзя ў Солах узводзіцца новы парафіяльны касцёл, упершыню выяву якога можна пабачыць на малюнку мастака Н. Падбярэзкага і на фотаздымку вядомага фотамастака Я. Балзункевіча. 4 кастрычніка 1853 года

новы касцёл быў асвечаны біскупам Вацлавам Жылінскім у гонар Найсвяцейшай Дзевы Марыі Ружанцовай. Гэты помнік драўлянай архітэктурны меў дзве вежы, быў пакрыты гонтай, пафарбаванай у чырвоны колер. Пры ўваходзе знаходзіліся музычныя хоры на шасці калонах, а над імі — дзевяцігалосы арган. Напярэдадні 1862 года касцёл быў ашалаваны, абнесены мураванай агароджай, вымуравана была і званіца ў куце цвінтара.

Падзеі Першай сусветнай вайны не пашкадавалі святыню. У верасні 1915 года яна загінула ў пажары трагічных і кровапралітных баёў на смаргонскай зямлі. Набажэнства ў час кайзераўскай акупацыі і ў першыя пасляваенныя гады былі перанесены на могікавую капліцу ў вёсцы Івашкаўцы.

Памяць пра старадаўні касцёл, дзе не адно пакаленне вернікаў уносіла свае малітвы Усявышньому, захавалася ў мясцовых жыхароў. Таму ў 1926 годзе па праекце архітэктара Адама Дубановіча пачалося будаўніцтва сучаснага сольскага парафіяльнага касцёла ў гонар Маці Божай Ружанцовай. 24 чэрвеня 1927 года быў закладзены вуглавы камень. Падчас закладкі падмурка будаўнікі знайшлі скарб, які складаўся з каштоўнейшай бронзавай жырэнды з візантыйскім арлом і трыма фігурамі анёлаў наверх, іншых культурных прадметаў. Вядомыя па інвентары з 1648 года рэчы былі схаваны перад вайной 1656 года. З дазволу кур'яны былі прададзены кракаўскаму антыквару, а атрыманыя грошы пайшлі на будаўніцтва храма.

Пабудова гэтага самабытнага і непаўторнага помніка мураванага дойлідства, мастацкае аздабленне і роспіс якога выканаў вядомы мастак Пётра Сергіевіч, была завершана ў 1934 годзе. Восем ужо больш сямідзесяці гадоў прыцягвае храм пачуцці адданных вернікаў і ўвагу неаб'якавых да архітэктурных шэдэўраў.

Уладзімір ПРЫХАЧ, краязнаўца

Рэстаўрацыя гарадзенскай сінагогі

У Гродне пачалася рэстаўрацыя вялікай харальнай сінагогі. Сёлета яўрэйскай святыні спаўняецца 430 гадоў.

Сінагога будзе ўзноўлена і ў ёй размесціцца цэнтр яўрэйскай суполкі горада і вобласці, музей, на стэндах якога будзе адлюстравана гісторыя яўрэйскай Гародні і які будзе служыць мемарыялам-напамінам аб халакосте. У будынку сінагогі плануецца размясціць кухню для бедных, дзіцячы садок, бібліятэку. Там з'явіцца сталовка з кашэрным меню, міква (басейн для рытуальнага ачышчэння), кабінеты, пакой для сходаў.

Сінагога ў Гародні з'яўляецца самай вялікай сярод дзеючых сінагог краін СНД. Яна была пабудавана ў XIV стагоддзі на месцы драўлянай. Архітэктар — італьянец Санці Гучы. Пажар 1899 года моцна яе пашкодзіў. Пасля сінагогу цалкам узнавілі і дабудавалі два крылы, што змяніла знешні выгляд. Падчас халакосту будынак сінагогі выкарыстоўваўся

нацыстамі як месца збору яўрэйскай перадпраўкай у канцэнтрацыйныя лагеры. Сёння тут праводзяцца службы, святочныя сходы, сустрэчы.

Будынак даўно не рамантаваўся. У дадатак да гэтага няма цэнтральнага ацяплення. Правадзены рэстаўрацыйныя работы стала магчымым дзякуючы ахвяраванням сям'і Рор (Маямі—Нью-Йорк) і дапамозе Саюза яўрэйскіх суполак СНД.

Павел РАДЫНА
На здымку: выгляд сінагогі сучасны і будучы. Фота аўтара

Таямніца браніраванага пакоя

У мірскім жыцці яе звалі Прадслава. Свяшчэннае пісанне, жыцця святых, гістарычных падзеі, набажэнствы, да якіх далучалі юную князёўну бацька і маці, — вось тое, што нагаляла яе духоўнасць. Духоўныя таінствы ў Сафійскім саборы ў Полацку цалкам захапілі яе душу. Усё гэта абумовіла яе выбар зямнога шляху. Адно яе неверагодна смелы, абдуманы ўчынак. Употаі ад бацькоў Прадслава прымае манаскі пострыг і ёй даецца імя Еўфрасінні.

Усё наступнае ўдаркоўленае жыццё Еўфрасінні з'яўляецца ўзорам служэння Богу і людзям. Яна перапісвае царкоўныя творы, жыцці святых, піша сама, стварае жаночы і мужчынскі манастыры, наладжвае працу іканапіснай майстэрні, майстэрню па перапісванні кніг, адкрывае школы для навучання грамаце.

Цудоўна характарызуе шматграннасць духоўнасці Еўфрасінні заказ, зроблены ёю ў 1161 годзе мясцоваму таленавітаму ўмельцу Лазару Богшу на стварэнне простаго крыжа для храма святога Спаса ў сваім манастыры. Крыж быў выраблены з кіпарысавага дрэва, зроблены з якога рэчы валодаюць дзіўнай асаблівасцю — выдзяляць неверагодна прыемны пах. Зрэшты, падрабязнае апісанне крыжа, у тым ліку і ягонага аздаблення з каштоўных металаў і камянёў, ужо неаднойчы рабілася ў друкаваных выданнях. Тут жа зазначым толькі, што ў яго цэнтры, у пяці квадратных гнёздах знаходзіліся хрысціянскія рэліквіі: кроплі крыві Ісуса Хрыста, часткі крыжа Гасподняга, кавалачак каменя ад Труны Багародзіцы, часткі мошчаў святых Стэфана і Дзмітрыя. Каля фрагмента ад мошчаў святога Пайцельямона Лазар Богша напісаў свае імя. Указаў таксама, што крыж прызначаны для царквы "Святога Спаса і Еўфрасінні". Крыж утрымліваў і засцеражэнне: ніхто не павінен выносіць яго з манастыра, прадаваць ці дарыць. Таго ж, хто не паслухаецца, напаткае лёс Юды, які прадаў Хрыста. Аднак засцеражэнне не выратавала крыж ад неаднаразовых крадзяжоў.

У 1921 годзе Савецкую краіну напаткаў страшэнны голад, які ахапіў вялікія абшары Паволжа, поўдня Украіны, Паўднёвага Каўказа. Каб выратаваць насельніцтва ад гэтага бяды, савецкі ўрад разгарнуў кампанію па канфіскацыі царкоўных каштоўнасцей, продажу іх за мяжу з мэтай закупкі зерня. У час гэтай вакханаліі ў 1921 годзе сярод іншых царкоўных каштоўнасцей быў канфіскаваны і крыж манастыра Спаса ў Полацку. Крыж знаходзіўся ў фінансавым адзеле Полацкага райвыканкама, затым перавезены ў Мінск, у Беларускае дзяржаўны музей.

З-за таго, што ў адпаведнасці з Рыжскім мірным дагаворам граніца з Польшчай пралягала непадалёку ад Мінска, узнікла ідэя пераносу сталіцы Беларусі з Мінска ў Магілёў, дзе ўжо будаваўся дом урада. Многія нацыянальныя каштоўнасці перавозіліся ў Магілёў. Сюды ў 1929 годзе трапіў і крыж Лазара Богшы. 22 лістапада 1929 года ў Магілёве быў складзены акт,

Споўнілася 70 год нашаму даўняму аўтару, доктару гістарычных навук, прафесару, акадэміку Міжнароднай акадэміі інфармацыйных тэхналогій Кузняцову Мікалаю Васільевічу. Гісторыкі, палітолагі, сацыёлагі, аспіранты, студэнты ведаюць яго па шматлікіх кнігах. Прапануем чытачам ягоны артыкул, прысвечаны пошуку нашай нацыянальнай праваслаўнай каштоўнасці.

згодна з якім "у 9 гадзін вечара" крыж перададзены ў Магілёўскі абласны краязнаўчы музей (акт захаваўся).

Аднак у Магілёўскім музеі бяспечны экспанат доўга не затрымаўся. Наведвальнікі музея, дзівячыся прыгожасці крыжа, які ўвасабляў праваслаўную святыню, пачалі перад крыжам маліцца, біць паклоны, укленчацца. У сувязі з гэтым ваяўнічыя атэісты вырашылі перадаць крыж на захоўванне ў былы зямельны банк, дзе ў савецкі час размясціўся абкам і гаркам партыі. Вось тут, у спецыяльным браніраваным пакоі-сейфе, які перайшоў у спадчыну ад старой улады, і захоўваўся ён разам з іншымі каштоўнымі вырабамі. Адысея праваслаўнай святыні працягвалася.

22 чэрвеня 1941 года грывнула вайна. 25 чэрвеня ў сувязі з нарастаючай пагрозай Мінску ЦК КП(б)Б, урад Беларусі пераехалі ў Магілёў. 30 чэрвеня ў Магілёў, у ЦК КП(б)Б П. Панамарэнку, сакратару ЦК, пазванілі з Масквы і аддалі загад ад імя Сталіна аб эвакуацыі. 3 ліпеня 1941 года загад удакладняецца: даецца ўказанне аб знішчэнні каштоўнасцей і архіваў, якія не ўдасца вывезці. У гэты ж дзень ЦК КП(б)Б і ўрад Беларусі пераехалі ў Лёзна. Партыйныя органы прадпрымалі ўсё магчымае па вывазе людзей, абсталявання заводаў, фабрык, трактароў, машын, прадуктаў харчавання, жывёлы на ўсход. Але, як адзначаецца ў "БелСЭ" (т. 6. С. 507), усе экспанаты Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея вывезці не давялося і яны былі разабраваныя нямецка-фашысцкімі акупантамі: "Музей страціў экспанаты коштам 60 мільёнаў рублёў". Сярод выкрадзеных каштоўнасцей называецца і крыж Еўфрасінні Полацкай. Гэта, мяркую, відавочная памылка, паколькі мы ўжо ведаем, што крыж знаходзіўся ў браніраваным пакоі-сейфе абкама партыі. Адзначаную акалічнасць пацвярджаў і Іван Мігулін, дырэктар даваеннага Магілёўскага музея. У першыя дні вайны Іван Сяргеевіч, у якога адсутнічала левая рука, быў чамусьці пасланы

Магілёўскім гаркамам партыі ў ліку іншых партыйцаў у раён вёскі Палыкавічы для барацьбы з нямецкімі парашутыстамі і дыверсантамі. 29 чэрвеня 1941 года Мігулін вярнуўся ў Магілёў і перш-наперш вырашыў зайсці ў абкам партыі — яго хвалювала каштоўнасці, што захоўваліся ў пакоі-сейфе і лічыліся на ўліку ў музеі. Але нарадзіліся яго ў памяшканне чамусьці не пусціў, яму адказалі, што ўсё ўжо даўно эвакуіраваліся.

Паспрабаваў звязацца з супрацоўнікамі музея, але нікога з іх у горадзе ўжо не было. Высветлілася аднак, што маёмасць музея не вывезена. Гэта акалічнасць занепакоіла дырэктара. Ён звярнуўся са сваёй трывогай у НКУС. Тут узнікае шэраг пытанняў да Мігуліна. Верагодна, ён пераблытаў даты. 29 чэрвеня 1941 года, калі ён, па ягоных словах, вярнуўся ў Магілёў, абкам, як вынікае з "Хронікі важнейшых падзей гісторыі Камуністической партыі Беларусі Ч. 3" (чэрвень 1941 — 1965 гг.) — Мінск, 1980) знаходзіўся на сваім месцы, у горадзе. Фактычна толькі 3 ліпеня 1941 года ЦК і СНК пакінулі Магілёў і пераехалі ў Ліёзна. Але, калі выехалі яны, то чаму не выехаў (такога проста не магло быць) НКУС, куды нібыта звярнуўся з пытаннем Мігулін?

Неразумелым уяўляецца і адказ нейкага маёра, які, па словах Мігуліна, даў указанне заставацца на месцы і ахоўваць музей. Маўляў, усе з'ехалі, а ты заставайся, ахоўвай. Але пытанню да Мігуліна ўзнікае яшчэ больш... Чаму як мае быць не растлумачыў ахове абкама, што ён такі і што яго хвалюе? Перакананы, што міліцыя не засталася б абыякавай, каб ён сказаў, што ў ягоных руках ключ да таго самага пакоя... Дзіўным уяўляецца і адказ работнікаў НКУС: маўляў, "усе эвакуіраваліся", але калі ўсе выехалі, то што яны тады ахоўваюць?

У пасляваенны час Мігулін свае дзеянні растлумачваў тым, што работнікі НКУС не ведалі пра крыж і іншыя каштоўнасці, што захоўваліся ў пакоі-сейфе, таму і сказалі, што абкам пусты і яму, маўляў, там рабіць няма чаго. Стаўлю пад сумненне, што НКУС не ведаў пра каштоўнасці ў абкаме. Хутчэй за ўсё, Мігулін у гэтым пытанні нешта ўтойваў, не дагаворваў. Свае наступныя дзеянні, паколькі, думаю, указанне маёра НКУС Мігулін успрыняў як здзек, Мігулін ніяк не растлумачвае. Забраўшы жонку і дваіх дзяцей, ён 29 чэрвеня 1941 года выехаў у глыбокі тыл. Гэта таксама выклікае пытанне, бо эвакуіравацца ў абставінах, калі "ўсё эвакуіраваліся", калі Магілёву пагражала акружэнне, было вельмі складана. Апынуўшыся ў тыле, пытанні пра музей, каштоўнасці ён нідзе не ўздываў. Гэта не зафіксавана ні ў дакументах ЦК КП(б)Б, ні ў матэрыялах Цэнтральнага штаба партыі-

занскага руху, ні ў архівах КДБ. Ён узнікае ў Мігуліна толькі ў 1943 годзе, калі прыезджае ў вызвалены Крычаў. І толькі тут даведваецца, што каштоўнасці браніраванага пакоя-сейфа быццам бы засталіся ў Магілёве.

Логіка ж падказвае, што хвалюючы нас каштоўнасці былі вывезены разам з архівам, іншымі дакументамі абкама, у тым ліку і крыж Еўфрасінні. Гэта па-за ўсімі сумнівамі. Войскі Чырвонай Арміі сваёй мужнасцю ў абароне горада давалі ўсе магчымыя эвакуацыі. Як варыянт, я разглядаў мажлівасць перадачы абкамам каштоўнасцей пакоя-сейфа банку. Але ва ўмовах смяротнай пагрозы захопу горада такой рупнай перадачы не магло быць. У такім разе застаецца перакананне, што ўсё было вывезена разам з маёмасцю абкама. Абкам партыі — не тая арганізацыя, якая магла легкадумна паставіцца да дзяржаўнай маёмасці. Мае меркаванні пацвярджае Вера Галубец, якая загадала асобым сектарам у Магілёўскім банку. Яе развагі прыводзіць Сяргей Багдановіч, даўні шукальнік нацыянальных скарбаў. Яна сцвярджае, што банк эвакуіраваў толькі грошы.

Згадак, як бачым, няма, але рэальных "зачэпак" мала. Існуе версія, што каштоўнасці, у тым ліку крыж Еўфрасінні, вывезла група чэкістаў на чале з капітанам НКУС В. Пудзіным, які прыбыў у Магілёў з сакрэтным заданнем. Але з гэтага ніяк не вынікае, што ў ягоную місію ўваходзіў менавіта вываз крыжа. Ва ўмовах імклівага наступлення гітлераўцаў на Маскву, аператыўныя групы НКУС былі арыентаваны на выкананне заданняў у тыле ворага, стварэння агентурнай сеткі, партызанскіх атрадаў і іншых задач.

Між тым трывога даваеннага дырэктара Магілёўскага музея не была дарэмнай. 28 чэрвеня 1941 года, не пазбягаючы магчымых пытанняў аб каштоўнасцях музея, Мігулін разам з наступваючымі войскамі Чырвонай Арміі вяртаецца ў Магілёў. І сапраўды, пытанне ўзнікла ў маёра Малчанава, начальніка абласнога ўпраўлення НКУС. Мігулін распавёў, што музей быццам бы не быў вывезены і быў разабраваны гітлераўцамі. Гэта яму стала вядома са слоў Лукоўнікава, які да вайны з'яўляўся членам музейнага савета, а пры немцах — інспектарам гарадскога аддзела народнай адукацыі. Разам з некаторымі былымі супрацоўнікамі музея ён дапамагаў новым гаспадарам складаць вопіс ягоных экспанатаў. Да нашага здзіўлення, няма ніякага дакумента пра такую гутарку, калі яна і была сапраўды. Нам невядома, якія довады яшчэ прыводзіў Мігулін, не ведаем, чаму не былі апытаныя і запісаны паведамленні іншых асоб. Але "працяг" гэтай гутаркі быў.

Партыйная арганізацыя

абкама 19 кастрычніка 1949 года спытала ў яго на агульным сходзе камуністаў, дзе ён падзеў усе каштоўнасці — залаты дзяржаўны скарб у некалькі мільёнаў рублёў, што захоўваўся ў краязнаўчым музеі, чаму ён нікому не паведаміў пры эвакуацыі горада пра наяўнасць каштоўнасцей, якія маюць гістарычнае значэнне, чаму кінуў іх на волю лёсу, а сам дзёрцаваў у тыл. Запыт быў больш чым сур'ёзны: Як Мігулін "адбіваўся" ад пытанняў таварышаў, засталася невядомым. Мігулін атрымаў строгую вымову з занясеннем ва ўліковую картку, што назаўсёды клалася кляймо на ягоную партыйную біяграфію, хоць яно і не было раўназначным страчаным каштоўнасцям. Разам з тым "лёгкасць" строгай вымовы прасвятляе абставіны з музея. Той жа Сяргей Багдановіч адзначае, што 3 ліпеня 1941 года ў адзін з налётаў варажай авіяцыі ў музей трапіла некалькі бомбаў, усё астатняе, што засталася, давяршылі камсамольцы, выконваючы загаданы ўжо намі загад Сталіна. Што дакладна было знішчана ў музеі, мы ведаем з артыкула ў БелСЭ. Што адбылося з той часткаю бяспечных экспанатаў: крыж Еўфрасінні; золата, срэбра, ці вырабы з іх, што захоўваліся ў браніраваным пакоі-сейфе, засталася таямніцай. І ўсё ж з'явілася нігачка-надзея. Яе даў удзельнік баёў за Магілёў ваенны вадзіцель, чырвонаармеец Пётр Харытонавіч Паддубскі. Хочацца верыць ягонай версіі...

Па загадзе камандзіра 13 ліпеня 1941 года ён паступіў у распараджэнне начальніка Магілёўскага гарнізона І. Ваяводзіна. Той загадаў ехаць да будынка абкама. Прыехаў. Адрозж пачалася пагрузка. Пры пагрузцы адзін з грузчыкаў усклікнуў: "Какой крест красивый!" Пасля заканчэння пагрузкі яму было загадана ехаць у банк. Машыну суправаджалі шасцёра супрацоўнікаў НКУС на чале з маёрам. Там стаялі і загрузаліся яшчэ дзве машыны. Затым усе тры машыны рушылі ў накірунку Лупалава. На ўскраіне горада ў кабінку машыны Паддубскага сеў першы сакратар ЦК КП(б)Б П. Панамарэнка. Ехалі па маршруце Магілёў—Горкі—Смаленск—Мажайск—Масква. У дарозе картэж неаднаразова бамбіла фашысцкая авіяцыя. "Цэнноста нам надо довести во что бы то ни стало", — паўтараў неаднаразова Панамарэнка. Выходзіць, ён ведаў, што яны вязуць! Пазней, у гутарцы з папльчнікамі ў Цэнтральным штабе партызанскага руху пра духоўныя каштоўнасці беларускага народа, Панамарэнка назваў творы старадаўніх мысліцеляў, узгадаў і пра крыж Еўфрасінні. Гэта надзвычай важная "зачэпка". Яна сагравае сэрца шчылівай надзеяй. Вядома, што праз два дні картэж дабраўся да Масквы. Машыны спыніліся каля будынка Упраўлення кадраў РСЧА. Разгрузіўшыся, чырвонаармейцы на сваіх машынах вярнуліся ў Магілёў.

Доўгі, безвыніковы пошук змяняе энтузіязм, стамляе сэрца. Мусіць, варта стварыць шырокую грамадскую камісію, якая б мэтанакіравана займалася пошукам нацыянальнай спадчыны. Ёй трэба надаць высокі сацыяльна-дзяржаўны статус, каб яна магла, карыстаючыся "народнай" дыпламатыяй, весці зносіны з суайчыннікамі за мяжой, наладжваць кантакты з музеямі, калекцыянерамі для плённых пошукаў.

3 дарожнага нататніка

Ці ёсць у Палесся іншыя, адрозныя ад сухой Навагрудчыны ці празрыстай Браслаўшчыны, колеры?.. Пытанне, якое наўрад ці так лёгка раскрыць. Адказы шукаць — колькі часу, колькі сустрэч, разваг дзеля гэтага патрэбна? Адну са спроб убачыць колеры адно толькі Палесся раблю і я, ды выбіраюся ў вёску Моталь, на Іванаўшчыну, дзе ў былым дзіцячым садку месціцца майстэрня мастака Янкі Рамановіча. Малады творца тут і нарадзіўся — у лістападзе 1977 года.

чынамі — два кашы яблыкаў. З двара, адчыніўшы веснічкі, выйшаў на вуліцу ўнук гадоў пяці. За спінамі ў бабуля — няроўны плот. Таксама — сімвал... Цікавая перадагісторыя карціны. Акрамя таго, што мастак замысліў сюжэт "Бабіна лета" такім, як ён ёсць, Янка персанажаў для свайго твора вышукваў у ваколіцах. Наўмысна выбіраў бабуль з пэўным лёсам. І знайшоў — строгаю 99-гадовую і вясёлую, са смяшынкамі ў вачах і кучоках вуснаў 101-гадовую... Іначай, калі б мною кіравала прыдумка, а не рэальныя персанажы з іх вузлаватымі рукамі, з персанальнымі рукамі, з персанальнымі маршчынамі, то наўрад ці нешта атрымалася б," — дзеліцца сваімі развагамі Янка Рамановіч. І ўнук, які скіроўвае свой погляд на спелыя яблыкі ў кашах, — ці не працяг гэтага жыцця? Мотальскі шукальнік мастацкай праўды наколькі жорсткі, сурова-рэалістычны ў вызначэнні канчатковай мэты сваёй працы, уласнага за сваення жыццёвага вопыту, настолькі зацікаўлены ў сцвярдзенні зразумелых гуманістычных ідэалаў і прынцыпаў. Сёння ў выяўленчым мастацтве шмат хто (а мне ўжо здаецца, што і большасць) з творцаў хаваюцца за сімвалы, якія пасля разумна вытлумачваюць на вернісажах і выставах, у размовах і дыскусіях. Карціны, пейзажы, эцюды Янкі Рамановіча гавораць самаі... Часам складаецца ўражанне, што іх красамоўства — дакладна вывераны і зададзены аўтарам палотнішчаў грамадзянскі код. Хаця, чаму б і не?..

Карціны мотальскага мастака — у самых розных залах і галерэях. У Музеі Беларускага Палесся ў Пінску, у Мотальскім музеі народнай творчасці, у Брэсцкім абласным мастацкім музеі, у карціннай галерэі ў Варацэвічах... Творцы добра ведаюць не толькі на Берасцейшчыне, але і ў суседняй Польшчы, на Віцебшчыне. Рамановіч — пастаянны ўдзельнік пленэраў, якія штогод ладзяцца на Шаркоўшчыне. На адным з іх — прысвечаным Уладзіміру Караткевічу — заняў першае месца. Несумненна, наперадзе ў таленавітага творцы — новыя вышыні і новыя ўзнагароды. Прыемна, што ўсё, што робіць Янка Рамановіч, ідзе ад жыцця, ад усведамлення рэалій, якія нас акружаюць.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Новыя выданні

Прадчуванне цуду

Раіса Баравікова не першы год плённа працуе ў галіне дзіцячай літаратуры. Калі спачатку яна даволі рэдка бралася за пяро, каб стварыць штосьці для маленькіх і не зусім маленькіх чытачоў, дык пасля выхаду ў свет у 1996 годзе кнігі "Дзе аповесці пра міжпланетнага Пажарніка і казка пра жабяня Квыш-Квыш" пачала шчодро аддаваць свой талент дзецям.

Раіса Андрэеўна адразу адпрэчыла сюжэты традыцыйныя, па сутнасці "аб-смоктаныя" рознымі аўтарамі. Гэта, аднак, не значыць, што яна не піша пра тое, што з'яўляецца агульным для ўсіх пакаленняў маленькіх чытачоў. Пацвярджэннем гэтаму служыць і новая кніга "Казкі з гербарыя", што нядаўна выйшла ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Як і ў "Дзвюх аповесцях..." п'сьменніца смела паядноўвае зямное і касмічнае, рэальнае і фантастычнае, прыземленае і ўзвышанае. І гэтаксама ўсё дзеянне твора будзе вакол такога галоўнага героя, якога больш нідзе не напаткаеш. У дзівосным казачным свеце, створаным Р. Баравіковай, магчыма ўсё. Нават тое, што знаходзіцца па-за межамі чалавечых здольнасцей. Пры гэтым яна расказвае пра ўсё так спакойна, разважліва, быццам нічога надзвычайнага і не адбылося, тым самым падавадзячы дзятву да думкі, што навакольны свет бяскожна загадкавы і ў гэтай сваёй загадкаваці непрадказальны, што можа надысці такі момант, калі звыклы ход нечакана парушыцца і адбудзецца такое...

Зрэшты, пачалася гісторыя, пакладзеная ў аснову "Казак з гербарыя", даволі звычайна. Апавайдальніца "ся-дзела ў альтанцы і радавалася, што, гасцючы ў стрыечнага брата, змагла сабраць самы сапраўдны гербарый з даволі рэдкіх раслін, якія трэба ўсяляк зберагаць і ахоўваць, каб не збыднеў свет нашай непаўторнай і такой дзівоснай прыроды". Толькі не паспела яна пакласці "лісткі і пялёсткі кветак у вялікі альбом", як "у нейкі момант застыла... ад нечаканасці".

З гэтага моманту, уласна кажучы, усё і пачынаецца. Хтосьці невядомы пачаў падказваць: "Лісце і кветку шпакініка размясці на першай старонцы... Гэта ахоўная расліна. Трэба ж, каб тваю калекцыю нехта ахоўваў!" Самае дзіўнае, што таго, хто падаў голас, не было відаць. Хто ж гэты дабрадзей і падказчык? Адкуль ён узняўся? Р. Баравікова не спынаецца адразу ж раскрыць усе сакрэты, каб заінтрыгаваць чытача: каму ж захочацца адкласці кнігу, калі самае цікавае толькі пачынаецца? Вось што гаворыць пра сябе гэты невядомец-невідзімка:

"Я — Мупсякарнашжабулвак. Але ты не зможаш запомніць маё імя, таму заві мяне проста Мупся. Людзі мяне не бачаць, а я ўжо даўно-даўно жыю тут і ведаю ўсё пра людзей, а тым больш пра расліны".

Дзякуючы Мупсю можна даведацца пра ўзнікненне назваў рэдкіх прадстаўніц флоры. Такіх, скажам, як сальвінія пльвучая, астранцыя вялікая, гарлянка пірамідальная, воўчнік баравы, эспартэнт пясчаны і іншых. Такім чынам, Мупся пачынае выконваць ролю апавайдальніка. Але адначасова ў "Казках з гербарыя" распаўвадаецца і гісторыя самой гэтай загадкавай істоты. Зноў, як і патрабуе жанр, падаецца яна не адразу. Дый пакуль і герой не ўсё ведае пра самога сябе: "... мне часам здаецца, што даўным-даўно я быў дзесьці там, у гэтым сузор'і (сузор'і Гончых Псоў. — А. М.), дзе бачыў вялікае мноства маленькіх залатых сабак. Але сам тады быў зусім маленькім і пра ўсё памятаю вельмі цьмяна".

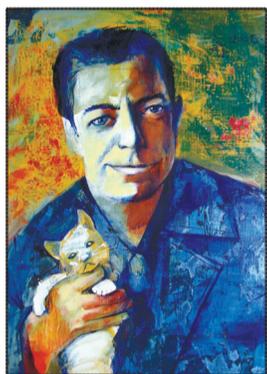
Хочацца, праўда, выказаць Р. Баравіковай... Не, не заўвагу, а адно пажаданне. Можа быць, варта развіць сюжэтную лінію, звязаную з самім Мупсем, каб атрымаць самастойны твор пра яго — "шпаркага сабакы з сузор'я Гончых Псоў". Хоць навошта Р. Баравіковай такая парада. Пры сустрэчах яна нязменна неяк загадкава ўсміхаецца... Так усміхаецца яна, калі жыць задумкай новага цікавага твора. Таму застаецца пажадаць ёй новых усмешак.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Аглядаючы свет з Моталю

Праўда, не было і дваццаці гадоў, як пакінуў сваю родную вёску. З 1989 года Янка — навучэнец Беларускага ліцэя мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Пасля сямі гадоў вучобы — студэнт Беларускай акадэміі мастацтваў. Вучыўся на аддзяленні "станковы жывапіс". Настаўнікі — народны мастак Беларусі Май Данцыг, Віталь Герасімаў, Аляксандр Ксяндзоў. 13(!) гадоў вучобы і гарадскога жыцця хлопчыка, падлетка, юнака, маладога чалавека павінны былі, мяркуючы па ўсім, перарабіць яго, вясцоўца, у амбіцыйнага гарадскога мастака. Ужо ў 1994 годзе Янка пачынае ўдзельнічаць у мастацкіх выстаўках. Калекцыянеры, аматары выяўленчага мастацтва пачынаюць раней за музеі, раней за галерэі, набываць работы маладога жывапісца. Заўважу: не танна... У Рамановіча былі ўсе падставы застацца ў Мінску... А ён, дзівак, як некаму з аднакурснікаў, а мо і настаўнікаў, падалося, вярнуўся ў роднае паселішча.

Жывучы ў Моталі, ведаючы Палессе і палешукоў знутры, Янка Рамановіч — самы вялікі і працавіты падарожнік у часе і прасторы. Творца, мыслер у жывапісе і жыцці, ён паставіў свой талент на службу Яго Вялікасці Часу. "Вечарэ", "Прысвячэнне каю", "Ад продкаў", "Хутар", "Сла-нечнік"... У гэтых і іншых работах Янка Рамановіч спрабуе абвастрыць праблему знікнення вёскі ўвогуле як сацыяльнай з'явы. У час руплівасці па стварэнні аграрардакоў (і дзя-

куй дзяржаве, што такая выратавальная руплівасць мае месца ў сённяшнім грамадскім, сацыяльным развіцці) такі мастацкі клопат як быццам не актуальны. Але ж сапраўдны мастак не можа хлусяць, на шчасце тых, хто вымалёўвае вёску ва ўсіх яе правах, ніхто пакуль не імкнецца аб'яднаць у грэкаўскія студыі баталістаў-марыністаў. І да ўсяго астатняга Янка Рамановіч сам жыве ў вёсцы, няхай сабе і ў такой цывілізаванай (а мо крыху — і заэтнаграфічнай?), а значыць мае права зазірнуць на стагоддзе наперад. А мо я перабольшваю — і не адпраўляе юны мыслер-схімнік вясковую рэчаіснасць наклады гісторыі?.. Не запытаўся ж я ў лоб аб гэтым у самога Янкі Рамановіча. Дык навошта дадумаць, навошта ўводзіць у зман гледача палотнішчаў мотальскага жывапісца?..

Часам — і, пэўна, да гэтых разваг штурхае перанасычанасць ад знаёмства з мастацтвам бяспарна-ным, штучным — здаецца, што Янка наўмысна абмяжоўвае сябе ў пабудо-

ве кампазіцыі. На памяць прыходзяць шырокія па ахове дзейства "вясковыя" палотнішчы расійскіх мастакоў Аркадзя Пластава, Сяргея і Аляксея Ткачовых... Але мо і правільна, што Рамановіч не спакушаецца на сюжэтную звышахопнасць. У сваім пошуку ён застаецца шукальнікам фарбаў, колераў, аднолькава ўважліва ўглядаючыся ў вопыт вялікіх расійскіх і заходнееўрапейскіх папярэднікаў. Гаген, Веласкес, Сурыкаў, Саўрасаў, Врубель, Каровін... Дарэчы, як там, у Каровіна? "Адчуваць прыгажосць фарбы, святла — вось у чым выяўляецца няшмат, але праўдзіва правільна браць, атрымліваць свабодна асалоду, адносіны таноў. Таны, таны праўдзівей і цвярозыя — яны ўяўляюць змест. Трэба змест шукаць для тона..."

Яшчэ дыпломнай работай на выпуск у акадэміі сталася для Янкі карціна "Бабіна лета". На лаўцы на вясковай вуліцы сядзіць дзве сталага веку кабеты. Канечне ж, паляшчкі. Адна абAPERлася рукамі на кіёчак. Павярнула голаў да маладзейшай... Перад жан-

ніна, які апявае характэрна Божага свету. Быццам пасля навальнічнай буры ўдыхаеш на поўныя грудзі свежае, насычанае аэонам паветра.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Падказана сэрцам, напісана душой...

Ганна Атрошчанка нарадзілася ў невялікім пасёлку Чырвоны Рог, якога ўжо няма на карце Добрушскага раёна.

Актыўна друкавалася ў мясцовых і рэспубліканскіх выданнях: газетах "Гомельская праўда", "Гомельские ведомости", "Белорусская нива", "Чырвоная змена", "Настаўніцкая газета", "Народная газета", "ЛіМ", часопісах "Вожык", "Алеся", "Малодосць", "Гоман", гомельскіх калектыўных зборніках "Магістраль", "Святло шчымлівай памяці", у расійскіх часопісах "Славянские колокола" і "Междуречье". Але ж галоўнай радасцю для пісьменніцы сталі асабістыя зборнікі паэзіі і прозы, выдадзеныя ў розных гадах.

Жыццёвага вопыту ў Ганны Атрошчанкі хапае. Яна трапна змагла занатаваць у

мастацкіх вобразах усё тое, што аднойчы ўбачыла, перажыла, адчула сэрцам. У яе вершах — шчырае, светлае і крышчачку самотная душа паэткі-летуценніцы, якая спадзяецца, кахае, перажывае... І няспына шукае ісціну жыцця.

Калі чытаеш яе новыя паэтычныя зборнікі "Арыёза жыцця" часам здаецца, што ідзеш па роднай зямлі, слухаеш спевы птушак, чуеш, як шапоча лістота на дрэвах, як лашчыць вятрыска высокую траву на лузе... Разам з аўтарам адкрываеш прыгажосць у прыродзе, радуешся летняму ранку, першаму сонечнаму промню, новаму дзеньку.

Дый ці можна застацца абьякавым, прачытаўшы вось такія радкі:

*Стала вуліца ўжо чорнай,
Здрамаў увесь Сусвет.
Маладзік у світцы зорнай
Зіхаціць, як амулет...*

Ганна Атрошчанка піша вершы і прозу. Яна імкнецца друкавацца, выступаць у бібліятэках, розных навучальных установах, на святочных мерапрыемствах...

Вядома ж, паэтка не сонца — усіх не абагрэе. Але ёсць надзея, што ў чытачоў новага зборніка "Арыёза жыцця" застаецца ў душы добрае зярнятка.

Тамара ВАСЮЧЭНКА

Яго самотны шлях

Творчасць іераманаха Рамана беларусы добра ведаюць. У дамашняй фанатэцы многія праваслаўныя касеты і дыскі з яго песнямі заўсёды пад рукой. Спакойны цягуча-мядовы барытон, быццам з глыбіні тысячагоддзяў, падобна старажытнаму псалмапеўцу абвясціць прастыя ісціны быцця. Мір, спакой і разважлівасць прыўносяць у душу песняспевы іераманаха, і вочы пачынаюць заўважаць у будзённым вечнае, а ў звычайным — прыгожае.

Паэт нарадзіўся на Браншчыне, але звязаны з Беларуссю цеснымі сяброўскімі і творчымі сувязямі. Ён любіць прыязджаць у нашу рэспубліку, сябруе з многімі беларускімі пісьменнікамі і паэтамі.

У гэтым годзе Беларуская Праваслаўная Царква па благаславенні Свяцейшага Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Аляксея II выпусціла ў свет новую кнігу іераманаха Рамана "Самотны шлях". У кнігу ўвайшло больш як паўтары сотні вершаў, напісаных за апошнія гады. Кніга аздоблена каляровымі фотаздымкамі з'яў прыроды і краявідаў, якія дапаўняюць змест. Разгортваеш кнігу і — перад табою паэзія сталага творцы, чалавека і грамадзя-

строй і пляменнікам не змог назваць, дзе мы жылі.

Разам з Іосіфам Жыновічам бацька ствараў аркестр народных інструментаў, дзе ён і дырыжыраваў. Мы атрымалі паўпадвальны пакой у ДOME кампазітараў на беразе Свіслачы. Памятаю, што да нас прыходзілі бацькавы сябры: Пукст, Жыновіч, Аладаў, Цікоцкі, Камінскі, Гедыльтэр... Яны размаўлялі пра музыку, напявалі, ігралі — я жыў у атмасферы мелодый, з задавальненнем хадзіў на заняткі ў школу, дырэктарам якой быў Герман, настаўнікам — Бяссмертны, а вучнямі Міясараў, Смольскі, Лучанок...

Бацька часта браў мяне з сабой на выязныя канцэрты. Адкрытыя грузавікі з лаўкамі ў кузавах прыязджалі ў двор тэатра оперы і балета, на іх грузіліся музыканты і вядомыя ўжо тады салісты — Тамара Ніжнікава, Ворвулеў, цымбаліст Астравецкі — і ехалі ў раёны. Людзі вельмі цёпла прымалі артыстаў. Я памятаю, нас кожны раз вельмі смачна кармілі пасля выступленняў.

У 1952 годзе Жыновіч папярэдзіў бацьку: «З'яжджай куды далей, перачакай нялёгкае часе «касапалізму», уляжца — вярнешся; тваё месца будзе цябе чакаць, пакуль я кірую калектывам». І мы з'ехалі, і я страціў Мінск назаўсёды: як кажуць у Беларусі, не атрымаўся вярнуцца. Але для майго сэрца і душы Мінск назаўсёды застаўся са мною.

У Томску бацьку прапанавалі месца дырыжора сімфанічнага аркестра, а я паступіў напачатку ў музвучылішча, а потым у Новасібірскую кансерваторыю.

Быў у маёй біяграфіі і горад Ленінград, і выдатны педагог, лаўрэат першай прэміі конкурсу Чайкоўскага Барыс Львовіч. Я прайшоў лепшую скрыпачную школу свету — ленынградскую.

Нездарма кажуць, што адзінае спраўднае шанцаванне — гэта шанцаванне на людзей. Толькі дзякуючы добрым і светлым людзям я застаўся жыць і стаў, мне здаецца, прафесіяналам у любімай справе.

...А потым было доўгае і шчаслівае жыццё: праца ў Краснаарску, гастролі па ўсёй краіне, канцэрты, нараджэнне сына, сябры, унукі... Гэта было насычанае жыццё, і я з удзячнасцю яго ўспамінаю.

...На самым пачатку майго эмігранцкага жыцця пазваніў сын і паведаміў, што мяне расшуквае мой верагодны пляменнік, мінскі юрыст, сын маёй верагоднай сястры... Я пазваніў у Мінск. Тое, што казаў мне мой незнаёмы пляменнік, было неверагодным, але я адразу зразумеў — па некаторых дэталях і фактах, што мая прапаўшая сястра знайшлася! Акрамя рэальных фактаў гаварыла яшчэ і сэрца... Тое, што я даведаўся па тэлефоне, было і радасна, і страшна. Мы з сястрой колькі гадоў жылі недалёка ад аднаго: мы з бацькам — у Мінску, а яна з сям'ёю — у Рэчыцы, дзе пасля таго, як мы згубіліся, яна пра жыла ўсё сваё жыццё.

Мы дамовіліся пра сустрэчу ў Брэсце ў кафэ памежнай паласы... Я пазнаў сястру ў тую ж хвіліну, калі пабачыў: гэта быў твар майго бацькі. Мы сядзелі, гаварылі, смяліся і плакалі. Мы — сустрэліся! Цяпер у мяне ёсць сястра і тры пляменнікі.

Запісаў Навум ЦЫПСІГ
г. Брэмен

На здымках: Аляксандр Рыўкін; сустрэча праз 59 гадоў — А. Рыўкін і яго сябра Ірына; Дні беларускай літаратуры ў Нарыльску — іграе Аляксандр Рыўкін (1957 год)

Фота з архіва А. Рыўкіна

Крытыка «Крытыкі»

Параўнальна з савецкім часам зборнікі літаратурна-крытычных артыкулаў сёння выходзяць вельмі рэдка. Можна сказаць, што яны не выходзяць наогул, але здараюцца выключэнні. Тым большае да іх увага (наводле закону прапарцыянальнасці). Наш аб'ект — кніга крытыкі Міхася Слівы «Найвышэйшае і светлае: пісьменнікі і іх героі», выдадзена «Кнігазборам».

Пачну з таго, што гэта — не крытыка. На тым можна было б і спыніцца, але мушу даць каментар. У зборніку «Найвышэйшае і светлае» на 147 старонках цалкам адсутнічае які-кольвек аналіз і асэнсаванне літаратурных твораў. Зрэшты, самі творы тут «ў наяўнасці», і іх доволі шмат: вершы К. Камейшы, З. Марозава, Т. Кручэнкі, Я. Марозавай-Барсуковай, М. Янчанкі, проза і эсэ У. Гаўрыловіча, Г. Марчука, А. Савіцкага, У. Саламахі, М. Чаргінца і шмат каго яшчэ. Дакладней, не творы, а іх кароткі пераказ. Чытаючы кнігу, я ўвесь час прыгадваў нудотныя семінарскія заняткі па беларускай літаратуры, дзе амаль усе мае аднагрупнікі настойліва і неадменна пераказвалі тэматыку вершаваных і сюжэт праявітых твораў. Дайшоўшы да апошняй калізіі апавесці (рамана), яны пераводзілі дых. У зборніку Міхася Слівы выключэннем з'яўляецца, мусібыць, адно артыкул пра творы У. Гаўрыловіча, дзе падаюцца характарыстыкі некаторых персанажаў. Ёсць цікавыя думкі і ў рэцэнзіі на раман Г. Марчука «Крык на хутары» (яны, праўда, губляюцца на фоне разгорнутых апісанняў). У артыкулах я не знайшоў ніводнай крытычнай заўвагі аўтарам. Суцэльныя кампліменты, і часам нават залішне высокая і пафасныя. Напрыклад, зборнік артыкулаў У. Саламахі «Сусвет дабрыні» мянуецца «энцыклапедыяй сучаснага літаратурнага працэсу». У рэцэнзіях на паэтычныя кніжкі нямала паўтараў...

Бадай што гэтую кніжку можна рэкамэндаваць студэнтам як знакамiты «кароткі змест».

Прыемнымі для чытання здаўся артыкулы біяграфічна-краязнаўчага кіталгу — пра пісьменніка пачатку ХХ ст. Уладзіміра Кігна-Дзедлава і літаратуразнаўцу Івана Замоціна. Адрозніваецца, што сённяшняе пакліканне Міхася Слівы — публіцыстыка, а не крытыка. У артыкуле «Залатое імя на скрыжалях роднай літаратуры» трапіліся сутунныя маім развагам словы прафесара І. Замоціна: «Майце свой падыход, сваю канцэпцыю па кожным літаратурным творы... смялей выказвайце ўласныя меркаванні. Вы здольны самастойна зрабіць аналіз мастацкага твора».

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Калектыў рэдакцыі штогдыднёка «Літаратура і мастацтва» смуткуе з прычыны смерці колішняга супрацоўніка газеты Аляксандра Васільевіча МАЖЭЙКІ і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыка.

Жаданая сустрэча праз 59 гадоў

Аляксандр Рыўкін. 1939 года нараджэння. Скрыпач, дырыжор, кіраўнік камернага аркестра, заслужаны артыст Расіі, акадэмік Пятроўскай акадэміі мастацтваў. Жанаты. Жыве ў Брэмене. Стаж эмігранта — сем гадоў. Пра свой няпросты лёс — ягоны аповед.

Я шчаслівы чалавек: я застаўся жывы. У мяне ёсць любімая жонка, любімы сын, тры ўнукі і любімая скрыпка. Я пяцьдзесят гадоў іграю людзям, і яны да гэтага часу слухаюць мяне. Нарэшце, лёс зноў падарыў мне сястру. Зусім нядаўна мы сустрэліся з ёй у Брэсце, у маленькім кафэ памежнай паласы... Мы абодва даўно лічылі, што нас няма ў жывых: па законах вайны (гета, акупацыя) мы павінны былі памерці. Але — засталіся жыць. Мы не бачыліся пяцьдзесят дзевяць гадоў...

Калі пачалася вайна, мне было два гады, сястры — чатыры. Наш бацька быў музыкантам, скрыпачом і дырыжорам. Але пра ўсё гэта я даведаўся потым, а тады... Памятаю, як гарэлі дамы ў Мінску. Мамы ўжо з намі не было. Да гэтага часу ніхто не ведае, што з ёй здарылася... А мы з сястрой апынуліся ў нейкім доме. Хтосьці нас карміў, паіў... Памятаю, мы ляжым на ложку, накрытыя нейкімі лахманамі, холадна... Калі адчыняюцца дзверы, у пакой урываецца пара. Мабыць, гэта была першая ваенная зіма ў мінскім гета. Увесь час хацелася есці.

Потым быў нямецкі дзіцячы дом, але ўжо не было сястры. Добра запомнілася, як нас строілі ў шэрагі, і цётка з кійком — яна кульгала — крычала на нас, калі мы шумелі...

Тое, што я зараз расказваю, гэта нават не ўспаміны, а адчуванні. Нас кудысьці вядуць. Тоўсты лысы чалавек дае кожнаму з нас цукеркі, і мы ўдзячныя яму за наша шчаслівае дзяцінства...

Не памятаю, як апынуўся ў савецкім дзіцячым доме. Будынак каля вакзала: увесь час гудуць паравозы.

Я не ведаю, як Максім Танк апынуўся ў гэтым месцы менавіта тады, калі нас даставалі з-пад разбомбленых руінаў нашага дома, але ён, тады яшчэ ў форме — мабыць, ішлі першыя дні пасля вызвалення Мінска, — дапамагаў выносіць дзяцей. Я добра памятаю, што ён прыходзіў перад вайною ў наш дом, да бацькі, якога добра ведаў.

...Напрыканцы пяцідзесятых альбо на пачатку шасцідзесятых, гастралючы ў Нарыльску, у кабiнеце аднаго з кіраўнікоў культуры я пабачыў тканіны пояс з беларускім арнамантам. Высветлілася, што на Поўначы праходзяць Дні беларускай літаратуры, і дэлегацыю ўзначальвае Максім Танк. Калі я сказаў, што ведаю яго, было вырашана наладзіць тэрміновую сустрэ-

чу ў прамым эфіры, а потым я сыграю што-небудзь для гасцей і землякоў. Я прыйшоў у студыю без аб'яўлення і адразу пачаў іграць мелодыю «Радзіма мая дарагая». Уся дэлегацыя заапладзіравала, а Танк спытаў: «Дарагі мой, ты хто?» — «Яўген Іванавіч, я Рыўкін, вы ж мяне з-пад руінаў выратавалі. Я сын вашага сябра Мішы Рыўкіна». І тут Максім Танк заплакаў... Тады я пазнаёміўся з Рыгорам Бардуліным, прафесарам Ізбахам, Ашаніным і яго жонкай Успенскай... Потым у рэстаўрацыі я ім іграў усё, што яны хацелі, і мы ўзгадвалі родны Мінск. Там Яўген Іванавіч падарыў мне кніжку сваіх вершаў з надпісам: «Аляксандру аб памятнай сустрэчы ў Нарыльску і незабыўных днях у Мінску».

...На Дзень Перамогі 1946 года па радыё павінны былі прагучаць вершы Максіма Танка. Чытаць іх трэба было хлопчыку гадоў шасці—сямі. Яўген Іванавіч разам з вядомым дыктарам беларускага радыё Любоўю Батвіннік сталі шукаць такога дэкламатара, за гэтым і прыйшлі ў наш дзіцячы дом. Выхавальца параіла паслухаць мяне. Паслухалі, спыталіся прозвішча і пераглынуліся. Яны абодва добра ведалі майго бацьку. Танк паслаў запыт і паведамленне пра тое, што ў Мінску, у адным з дзіцячых дамоў, верагодна знойдзены сын афіцэра Міхаіла Іонавіча Рыўкіна, галоўнага дырыжора ваеннага аркестра арміі. (Бацька быў вядомы ў арміі: ён дырыжыраваў зводным аркестрам каля сценаў звергнутага рэйхстага.) Запыт знайшоў бацьку на Урале: армія ехала ў Японію завяршаць вайну. Пад афіцыйнай паперай стаялі тры прозві-

шчы: Танк, Батвіннік і Бяссмертны. Трэцяе прозвішча — майго дарагога настаўніка, другога майго бацькі Аркадзя Львовіча Бяссмертнага, выкладчыка музычнай школы і беларускай кансерваторыі. Ён шукаў сабе вучняў у школах і дзіцячых дамах Мінска і прыйшоў да нас. На пытанне, хто хоча іграць на скрыпачы, руку ўзняў я адзін. Даведаўшыся, як мае прозвішча, Аркадзь Львовіч забраў мяне да сабе дахаты. Я жыў у яго, а лічылася, што ў дзіцячым доме. І вучыўся іграць на скрыпачы ў аднаго з самых выдатных педагогаў у маім жыцці. Бяссмертны ведаў майго бацьку з даўніх даваенных часоў і ведаў мяне з дня нараджэння. Вось такі трэці подпіс пад запытам.

Вы, зразумела, запытаецеся: чаму не адшукаліся мы з сястрой пасля вайны? Прозвішча адно! У тым і справа, што было адно, а стала два. Я назваў, калі запыталіся, прозвішча бацькі, а сястра, як высветлілася, праз шэсць дзесяткаў гадоў, чамусьці назвала прозвішча маці, — якое пры запісе да таго ж яшчэ і пераблыталі. Вось чаму мы з ёй і згубіліся...

...Бацька прыйшоў у дзіцячы дом у форме з ордэнамі. Усе дзеці мне вельмі заздросцілі: такія сустрэчы былі не частыя. А сястра прапала. Я шукаў яе доўгія гады, пазнаёміўся з Агніяй Барто, якая праводзіла пошук прапаўшых дзяцей, пісаў дзесяткі запытаў, цяпер мне зразумела, што вынікаў і не магло быць.

Бацьку пакінулі ў Мінску. Мы здымалі кватэру на вуліцы Цыянскай... Каля Камароўкі... Паслухайце! Я нават толькі цяпер, падчас нашай размовы, узгадаў гэтыя назвы! А падчас сустрэчы з ся-

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
**ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"**
РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатолий КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатолий Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзясні Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатолий Жук
- Вольга Казлова
- Анатолий Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатолий Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтру
РВУ "Літаратура і Мастацтва".
Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3379
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
15.10.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 5641

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8 0 4 2

Данута БІЧЭЛЬ. Нарадзілася ў 1938 годзе ў вёсцы Біскупцы Лідскага раёна. Скончыла Лідскае педвучылішча (1957) і адзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Гродзенскага педагагічнага інстытута (1962). Працавала настаўніцай роднай мовы, а з 1982 года — у Гродзенскім абласным гісторыка-археалагічным музее. У 1986 годзе, дзякуючы яе намаганням, у Гродне з'явіўся музей М. Багдановіча, якому яна аддала дванаццаць гадоў працы. Першы верш быў змешчаны ў тыднёвіку "ЛіМ" (1958). Аўтар зборнікаў паэзіі "Дзівочае сэрца", "Нёман ідзе", "Запаянкі", "Доля", "Ты — гэта ты", "Браткі", "Дзе ходзяць басанож", "Загасцінец", "Даўняе сонца", "А на Палессі", "Божа, мой Божа", "Снапок", "На белых аблоках сноў", "Ойча наш..." Выдала таксама зборнікі вершаў для дзяцей. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы (1984). Нядаўна выйшла ў свет яе новая кніжка мемуараў і эсэ ў серыі "Гарадзенская бібліятэка" "ХАДЗІ НА МОЙ ГОЛАС" (Гродна, 2008, рэдактар А. Чобат, 330 старонак з фотаілюстрацыямі.)

"Паэты складаюць трэцюю ступень святарства."
кардынал МЭНІНГ

Каб пісаць такія кнігі, трэба пражыць падобнае жыццё. Бо ў іншым разе сама рэальнасць абвергне іх метафарычную патэтыку. Данута Бічэль займела такую біяграфію, дзе нішто ні над чым не паўстае і пафасна не ўзвышаецца, а адно адным узважваецца і адно з другім жываецца. Гармонія духу і плоці адчувальна, хоць, вядома, давалася яна ёй няпроста. Наогул, чым складаней жыццё чалавека, тым яно вартасней (надзейней, трывалей, даверлівей). І хоць паэтка піша на зачыне кнігі, што ёй "захацелася скінуць з сябе салодкую няволю рыфмаў, гэты панцыр чарапахі" і што "гэтая кніжка — яшчэ не развітанне, не запавет, але падвядзенне вынікаў", перагортваючы яе апошняю старонку, чытач усё адно застаецца ўражаны перажытым Паэткай і міжволі прыходзіць да ўласнага вызначэння і маральнай ацэнкі жыцця і творчасці яе аўтара...

Цікава, што сама назва кніжкі паўстала з колішняга ўспаміну пра Васіля Быкава, калі ён аднойчы, ідучы з ёй у цемры, аклікнуў Дануту, каб яна не ўскочыла ў якую гразкую лужыну: "Хадзі на мой голас..." Метафорыка тут рэчаісная і празрыстая, але тым не менш па-мастацку класічная, маўляў, не губляй сваёй дарогі ў цемры, трымайся прарочага поклічу...

Што ж, кожны чалавек двойчы апынаецца на ганку свайго жыцця — уваходзячы і адыходзячы. А **любоў** да маці, роду і дому свайго ёсць няўхільным крыжам яго лёсу. Палатно біяграфічнага расповеда Дануты Бічэль стракаціць імёнамі родных людзей і мясцін так ярка і густа, як усеяная кветам святочная кашміроўка вясковай кабеты: "Бабуля па маці Францішка Бурнос, у дзівочце Саўкевіч, памерла цяжарная шостым дзіцем. Яна таксама была з-за Ліды, з вёскі Заполле. Першая жонка гзед Агама Агэля была роднай сястрой нашай бабулі Франусі, яна памерла там, у Заполлі, бо гзед хадзіў да яе ў прымы. Пакінула гэтых дзівочынак — Рузію і Ганцю. Яны выраслі, паехалі ў Лодзь, да іх пасля паехаў сын Франусі, мамін родны брат Костусь..." Усё гэта напісана як бы без увагі да чытача, але мы, чытаючы, праз аўтарскі самабытны тэкст як бы роднімся з яе зямлёй і сваякамі, не адчуваючы аніякага гасцявога дыскамфорту... Гэта той кантэкст, на якім вырасла і ўзыхляла творчасць самой Дануты Бічэль. Непадрабная вясковая любоў і дабрыва да ўсяго, што цепліла, карміла і атуляла, выяўляюцца ў кожнай фразе і нават у кожнай паўзе паміж успамінам: "Напрыклад, у нашай хаце рэдка быў

такі прадукт, як цукар або мёд... Цётка Броня частава-ла нас цукрам. Яна сыпала па жмені на чысты край граўлянай лавы, і мы, як коцікі, лізалі салодкія гурбачкі цукру. Такі быў наш быт. Агзіны смешны момант у яе характары — яна ранкам выходзіла на панаворак і казалася: "Ап-чхі!" І так гучна, што ўвесь Загасцінец прычынаўся ад яе чыхання... Такі сігнал, што ўжо ранак, я жывая, час уставаць!"

Мне здаецца, што такіх — літаратурна-мастацкіх — успамінаў у нас не так шмат, чытаючы якія маладым можна было б у дэталёвых падрабязнасцях хараша і душэўна ўяўляць яшчэ не такую далёкую гісторыю сваёй Айчыны. Ды хоць бы воль па такіх малюнках нацыянальнага жыцця на беларускіх "крэсах": "Пасцілі мы так, як і дарослыя. Елі бульбу, саладую, пражанае семя. Брушніцы варылі і захоўвалі ў бочках без цукру, з грушкамі. Журавіны даспявалі на гарышчы ў плечынях з зачыненым верхам карзінах, кошыхах. Прыносілі ў хату мерзлыя", альбо гэтакіх: "Перад святамі чыста прыбіралі хату, бялілі столь і печ, часам мянялі ішпалеры. Рэня перад Калядамі выцінала з рознай каляровай паперы фіранкі, сурвэткі, цацкі на ялінку. І вышывала і клеіла з саломкі карцінкі, упрыгожвала імі хату". Ці хоць бы па такіх засечках памяці, якія былі б карыснымі для параўнальных разваг над сённяшнім часам: "У піянеры тата мне забараніў уступаць. Калі былі піянерскія зборы, я ў той дзень у школу не хадзіла", але ўжо "у сёмым класе, пасля смерці Сталіна, нас прымуслі ўступіць у камсамол. Наша настаўніца плакала, а мы ўсю дарогу дадому смяліся. Абышлося. Вось майго знаёмага Станіслава Матусевіча, арганіста катэдры, выключылі з Гродзенскай музычэльнай за тое, што ў дзень смерці Сталіна ён папрасіў у інтэрнаце перапісаць ноты полькі. Усім — жалоба, а гэты хацеў граць польку!"

Агулам біяграфічная частка кнігі высвечвае не так шырокую панараму тагачаснай Бацькаўшчыны, як паказвае яе жыццядзейныя дэталі, характэрныя вобразы і ўчынкі беларускіх людзей, сярод якіх гублялася і адшуквалася, расла і сталела сама аўтарка. Западаючы ў памяць яе ўспаміны пра вучобу ў Лідзе і Навагрудку, а пасля ў Гародні, яе праца настаўніцай у школе рабочай моладзі і збіральніцай музея Максіма Багдановіча...

"Музей Максіма Багдановіча быў фармальна дзяржаўным, але ствараўся адной жанчынай, якая паклала на яго стварэнне ўсё, што мела — свае прыватныя зборы кніг, фатаграфій, дакументаў, аўтаграфіў гарагіх ёй людзей, якія з любоўю аздавалі са сваіх бібліятэк нешматлікія кнігі нашых класікаў, свае скрыпкі, паштоўкі, цацкі, якія захаваліся

за вайну і большавіцкую навалу. Аггавалі ў музей Максіма, але ў рукі Дануты. Гэтую любоў да Максіма яны пераносілі на Дануту і наагварот."

Чытач можа падумаць, што гэты пасаж пра музей напісаны рэцэнзентам альбо працывагану ім з якога іншага водгуку пра жыццёвыя мітрэнгі Дануты Бічэль. А не, гэта якраз яна сама пра сябе так напісала. Як на мой погляд, дык мела на тое права. Бо хто ж яшчэ?! Тым больш, што тут жа, непадалёк, заўважыла: "Атрымаўся сухі аповед, як справаздача. Але я мусіла апісаць гэты агрэзак свайго жыцця, хоць так, каб юныя газетчыкі і даследчыкі не мучылі мяне допытамі па тэлефоне, пакуль я жывая. Мне цяжка перабіраць у памяці ўсё, што я натварыла і што са мной адбылося. Я не Шэкспір, які сказаў пра падобную сітуацыю вуснамі Гамлета: "Бачыце, якую мізэрную рэч вы з мяне робіце? Вы гатовы іграць на мне, вам здаецца, што мае лады вы добра ведаеце, вы хацелі б вырваць сэрца маёй таямніцы, вы хацелі б праверыць маё гучанне ад самай нізкай ноты да самай высокай. У маленькай флейце шмат музыкі, выдатны голас, а не можаце вы змусіць яе вам граць... Ці па-вашаму на мне граць лягчэй, чым на дудцы? Назавіце мяне якім хочаце інструментам, вы можаце мяне замучыць, але граць на мне я вам не дам". Вельмі трапная самахарактарыстыка. Яна як бы і папярэджвае і апраўдвае магчымыя крытычныя паслы рэцэнзентаў і чытачоў адносна ганарлівасці і пэўнага эгацэнтрызму Дануты Бічэль, якія ў тым ці іншым месцы вытыркаюць са зместу гэтай кнігі-споведаў. Таму, каб судзіць, а тым больш, асуджаць яе дзеі, учынкi і стаўленні да тых ці іншых людзей і грамадскіх з'яў мінулага альбо цяперашняга часу, трэба, як кажуць, самому быць "свяцей Папы Рымскага", мець на тое ўнутранае і маральнае права. Ці шмат хто з нас яго мае?.. Таму абсалютна пагаджаешся з наступным выказваннем Дануты Янаўны, калі яна ў раздзеле пра вызначаных і любімых ёю "паэтаў вёскі", у прыватнасці, пра пісьменніка Артура Цяжкага, піша, што "савецкія начальнікі не выкарыстоўвалі талент хутаранцаў для стварэння грамадскай думкі. Хутаранцы — не змаганцы. Змагацца — гэта інтрыгаваць, аплеўваць, даносіць, рабіцца такім, як той, з кім змагаешся, а нам хочацца быць сумленнымі самім для сябе."

Большая палова кнігі прысвечана памяці таленавітых і светлых душой людзей, пераважна мастакоў слова, такіх, як айцец Уладзіслаў Чарняўскі, Васіль Быкаў, Аляксей Карпюк, Зоська Верас, Анатолий Сыс, Уладзімір Караткевіч, Янка Брыль...

Наколькі своеасабліва вымаляваны партреты і вобразы гэтых і шмат якіх іншых, менш вядомых шырокай публіцы, людзей, можна вызначыць па найбольш блізкай і вядомай сучасным чытачам трагічнай асобе паэта Анатоля Сыса, хоць бы дзеля таго, каб параўнаць тое з трафарэтнымі ўспамінамі яго калег-равеснікаў і сяброў-паплечнікаў: "Сыс пакінуў фронт, таму што яго моцна пакрыўдзіў Пазняк. І не агзін раз. Пакрыўдзіў святае гзіця паэзіі. Пачаўся цэрэбральны холад расчаравання. Сыс напіўся, узяў кій і пачаў ім лупіць па сталі і па сабе: "Бунт, бунт, бунт!" Ён прыехаў з вёскі ў вышыванай кашулі, паг якою не было скуру". І яшчэ адно пра А. Сыса, як антытэза папярэдняму: "Яго блазенскія выкрыкі на пісьменніцкіх сходках у кожным разе ўспрымаліся б як нявіннае блазэнства і лакалізаваліся б палюбоўна. Ён правакаваў на любоў! Салідныя пісьменнікі ўспрымалі гэта як абразу іх таленту. Але ў той час, калі вырас Анатолий Сыс, Саюзам пісьменнікаў ужо не кіраваў Максім Танк. Таму пісьменнікі не навідавоку, а ў кабінетах, не супраць былі з ім выпіць. (...) ён прымяніў эмацыйны шантаж да ўсіх на тое, на што ўсе падаваліся — на алкаголь... Не знайшоў Анатолий іншага спосабу жыць цікава, захаліць сваю шырокую душу вялікай працай над вершам... (...) А калі б разгарнуў усю тую прыродную сілу, калі б разварушыў усю глыбіню — быў бы ў нас вялікі прыгожы паэт!"

Чытаючы арыгінальныя артыкулы і эсэ Дануты Бічэль пра сябе, сваіх калег і аднадумцаў, знаных патрыётаў Айчыны і шырокавядомыя постаці зямлі беларускай, прыходзіш да высновы, што лёс выпрабаваў яе духоўную і душэўную моц напоўніцу і запаліў ёй вышній любоўю і разуменнем, адпускаючы грахі зямныя за справы святыя... Мне і сёння помняцца такія яе паэтычныя радкі:
была я грэшніцай
ведзьмай была
лётаць у снах я магла
маланкай з громам
у буры слоў
гарэла і лётала зноў
цяпер жыццё святое
ў мяне
цяпер я лётаю ў сне
не ў вырай лячу
а лячу дамоў
на белых аблоках сноў
Духоўнасць — галоўная і вызначальная рыса жыцця і творчасці Дануты Бічэль. І гэтай кніжкі — таксама, канва якой, дарэчы, наскрозь прашыта адмысловай біблейнай цытатай. Акінуўшы пражытае са сваёй сённяшняй непаэрэшнасці і ўмоленасці, паэтка празорна бачыць за помнай пакутнай беларускай мінулаасцю наступства нашых будучых светлых дзён. Провід, які даецца Звыш.
ЛеГАЛ